ХАИМ ОЛИВЕР
ПРАТЕНИКЪТ ОТ ЕЛСИНОР

chitanka.info

Какво дивно създание е човекът!

Колко благороден е неговият разум!

Как безгранични са неговите способности…

(Шекспир, „Хамлет“)

ПРОЛОГ

В КОЙТО ЕДИН ЖУРНАЛИСТ ОБЯСНЯВА КАК СЕ Е РОДИЛА ТАЗИ ИСТОРИЯ

Видях го случайно на приема. Главата му се извисяваше над всички. Извиках:

— Чичо Владо!

Той се обърна озадачен, огледа се и като ме забеляза, усмихнато ми махна с ръка.

— Добре дошел, чичо Владо!

— Здравей, здравей! — отвърна той. — Как си? — И дланта му се сви като менгеме около пръстите ми.

А не беше млад. Шейсет години лежаха върху плещите му и бе съвсем побелял. Ако имаше остра брадичка и увиснали мустаци, щеше да прилича на Дон Кихот или по-скоро на Дзержински: сухо и силно изрязано лице, дълъг клюнест нос, пронизващи, малко мрачни очи, изпъкнала адамова ябълка и бавни, но изпълнени с вътрешно напрежение движения. Подозирам, че на младини той нарочно е подчертавал тази прилика с великия чекист, а възможно е тя да се е изострила през ония години, които чичо Алма бе прекарал сред нашите разузнавачи. Имаше обаче нещо, което си беше чисто негово: чувството му за хумор, чиито искри проблясваха в очите, озаряваха лицето му и го превръщаха в палаво момче.

Чичо Владо беше стар приятел на татко. В миналото заедно бяха лежали в затворите, а след войната заедно бяха учили в Москва По-късно пътищата им се разделиха: татко мина в института, а чичо Владо в Министерството на външните работи. Оттогава той ту изчезваше за дълго, ту внезапно се появяваше, за да замине отново и се върне неочаквано, уморен, но доволен и с пълна торба истории. Бурните епизоди, с които изобилствуваше неговата биография, той почти винаги разказваше под сурдинка при условие, че докато е жив, няма да ги изнасям в печата.

Сега той кръчеше до мен и питаше с малко насмешливия си бас:

— Как е, момче? Върви ли занаятът?

— Ох! Не върви! Пак ме критикуваха. Ако имаш нещо интересно, давай!

— На лош обект си попаднал. Пък и в неподходящ ден…

— Чичо Владо, моля те!

Той присви мефистофелските си вежди, огледа конспиративно наоколо и тихо изрече:

— Добре, между нас да си остане!

Наострих уши.

— Слушай! — прошепна той. — Снощи едни наш Авакум Захов се е промъкнал в подземията на форт Нокс и е задигнал златните резерви на Съединените щати.

— Чичо Владо, това вече го е направил Джеймс Бонд! — рекох разочаровано.

— Нима? Е, съжалявам, засега друго нямам.

Взрив от смях прекъсна думите му. От съседното помещение долетяха високи гласове, после тишина и нова експлозия от шумни ръкопляскалия.

Приближихме се до отворената врата на червения салон. Масите бяха дръпнати встрани, а изправени в кръг, група делегати наблюдаваха някаква сценка, която един мъж разиграваше пред тях.

Веднага познах „артиста“. Цяла България го познаваше. Не знаех, че е делегат. Учудиха ме и трите реда ордени на гърдите му, повечето за заслуги в революционните борби. Беше доста нисък и пълен. Впрочем по него всичко беше закръглено: коремът, раменете, главата с къдравата бяла коса, сините очи, та дори и усмивката. Често бях се запитвал: професионално-изкуствена ли е усмивката му, или е израз на неговия характер? Сега разбрах — тази усмивка беше самият той.

Играеше сцена от „Хамлет“, прочутата сцена на срещата между Хамлет и Офелия. Той изпълняваше и двете роли, като ги пародираше по такъв буфонен начин, че смехът, който почти не стихваше, мигновено завладя и мен.

— Офелия! — викаше сърцераздирателно. — Вие честна ли сте? — за секунда се превърна в Хамлет: изправен, с изящни, небрежни движения, с ирония в очите и горчивина върху устните. Промени се и

облеклото му: синият костюм стана копринена блуза с бухнали ръкави и пурпурна мантия.

Той изтича със ситни крачки, обърна се и вече бе Офелия; ефирната, наивната, любещата, в дълга до петите тафтена рокля, с цвете в ръка. Отвръщаше със звънлив сопран:

— Принце!

В гласа имаше ласка, примесена с болка; ласка, която и разсмива, и затрогва.

Отново се прехвърли оттатък. И магията на превъплъщението отново се извърши пред очите ми: Офелия стана Хамлет. Той питаше:

— И хубава?

Офелия, фалцетно, от другата страна:

— Какво искате да кажете, ваше височество?

Хамлет, все по-язвително:

— Това, че ако сте честна и хубава, честността ви не бива да допуща никакви игри с вашата хубост.

Офелия положи ръце на сърцето си, тъй нежна и тъй злочеста, че червеният салон се разтърси от общия смях.

Усетих как чичо Владо грабна ръката ми и ме издърпа напред. Погледнах лицето му. Обикновено смръщените му дяволски вежди се бяха вдигнали във весели дъгички.

Озовахме се съвсем близо до „артиста“, който, увлечен в импровизациите си, не ни забеляза.

Вдигнал десница, развявайки пелерината, прочувствено хълцаше:

— Офелия, иди в манастир! Или искаш да плодиш грешници? Аз съм уж честен човек и все пак бих могъл да…

Погледът му попадна на чичо Владо. Замръзна с вдигната ръка и отворена уста — истинска статуя на удивлението.

— Алма Матер! — провикна се той и вече не беше нито Хамлет, нито Офелия, а малкият, дебеличък, ухилен човек с къдрава коса и теноров глас.

— Аз, другарю делегат! — в очите на чичо Владо засвяткаха весели искри.

Двамата се запрегръщаха и затупаха по раменете: Дон Кихот и Санчо Панса се срещаха след дълга раздяла.

— Е, ти, все така Хамлет, а? — смееше се чичо Владо.

— Какво да правиш, всеки с кръста си! — въздъхна театрално делегатът. — Ела, ела да поседнем! Сто години не сме се виждали!

Той ни поведе към една от ъгловите маси.

Едва сега забелязах, че накуцва леко с десния си крак. Вероятно бе някаква деформация на глезена, която при движение изкривяваше бедрото.

Никога не бях го виждал да куца. Впрочем никога не бях го и виждал от толкова близо.

Двамата ме забравиха, но аз се присламчих към тях. Може би — материала?

Те се настаниха край масата. Седнах и аз.

— Е, посланиче — заговори „артистът“, — радвам се, че те виждам жив и здрав. Мислех, че си в чужбина.

— Я остави посланика на мира! — отвърна чичо Владо. — С тебе поне да съм си Алма Матер. Вечният студент. Подмладява ме. А от чужбина се върнах вчера уж за конгреса, а пък на̀, изпуснах го. Хубаво, че поне тебе видях. Е, как си, как я караш?

— Скоро в пенсия! — въздъхна ниският и аз помислих, че в тази въздишка има и малко драматична приповдигнатост.

— Хо, хо! Ще се пенсионира нашего брата само в гроба.

— Ех, Алма! Твоята е лесна. Както и да изглеждаш, все едно… А в нашата професия!… Виж ме! Деветдесет кила станах вече!… — Той се обърна към мен, сякаш за потвърждение, озадачено ме изгледа.

— Аз не ви представих — обади се чичо Владо. — Моят стар и скъп приятел, момче…

— Та кой ли не познава това лице — прекъснах аз чичо Владо.

Той поклати глава:

— Ти познаваш само едното лице на тази популярна личност. Аз искам да ти представя другото. Този човек е моят стар и скъп приятел Делегата Хамлет.

— Само толкова?

— Делегата Хамлет от замъка Елсинор и… точка! Така го нарекохме в онзи августовски ден на трийсет и пета, така му викахме после цели осем години в тюрмите и лагерите. В негова чест даже килията кръстихме „Елсинор“.

— Не знаех, че сте били в затвора и вие… — забелязах аз, обръщайки се към човека, когото чичо Владо нарече Делегата Хамлет

и когото оттук нататък ще назовавам само тъй.

— Какво ли знаете вие, младите! — отвърна живо чичо Владо. — Като гледам наоколо тия весели момци и хубави девойчета, та ми иде да се разскачам и аз. Сватбари, а не делегати!… А едно време!…

Той въздъхна дълбоко по „онова време“. Такава въздишка забелязвам често у баща ми и у по-старите му другари.

— Помниш ли, Хамлете? — продължи чичо Владо.

— Помня, Алма, всичко помня! — ниският също въздъхна.

Вях нетърпелив да науча нещо по-конкретно за „онова време“, за споменатата трийсет и пета година, когато този нисък пълен човек е бил наречен Делегата Хамлет от Елсинор, а чичо Владо Алма Матер.

Двамата се отпуснаха на креслата и замълчаха, очевидно върнали се в мислите си някъде… Почувствувах, че е настъпило *моето* време. Обърнах се към Делегата Хамлет:

— Извинете, но чичо Владо само разчовърка любопитството ми. Може би ще ми разкажете нещо за „онзи августовски ден“… Аз съм журналист и…

Той панически разпери пръсти:

— А, не! Не! Аз не умея да разказвам… Поне със собствени думи не умея. Нека ви разкаже Алма Матер, защото автор на цялата история беше той! Аз… аз бях само скромен участник в нея. Знаете ли, още тогава — а бяхме млади, дявол да го вземе! — още тогава Алма Матер проявяваше блестящи дипломатически качества. Но замалко едва не го пречукаха. Помниш ли, Алма, когато те погнаха край реката? Ако те бяха пипнали, България щеше да се лиши от най-способния си посланик.

— А какво щеше да загуби България, ако беше си счупил не крака, а главата?

— Нищо, братче, нищо! — Делегата Хамлет се позамисли, взе в шепата си голяма ябълка, завъртя я пред очите си. — Помниш ли началото на пето действие, сцената с гробарите и черепа?

Мигновено се преобрази: беше Хамлет, приклекнал край гроба на Офелия до двамата философствуващи гробари, държеше черепа в десницата си и тихичко нареждаше:

Ах, бедният Йорик, аз го помня: безкрайно остроумен веселяк, неизчерпаемо находчив… Тук са били устните му — сам не зная колко пъти съм ги целувал. Къде са сега твоите закачливи шеги, твоите подскачания, твоите песнички, твоите светкавични смешки, от които цялата трапеза се заливаше от смях? Ни една ли не ти остана — поне да се присмееш на собствената си озъбена челюст?

Тишина. Намирах се край зеещия гроб. Долиташе само плясъкът на вълните по каменните стени на Елсинор.

— Не обичам смъртта! — наруши тишината чичо Владо, грабна ябълката и с погнуса я хвърли под масата, сякаш тя наистина беше череп. — Пък и нашата история, общо взето, имаше щастлив край. Да я разкажем на момчето, а?

Делегата Хамлет кимна:

— Разказвай! Но да не си посмял да преувеличиш моята роля! И да не фантазираш много!

— За вестникарите това няма значение — засмя се чичо Владо. — На тях им дай сензации…

Той се облегна удобно на креслото, а на устните му се появи далечна усмивка.

— Всъщност, момчето ми — започна той, — това не беше каква да е история, а драма. И можеше да свърши като трагедия… Шекспировска. С много трупове и прочие… Беше много отдавна. Ти дори не си бил още роден. А какво беше лятото на трийсет и пета? Пресмятай! Две години Хитлер в Германия. У нас — една година монархофашистка диктатура, забрана на партиите, терор. Успоредно с това в Москва бе Седмият конгрес на Коминтерна, който сложи нещата на място, докладът на Георги Димитров, началото на Народния фронт из цяла Европа… А в машите редове още продължаваше да се съпротивява левосектантщината… Бяхме нещо като затънала каруца. Никой ме можеше да я измъкне освен самите ние. А за това ни беше нужно нещо силно като удар… Ударът дойде. Беше онзи прочут пленум…

Чичо Владо заразказва увлекателно. Времето минаваше и ние не забелязвахме, че сме сами в салона, че служителите нетърпеливо се

въртят около нас…

Изписах два бележника и в тях се очерта основният сюжет на разказа. Оказа се, че не бе достатъчно. Наложи се после месеци наред да се ровя в досиетата на царската полиция, да прочета протоколите от съдебния процес срещу чичо Владо и Делегата Хамлет, да се запозная с показанията на полицейските началници Добромир Лозанов и Борис Аракчийски пред Народния съд. Накрая изминах пеша целия път, по който се бе разиграла тази удивителна история, от София до главоломните скали край Искър и параклиса зад тях…

Така се роди този разказ. Естествено, тук-там в повествованието си позволих да нанеса някои корекции и допълнения по чисто литературни съображения, да променя имената на героите. Ако все пак някои епизоди не съвпадат напълно с действителната случка, вина има само чичо Владо, никой друг! Търсете сметка от него!

И тъй, всичко започва през една августовска вечер на 1935 година в шивашкото ателие „Елегантен мъж“ на булевард Дондуков до кино „Феникс“, собственост на небезизвестния сред елегантните мъже в София крояч и шивач с ласкавия прякор Майстора…

ПЪРВА ЧАСТ
АЛМА МАТЕР

ПЪРВА ГЛАВА

В КОЯТО ЧИЧО ВЛАДО, НАРЕЧЕН АЛМА МАТЕР, ПОЛУЧАВА ЕДНА ИЗВЪНРЕДНО ВАЖНА ЗАДАЧА

— … Пленум на Централния комитет. С де-делегати от цялата страна. Такова е решението.

Като изрече тия думи с познатото на всички столични шивачи заекване, Майстора натъпка с тютюн кривата си луличка, запали я, вдъхна дълбоко дима и замижа от удоволствие.

Той седеше по турски върху дълга, отрупана с разкроени платове лъскава маса и спокойно чакаше реакцията на другите, надничайки по старчески над очилата.

Около него седяха още петима души. Сред тях беше и Алма Матер, трогателно млад, строен като бреза, но вече с оформилото се високо чело, което заедно със сивите, остри очи и орловия нос му придаваше вид на Мефисто без брада.

Ателието беше най-обикновено: с шевните машини, дървените манекени и дипломите за награди по стените. Необикновени бяха само прекалено плътните завеси пред прозорците.

Петимата дълго мълчаха, премисляйки думите на стария шивач. Пленум! Това беше новина, която засягаше всички тях, и то съвсем конкретно, защото бяха хората, които се грижеха за организирането на подобни събрания. Те вече си представяха множеството мерки, които трябваше да вземат, за да осигурят нелегални квартири на делегатите от провинцията, да обезпечат спокойното и безопасно протичане на конференцията под носа на полицията.

— Къде ще се състои този пленум? — попита Алма Матер.

— Някъде! — кратко отвърна Майстора.

— Тайна ли е?

— Засега да! По-оне за тебе — заекна шивачът.

— Какво значи това? — наежи се Алма Матер.

— Значи, че ти се възлага една с-с-специална задача.

— Мм! — одобрително изръмжа Алма Матер: обичаше специалните задачи. В тях се чувствуваше силен и усещаше, че

съществува истински, че се бори истински. „Certo, ergo sum“ — „Боря се, значи живея“ — беше неговият лозунг. — Да чуем, Майсторе! — каза той.

Шивачът го изгледа над очилата си от горе до долу, сякаш да се увери, че този наистина е Алма Матер, и едва тогава изрече, без да заекне:

— Ти ще охраняваш един делегат.

— Това ли било? — разочаровано отвърна Алма. — Джандарин ставам вече! Толкова ли е важна птицата?

— Да! — каза Майстора. — Пра-атеник на Димитров. От там…

— Не! — възкликна Алма Матер и скочи от табуретката.

— Да! — отвърна спокойно Майстора и го изгледа над стъклата с умните си, малко хитровати очи.

Алма Матер заснова между манекените:

— От Димитров! Значи не са ни забравили! Значи почваме! Значи…

— К-кротко! — прекъсна го Майстора. — И сядай, че като се въртиш така около мене, ченето ми се схваща съвсем.

— Е, думай!

— Ама сте нетърпеливи вие младите! Слушай! Имаме съобщение, че този делегат, а може да са и делегати, още не знаем точно, ще донесе извънредно важни инструкции, свързани със Седмия конгрес. Ще донесе и материали, и както изглежда, лични указания на Димитров. Както разбираш — важна птица!

— Кога пристига?

— Един-два дни преди конференцията. Но той трябва да пътува оттам дотук жив и здрав, да остане тук жив и здрав и да си замине също тъй жив и здрав, без ко-осъм да падне от главата му. И то след като сме почти напълно уверени, че полицията ще узнае за пленума и за пристигането на делегата… За всичко си отговорен т-ти, Алма Матер!

За изненада на останалите ефектът от тия думи върху младия човек беше съвсем неочакван. Ентусиазмът му внезапно охладя. Той отпусна ръце; веждите му се присвиха, лицето му доби комично-скръбен израз.

— Ей, Майсторе! — каза той. — Не е ли голяма тази лъжица за моята уста? Аз съм само едно обикновено студентче, при това

достатъчно познато на ченгетата…

— Не се превземай! — сряза го внезапно Майстора. — Да ти се молиме като на владиката ли искаш? На-али ужким обичаш риска? На ти риск, хем какъв!

— Абе, Майсторе, ако този риск беше само за мене, веднага го дай насам, но сега…

— Никакво но! — Майстора сърдито дръпна от лулата и заговори бързо, без да заеква: — Да пренасяш циклостили из София посред бял ден — можеш! Да пръскаш позиви от сцената на кино „Роял“ — можеш! Да организираш печатница под популярната банка — можеш! А сега — лъжицата не била за твоята уста!

— Добре, Майсторе, не се сърди! — отстъпи Алма Матер. — Но приеми, че циклостили е едно, а този, делегатът… Пратеник на Димитров е това! Къде отивам, ако не го опазя?

— Отговаряш с главата си! — каза Майстора. — А след това изхвръкваш от партията!

— То се знае! — изсмя се мрачно Алма Матер. — Не стига главата, та и партията! Познавам ли го?

— Работата е там, че го познаваш не само ти, не само половин България, но и цялата по-о-лиция. Затова опичай си акъла!

Майстора слезе от масата, с пъшкане изправи превитото си тяло, отвори едно оръбено шкафче, извади бутилка сливова, чашки, домати и чинии, наряза доматите и като напълни чашите, се обърна към Алма Матер:

— А сега ще си вървиш, че имам работа с другите. Давам ти десет дни да се подготвиш. До три дни да ми докладваш какво си намислил. Вземи тази чашка и си пийни! Единствената до края на конференцията. Защото по-овтарям! Отговаряш с главата си! За твое з-з-з-д-д-д…

Алма Матер помириса ракията, направи гримаса на отвращение, остави чашката и се изправи. И какъвто беше дълъг, главата му удари крушката. Ателието се раздвижи. Завъртяха се манекените, затанцуваха костюмите, заиграха машините, по тавана зашариха фантастични арабески. Той протегна ръка и спря крушката. Ателието замря.

— Ох, тая моя глава! Що има да пати още!

ВТОРА ГЛАВА

В КОЯТО АЛМА МАТЕР СЪСТАВЯ ПЛАН

Първото нещо, което свърши на другата сутрин, бе да съобщи в деканата, че е много болен и че не може да се яви на изпита по Наказателно право. После се снабди с разписанието на влаковете за цяла България, с голяма географска карта на Софийска област. Купи четвъртинка сирене, самун хляб и една грамадна диня. После се отправи — към квартирата си. Беше край гарата, близо до пътя за квартал „Надежда“.

Живееше на втория етаж в една от ония готови да рухнат къщурки, които се строяха от железничарите в началото на века, непременно с градинка и шарена ограда. Стаичката беше малка, със старо болнично легло, олющена масичка, два куци стола и книги, които отрупваха масата, столовете, пода, перваза на прозореца. Всякакви книги: от законници до Яворов, от Маркс до Джек Лондон и Едгар По…

Той поразчисти, наряза хляба, сиренето и динята, простря картата пред себе си, разтвори разписанието и се зае едновременно да чете и да яде — навик, останал от детството.

Стоя дълго над картата, черта разни маршрути, сетне започна да съставя дълъг, подробен план, като се взираше в разписанието на влаковете и километрите между селищата.

Така прекара целия следобед, а когато сложи точка, взе два празни листа. Върху единия написа ЛОЗАНОВ, а върху втория АРАКЧИЙСКИ. Под тях постави по една въпросителна.

До късно вечерта седя наведен над книжата, заучавайки наизуст всичко, което бе написал. После запали листовете. Остави само двата с въпросителните.

Тогава именно дойде Стефка. Беше невероятно тъпичка, толкова тъпичка, че като я гледам сега, вече като леля Стефана, не мога да повярвам, че е същата. Имаше сини очи и дръпната назад лъскава като злато коса, която Алма Матер обичаше да целува…

… Когато я изпрати, вече се зазоряваше. Той не легна, а без да се бави, обу туристически обувки, облече къси панталони, напъха в раницата останалия хляб и излезе.

Беше неделя. Туристи като него имаше много, но той не се упъти към Витоша, а пое през полето към Стара планина.

Завърна се на другия ден късно следобед, прашен, с откъртени подметки и издраскани колене, уморен, недоспал и гладен, но с повишено настроение. Предвижданията му се оказваха правилни. Той затършува под масата, в сандъка, сред книгите с надежда, че ще намери хляб, но освен динени кори друго не откри. Тогава легна и мигновено заспа.

Събуди се привечер със замаяна глава и още по-гладен. Преоблече се, взе само двата листа и излезе. Преди да наближи улица Ломска, дълго обикаля из околните площади и дворове. Сега нямаше право да се излага на никаква опасност. Щом се увери, че не го следят, той влезе във високата сграда. Стълбите бяха пусти. Звънна. Вратата веднага се отвори. Чакаха го.

Посрещна го около шейсетгодишен прегърбен мъж, извънредно слаб, с хлътнали, трескави очи.

„Туберкулозен“ — помисли Алма Матер.

— Вие ли продавате събраните съчинения на Горки? — попита той.

— Всички без „Клим Самгин“ — отвърна другият. — Влезте!

Стаята, макар и мансардна, беше много спретната и чиста. На стената висеше само портретът на Горки.

Без да бърза, домакинът сложи на масата кана гроздов сок и кутия локум, напълни две чаши.

— Заповядайте! — изфъфли той, сякаш се извиняваше. — Аз не пия алкохол… За ваше здраве!

Стомашните сокове на госта се разбунтуваха. Гладът, който го разкъсваше, го подтикваше да грабне кутията с локума, но той се овладя и с трепереща пръсти взе само едно парче. На един дъх изпи ароматичната течност.

— Слушам ви — каза домакинът и прилежно положи длани на коленете си.

— Дойдох при вас, другарю… — започна Алма Матер. Известно ми е, че сте попадали много пъти в ръцете на полицейския началник Лозанов. Сблъсквали сте се с неговите методи на следствие и прочие… Имате доста определена представа за него като полицай… и като човек… Бих искал да споделите с мен вашите впечатления.

Домакинът се засмя и зад тъжната усмивка зейнаха черни празнини.

— Да не би да възнамерявате да попадате в ръцете му?

— Всичко става — неопределено отвърна Алма Матер.

Другият се изправи, замислено се загледа през прозореца. Отсреща проблясваше куполът на халите. Човекът заговори толкова тихо, че Алма Матер трябваше да се напрегне, за да го чуе.

— Бях в ръцете му три пъти… Първият път бе след двайсет и трета година. Тогава бях млад… Само на двайсет…

Алма Матер изтръпна. Този съсипан старец нямаше повече от трийсет и три години!

— Лозанов също беше млад — продължи домакинът — и работеше като обикновен агент. Държа ме при себе си два месеца… Едва не ме уби… Отново попаднах при него през трийсет и първа, по време на стачката. Той бе станал нещо като инспектор. „Гостувах му“… Хм!… Трийсет и седем дни! Тогава хванах охтиката… Видяхме се още веднъж лани, след Деветнадесети май. Отървах се по-леко. Само две седмици и три изтръгнати нокъта от краката…

Той се обърна. Очите му горяха.

— Както виждате… Общо към четири месеца… Не е много. За това време полицая може би ще опознаеш, но човека не. За да разбереш човека, е нужно, както казват руснаците, да изядеш с него цял чувал сол. Слушал съм, че извън Дирекцията на полицията Лозанов четял, ходел на театър и концерти, имал жена германка и деца, които много обичал. Кой би повярвал? А като полицай… той е един от най-кадърните: умен, търпелив, много упорит. Не се отказва от преследването на своята жертва, докато не сложи ръка върху нея, дори ако това преследване трае години. Да, много последователен и много упорит.

Алма Матер извади листа и под името ЛОЗАНОВ записа последните думи на домакина.

— Бие ли? — попита той.

— Дали бие? — Човекът показа беззъбите си венци. — Това е от него… при първия разпит. Тогава той все още биеше саморъчно…

Млъкна. Лицето му се изкриви от неочаквано зло изражение.

— Но и аз му го върнах… тъпкано… Ще ме помни до края на живота си…

Алма Матер очакваше да чуе какво се е случило, но домакинът продължи:

— След като стана инспектор, той предостави инквизициите на биячите. Там има един, Фери му викат, борец. Той е най-жестокият… А това в гърдите ми се получи втория път, когато ме бъхтаха с пясъчни торбички… Лозанов предпочита дългото следене, събирането на улики, кръстосаните разпити. Особено психологическите клопки. С годините той набра много опит, поопозна ни и от това поумня повече. Да, умен е и много опасен!

Алма Матер попита:

— Можете ли да ми формулирате с няколко думи основната черта на Лозанов, главната ос на неговата душевна характеристика? Полицейската.

Домакинът дълго мисли.

— Главната ос на полицейската му душа? Хм… Бих казал, че това е самонадеяността, увереността, че неговите методи са най-резултатни. Но внимавайте! Тази самоувереност не е неоснователна! Миналата година Лозанов прекара в Германия осем месена. Какво е научил при хитлеристите, не зная, но едва ли е станал по-малко опасен. Вземете си още локум! С орехи е.

— Благодаря!

Алма Матер се изправи:

— Благодаря и за сведенията.

— Дано ви бъдат от полза — домакинът се усмихна с беззъбата си суха уста и подаде десница, гореща от вътрешния огън, който го унищожаваше. — А известно ли ви е — попита внезапно той, — че Лозанов на времето е бил наш?

Професор Дарев, мъничък, слаб, с щръкнали уши, седеше до голямото си писалище, отрупано с минерали, и изглеждаше още по-дребен.

Камъни имаше навсякъде в този тесен кабинет: черни турмалини, тъмнозелени оливини, диорити, арагонити, каквито Алма Матер виждаше за първи път. Сам професорът въртеше между пръстите си гъбовиден кварцов кристал, който хвърляше разноцветни отблясъци по стените.

— Значи е бил комсомолец… — продума Алма Матер, без да откъсва поглед от малките ръце.

— Само няколко месеца — отвърна Дарев, — до девети юни двайсет и трета. В деня на преврата бе арестуван заедно с група земеделци и комунисти. Другите бяха разстреляни, а него пуснаха, но вече като полицай. Живеехме още в Севлиево… Той прояви такова усърдие, че в навечерието на Септемврийското въстание бе преместен в София. Оттогава тръгна нагоре…

— А защо дойде при нас?

Дарев обгърна с длани искрящия кристал и замислено се вгледа в човека срещу него.

— Той беше от много бедно селско семейство. Едва преживяваше. Лете работеше по кариерите… Мислехме, няма по-подходящ момък… Разбирате? Класов подход и прочие…

— А всъщност…

— Всъщност той дойде при нас само защото смяташе, че ще вземем властта… Тогава бяхме голяма сила! И надеждите ни бяха много големи. След Октомврийската революция дълбоко вярвахме, че е дошъл и нашият ред… Добромир Лозанов, който беше изключително амбициозен, навярно се е надявал да стане генерал…

— Вие сте били приятели?

Професор Дарев опипа ъглите на кристала и Алма Матер ненадейно видя онова нещо върху дясната му ръка точно в средата на триъгълника, образуван от палеца, показалеца и китката.

— Бяхме… Аз го привлякох в комсомола… — Той се поусмихна. — Похвалиха ме. Било голямо завоевание, По-късно се срамувах…

— И защо премина тъй лесно оттатък?

— Много просто. На девети юни разбра, че революцията се отлага за неопределено време. Предпочете да бъде с победителя.

Вратата на кабинета внезапно се открехна и в отвора се показа женска глава, после и голям бюст, полуотворен предизвикателно. Стаята изведнъж се изпълни с натрапчив аромат на момина сълза.

„Балзаковска дама“ — помисли Алма Матер.

— Дарчо! — каза жената, присвивайки силно гримираната си уста. — Дарчо, хайде, че закъсняхме!

— Ей сега! — професорът едва я удостои с поглед. — Имам гост!

— Но ние пак ще бъдем последни! — намуси се тя. — Нали знаеш, че там ще бъде митрополитът?

— Знам! — рязко отвърна Дарев и лицето му пламна. Той остави кристала на масата и този път Алма Матер видя онова нещо и върху лявата ръка, дълбоко и червено.

Жената сърдито тресна вратата. Дарев замълча, спуснал клепачи, неподвижен. Алма Матер се изправи:

— Е, аз да си вървя…

— Чакайте! — професорът се изправи, застана до студента, мъничък, достигащ до гърдите му. — Не й обръщайте внимание! Какво друго ви интересува за Лозанов? Питайте, не се стеснявайте! Разбирам, че е важно.

Алма Матер размишляваше, че този голям учен на времето е бил и голям революционер.

— Интересува ме неговият характер — каза той. — С две думи.

— С две думи! Хм!… Да речем, амбициозен фанатик. — Отново се замисли, загледан в ръцете си: — Когато образувахме групата, дадохме клетва да бъдем верни на комунизма до гроб. Екзалтиран, именно той предложи клетвата да бъде запечатана с кръв… С кръв… Погледнете! — той показа белезите върху ръцете си.

Вратата се отвори решително, докрай.

— Дарчо, прекаляваш! — викна жена му. Беше ужасно сърдита.

Адвокатът, бивш народен представител на Работническата партия, живееше край Докторската градина в малък апартамент с грамадна библиотека, за която Алма Матер му завидя от дън душа. Беше пълен, червендалест, с красива бяла коса и очила с рогови рамки.

Той настани Алма Матер в дълбоко кресло, наля коняк, чукна се, пи и заговори с добре обработен глас:

— Казаха ми, че се интересувате от житието и битието на полковник Аракчийски. Няма да ви питам защо. Ваша работа. Но не е цвете за мирисане този господин. Отдалече вони на мърша. Четири

години бяхме в една кантора и нямам никакво желание да си спомням за него, но щом е нужно, моля! Задавайте въпроси, ще ви отговарям! — адвокатът си наля още една чаша.

Ароматът на първокласния коняк удари Алма Матер в главата и той усети леко замайване.

— Откога Аракчийски е началник в Дирекцията на полицията?

— От осем месеца. След падането на Кимон Георгиев, когато царят отново сложи грабливата си лапа върху всичко.

— Значи Аракчийски не е професионален полицай?

— Той е адвокат… От ония, които се занимават с мръсни сделки, рушвети, купуване на съдии и прочие. Има само една цел: министерското кресло. Няма да остане дълго в полицията. Днес е полицай, утре главен редактор на вестник, в други ден министър, за да падне по-късно до равнището на кръчмарски агитатор. Той е от оня тип политикани, които Алеко рисува в „Бай Ганю“. С една дума, нашенски продукт!

— Умен?

— По-скоро трезвомислещ, с оная яснота и прямота на съждения, присъщи на шопите.

— Инквизира ли?

— Не се гнуси от боя. Разказваха ми другари от процеса на тринайсетте, които защищавах неотдавна…

Влезе млада девойка с поднос на ръце. Върху него — суджук, вино, хляб.

Едва видимата реакция, изписала се върху лицето на гладния Алма Матер, не убягна от очите на адвоката.

— Вие сте студент, нали?

— Да! — отвърна Алма Матер, разбрал причината за този въпрос.

— Медик? — отново попита адвокатът.

— Юрист.

— Охо! Колега! Кой курс?

— Не питайте! Пет години следвам, а съм още в трети курс.

— Толкова ли е трудно?

— Не, но нямам време. Работа… Ето, сега съм принуден да прекъсна четенето за цели три седмици… — Алма Матер изведнъж се замисли: за три седмици, а може би завинаги!… Тутакси изправи

глава. Какви са тия глупости! — Един ден ще стана прокурор — каза той сякаш на себе си.

— Ще станете. Животът е пред вас.

— И ще съдя хора като Аракчийски — добави по момчешки Алма.

— И на това ще му дойде времето! — засмя се бившият народен представител. — А сега да пийнем! За ваше здраве! — той сложи чаша с червено вино пред гостенина и я чукна със своята.

Алма Матер вдигна чашата с неприятното чувство, че през последните дни за трети път пият за негово здраве.

В този ранен час Народната библиотека беше почти пуста. Той получи исканите материали и се оттегли в ъгъла на читалнята.

Най-напред разтвори няколко илюстровани списания, като насочи вниманието си към броевете, отразили празника на полицията, но освен няколко снимки на молебена с владиката, царя, министрите и неясни полицаи в униформа друго не намери. Прегледа вестниците. Същото положение. Онова, което търсеше, откри в априлския брой на списание „Полицай“. Беше неголяма снимка на няколко цивилни и униформени полицаи, заобиколили един мъж с куфарче в ръка пред спален вагон. Под снимката имаше следният текст:

> „На 22 т.м. се завърна от Германия господин Добромир Лозанов, началник-отделение в Дирекцията на полицията. Господин Лозанов беше посрещнат сърдечно от група висши служители на министерството начело с новия началник на отдел г. полковник Аракчийски. Пожелаваме на завърналия се от успешна специализация колега, както и на г. полковник Аракчийски, ползотворна работа в защита на отечеството, за слава на Негово величество цар Борис III.“

Алма Матер се взря в човека с куфара. Добромир Лозанов. Среден на ръст, елегантен, рус, с продълговати английски мустаци, ръцете му в светлосиви ръкавици.

До него стоеше широкоплещест мъж с голяма глава и черна коса, която падаше на кичури върху изпъкналото чело. Полковник Аракчийски.

Ето ги!

„Пожелаваме на завърналия се колега и на полковник Аракчийски ползотворна работа за слава на царя.“

Алма Матер се вглеждаше в лицата им, търсейки да открие във фотографските образи ония душевни черти, които му бяха описали охтичавият, професор Дарев и бившият народен представител. Ще съумее ли да излезе насреща им сам срещу тях и срещу целия им могъщ апарат, за да доведе „оттам“ делегата на Димитров жив и здрав, да го опази тук жив и здрав и да го върне жив и здрав, без „ко-осъм да падне от главата му“? Не се ли е нагърбил с непосилна задача? А ако те излязат по-умни, по-хитри, по-съобразителни? Тогава? Даа, тогава?!?…

Студена пот изби по врата му. Той се огледа наоколо изтръпнал, че хората могат да разберат какво става в душата му. И в тоя миг си спомни туберкулозния с фъфлещите му думи:

„А това в гърдите ми се получи, когато ме бъхтаха с пясъчни торбички“.

Стисна зъби и отново наведе очи над аристократичното лице на Лозанов и бай ганьовската глава на Аракчийски. Те му подействуваха като отрезвителен плесник. Ноздрите на орловия нос се разшириха.

Какво пък, „На война като на война!“

Със спокоен жест откъсна листа от списанието, сгъна го на четири, пъхна го в джоба и стана.

Около полунощ той и Майстора бавно се движеха по тротоара на улица Одрин, в сърцето на Ючбунар: тясна, прашна, притисната от

бедняшки къщурки. В този час тя беше безлюдна. Двамата крачеха в сянката на клонестите кестени, внимателно се озъртаха и си шептяха едва чуто.

Говореше Алма Матер. Майстора задаваше кратки въпроси, удължени от заекването. Стигнали ъгъла на улица Цар Симеон, те спряха.

— Тук е! — каза Алма Матер и показа голям двор, в дъното на който личеше постройка с фирма над входа.

Майстора внимателно разгледа сградата, после съседните улици.

— Планът ти не е лош, но изисква точно изпълнение до най-малките подробности. Абсолютно точно! И си-игурни хора. Абсолютно сигурни! — подчерта той, сякаш думата изчерпваше всички изисквания.

— Човекът е изпитан — отвърна Алма Матер, — а аз му вярвам като на себе си.

— Да, слушал съм за него.

— Ще са нужни и пари.

— Прав си, мно-ого пари, но този път няма да се скъпим.

Алма Матер имаше усещането, че се хвърля в дълбоки води, за да доплува до далечни брегове. Ще стигне ли до тях?

— Да влезем! — каза той.

Пресякоха улицата, после двора. Сега шивачът прочете фирмата над входа: „Народно читалище «Христо Ботев»“.

Озоваха се в неголяма зала, с измазани в бяло стени, по които висяха портретите на почти всички български писатели. Двайсетина реда дървени скамейки, грамадна печка с кюнци до тавана, малка сцена. Залата беше потънала в мрак и само отпред светеше сцената. Пред декор, представляващ Рилския манастир, репетираха актьори.

Двамата спряха зад последния ред.

Изпълнителите самодейци бяха облекли пъстри средновековни одежди и сложили шлемове на главите. Стана ясно, че това са Хамлет и приятелят му Хорацио, а останалите двама — гробарите.

Хамлет беше строен и напет момък, с мъжествен и кънтящ в празната зала баритон.

В този момент двамата гробари усилено „копаеха“ гроба на Офелия, а единият весело припяваше с малко трепетлив тенор:

На млади дни — любов, любов,
живях живот блажен.
За сватба — ох! — не бях готов…

И „копаеше“, „копаеше“ тъй естествено, че Майстора запримига. Той ясно виждаше как на дъските се оформя гробът на Офелия.

Двамата се спогледаха. Алма Матер кимна с усмивка.

Гробарят прекъсна песента, наведе се над ямата, вдигна един череп и го заподхвърля като топка:

Чумата да го тръшне, обесника му шантав! — провикна, се той с искрящ хумор в гласа. — Веднъж този ми плисна на главата цяла бутилка рейнско вино… Тоя същият череп, сър, тоя същият череп беше черепът на Йорик, кралския шут.

Стройният Хамлет размаха червеното си наметало, грабна черепа и задекламира с такова настървение, че Майстора сгърчи лице, сякаш слушаше дъскорезна машина.

— Дай да го видя! — крещеше Хамлет. — Ах, бедният Йорик! Аз го помня, Хорацио: безкрайно остроумен веселяк, неизчерпаемо находчив…

От първия ред скочи мъж — висок, със смешно вирнат нос и изгризано цигаре между зъбите.

— Стоп!

Хамлет прекъсна тирадата си.

— Абе, Хамлете! — провикна се мъжът с нотки на отчаяние в гласа. — Не се намираш на митинг, а на сцена. Много бурно си спомниш ти за Йорик! По-кротко! По-вглъбено! Спомни си, наистина се опитай да си спомниш за някой веселяк, когото на времето си обичал и който сега е мъртъв…

Алма Матер високо се закашля, режисьорът млъкна.

— Кой е? — попита Хамлет.

— Свой.

Хамлет скочи в салона и изтича.

— О, Алма, здрасти! — той стисна ръката му. — Ще погледате ли? Усилено се готвим! Много е интересно. Премиерата е на седми ноември — натърти той на последните думи.

— Друг път, сега нямаме време — отвърна Алма Матер и посочи Майстора: — Това е другарят, с когото ще поддържаш връзката. Разберете се за срещите.

Майстора изпитателно се вгледа в момъка: енергично, мъжествено работническо лице, което нямаше нищо общо с актьорското изкуство, но вдъхваше доверие.

— Добре! Ще се разберем. Да ка-ажем, идния петък в седем в сладкарница „Раковски“.

На сцената двамата гробари и Хорацио си подхвърляха черепа на Йорик като волейболна топка, а треперливият тенор тихо тананикаше:

На млади дни — любов, любов,
живях живот блажен…

Когато отново бяха навън, Майстора каза:

— Е, Владо, момчето ми, мисля, че можеш да действуваш. И умната! Излишно е да ти припомням, какъв е заа-алогът този път!

Алма Матер кимна. Какво можеше да отвърне? Че от успеха на акцията зависи не само животът на чуждестранния делегат, но и целостта на партията? Това той съзнаваше достатъчно добре.

— Даа! И още нещо… — подхвана Майстора и дълго се мъчи да изтръгне думите от заекващия си език: — О-о-онова, за което пееше онзи вътре, лю-юбовта де, трябва да се прекрати… Докато… работата с де-е-елегата…

Алма си представи златната коса, но кимна.

— Е, хайде, довиждане! — каза старият шивач.

— А може би сбогом, а, Майсторе? — поправи го Алма Матер и бялата му усмивка озари младото мефистофелско лице.

— Не сбогом, а довиждане! — повтори Майстора. — Аз вярвам в те-те-те-е-е… — не довърши, усмихна се малко виновно и стисна дланта му.

Алма Матер се обърна и тръгна към реката.

Майстора го следи с поглед, докато високата му фигура се разтвори в топлия августовски мрак.

ТРЕТА ГЛАВА

В КОЯТО СЕ ЗАПОЗНАВАМЕ С ГЛАВНИТЕ ГЕРОИ НА РАЗКАЗА

Ориент-експресът спря на граничната гара, уморен и опушен. Преди още локомотивът да си поеме дъх, край влака застанаха войници, а във вагоните нахълтаха граничари и митничари. Сред тях имаше и полицаи, но кой би могъл да ги различи от цивилните чиновници, които проверяваха багажите и паспортите? Никой не би могъл да каже, че този изискан мъж, който с небрежна походка се приближаваше до първокласния вагон, е полицай. Впрочем Добромир Лозанов бе дълбоко уверен, че няма нищо общо с вулгарната полицейщина… Той с лекота се качи във вагона и с гримаса на отвращение, поизбърса ръкавиците си, светлосиви, от чортова кожа. Бе ги купил в Берлин и ги пазеше: бе установил, че вдъхват повече респект на хората…

На платформата го чакаше дребен агент с черна, копринена перперудка на врата и кривогледи очи. Наричаха го Цеко Папийонката.

— Е? — попита Лозанов.

— Във вагона има една жена с дете, трима араби, чешки скаути… — започна поверително агентът, но Лозанов го прекъсна:

— Друго те питам. Забеляза ли нещо съмнително?

— Не, господин началник, нищо съмнително.

Лозанов направи презрителна гримаса и мина в коридора. Първото купе бе заето от млада майка с кърмаче. Полицаят поздрави любезно и хвърли бегъл поглед върху паспорта. В съседното купе седяха трима араби в разкошни галабеи и разговаряха, жестикулирайки бурно. Лозанов поиска документите им и ги разгледа внимателно.

— Шейх и прислугата му — каза той, като излезе. — Пътуват за Пловдив. Да се наблюдават, докато излязат от страната.

— И арапите ли? — учуди се Папийонката.

— И арабите, естествено.

— Господин началник — попита агентът, като го фиксираше с очи, — сигурен ли сте, че е в този влак?

Лозанов неволно обърна глава вдясно. Винаги, когато разговаряше с Папийонката, имаше чувството, че кривогледият говори на някой друг.

— Папийонка — каза той с търпеливо снизхождение, — време е най-после да научиш, че с тия „приятели“ *никога* не бива да бъдеш сигурен в нищо. Той може да е в този влак, може да е в утрешния, а може би точно сега преминава границата, преоблечен като овчар. Имаш ли аспирин?

— Аспирин? — стресна се от неочаквания въпрос Папийонката и очите му отскочиха вдясно. — Съвсем не, господин началник…

— Тук не съм ти началник!

— Разбрано, господин началник! Аз не употребявам аспирин. Още от малък не употребявам лекарства. Даже когато ме боли ухото, не вземам лекарства, а си варя билки. Майка ми много ги разбира тия билки. От баба ги е научила. А срещу зъбобол пия коняк…

Лозанов му обърна гръб и опипа леко отеклата си буза. Досадно бе, че тъкмо днес, когато му предстои такава важна операция, челюстта му е така безобразно подута!

Той поглади мустаци: тъмноруси, плътни, те подчертаваха благородната линия на устните и подсилваха приликата му с англичанин. Не, не беше суетен, но тази прилика го ласкаеше. И той като английския държавник обича шотландските платове и хубавите лули с ароматичен тютюн, има небрежната походка на уморен аристократ…

Продължиха огледа на влака. Първокласните купета не бяха много и Лозанов искаше да се запознае с пътниците в тях и заради делегата, и за да „попълни своята колекция“ от интересни физиономии.

Той влизаше в купето любезен, усмихнат. Поздравяваше, проверяваше паспортите, взираше се в лицата, пожелаваше добър път и излизаше в коридора. Застанал до някой прозорец, той даваше кратки разпореждания на Папийонката.

— И този! До Свиленград! И другият… със зеления куфар! И не се мотай пред тях!…

Алма Матер бавно крачеше към гарата. Намираше се пред „Глория Палас“, но не бързаше. До пристигането на влака имаше най-малко един час.

Пъхнал ръце в джобовете, свирукайки последния нашумял шлагер, той спря пред филмовите фотоси. Даваха прочутия вестерн „Джеси Джеймс“ с Тайрон Пауер, когото снимките показваха в живописни ковбойски панталони и с пищови в ръце.

Продължи към моста, като оглеждаше витрините, зяпаше жените в тънките рокли и от време на време предпазливо се обръщаше назад…

Мина покрай Модерния театър. Там даваха филма „Цирк“ на Чарли Чаплин. И отново, и дълго се взира в снимките на витрината и в стъклата, които отразяваха улицата зад гърба му с трамваите, файтоните и минувачите. И сякаш пак не успя да види един мъж, който отдавна го следеше; един мъж с бяла риза и жълта гарсонетка…

Алма Матер наближи моста, озова се пред високата сграда със зарешетени прозорци, която работниците някога бяха строили със собствени грошове за свой партиен дом. Сега тя бе седалище на Лозанов и Аракчийски. Инстинктивно ускори крачки, но тутакси пое дълбоко въздух и закрачи бавно, без да успее да смекчи остротата на своята пантеровска походка, позната отдавна на софийските тайни агенти.

Човекът с гарсонетката забеляза колебанията му, но не направи нищо. Изостана. Обикновен гражданин с гарсонетка, тръгнал към гарата да посреща вуйчо си от Белград, така както му бе наредил господин началникът Добромир Лозанов.

Умник е този Лозанов, честна дума!

Добромир Лозанов се спря пред първокласното купе, заето от двама мъже и една жена. Физиономиите им веднага привлякоха неговото внимание. Жената беше руса, с големи сини очи и леко вдигнати скули. Лозанов беше готов да се обзаложи, че тя е славянка, но я чу да разговаря със събеседника си на безукорен немски език и му стана неприятно. Мъжът имаше подчертано арийска глава с остър, енергичен нос и високо чело на потомствен интелектуалец. Лозанов се въздържа да прави заключение за националност и раса. Той спря

поглед на английската лула, която пътникът бе захапал с дребните си зъби. Въпреки голямото си желание, той и в Германия не бе успял да се снабди с английска лула. Немците все повече ограничаваха вноса на луксозни стоки и той беше принуден да се задоволи с баварска лула, която по изящност отстъпваше на тази. Мъжът спокойно пушеше и едносрично отговаряше на жената.

Третият пътник беше търговец. В това Лозанов не се съмняваше: кръгла и гола глава, къси мустачки, „а ла Хитлер“, нечиста яка. Мигновено го определи: раболепен тип, сметкаджия, страхливец, но притиснат до стената, хапе. От такива може да се очаква всичко.

Търговецът мълчеше. Дъвчейки нервно края на цигарата си, той неспокойно поглеждаше към мрежата над главата си.

— Добър ден, господа! — поздрави Лозанов. — Паспортите, моля! Гранична проверка.

Плешивият извади паспорта си пръв и го подаде с угодническо движение. На голия му череп се появиха издайнически капчици пот.

Лозанов беше уверен, че в куфарите на този тип е наблъскана контрабандна стока, но сега това не го интересуваше. Все пак попита:

— Кой е вашият багаж?

Плешивият посочи огромния куфар с железни ъгли.

— Мостри — рече той, като се усмихна криво. — Аз съм търговец…

Лозанов знаеше, че само с едно отваряне на куфара може да прати този дебелак в затвора, но заедно с това да проиграе и малката възможност, която този куфар крие в двойното си дъно. Веднага се обърна към немците.

Той дълго въртя паспортите в ръцете си, внимателно изучаваше лицата на двамата, въпреки че английската лула неудържимо теглеше погледа му. Немци ли са те, или славяни? Естествено, имената върху паспортите не играеха никаква роля. Днес всеки грамотен график може да изфабрикува фалшив паспорт, с който да обиколиш света. Немци или славяни — все едно, макар че тук ще пратят славяни. И най-вероятно — българи.

— Закъде пътувате? — попита той.

Жената събра красивите си вежди, търсейки думи, преди да отговори на една смесица от френски, български и немски думи:

— Мосьо е презентант на фирма за електрише машин, аз негова секретарин. Отива в София, водим преговори за контракт. Фершеен?

Естествено, търговски представители!… Това бе традиционната маска: журналисти, туристи, търговци… Скрити зад нея, те имаха възможност да пътуват из цялата страна, да се срещат с всевъзможни хора, да пращат в чужбина вестникарски кореспонденции или фактури с нужните сведения.

Ако отвори куфарите им, ще открие обемисти каталози с дълги описания на машини и уреди и не е изключено между тях със същия шрифт — купища нелегални материали. Това беше един наивен и познат, но твърде резултатен трик, тъй като не бе по силите на полицията да прегледа всички книги, списания и каталози, които се внасяха в страната, особено пък когато прегледът се извършва от полуграмотни агенти от категорията на Цеко Папийонката.

Лозанов, прилежен граничен чиновник, помоли немците да свалят единия куфар. Жената преведе искането на спътника си, който с готовност стана.

В този момент внезапен взрив от смях, последван от висока врява, привлече вниманието на Лозанов към коридора. Той излезе и мина към второкласните купета. И това, което видя, го удиви.

Тесният коридор беше задръстен от „соколчета“ — членове на онази полуспортна, полускаутска организация, която обединяваше почти цялата чехословашка младеж. Момчетата, облечени в пъстрите, малко старинни славянски униформи, поизмачкани и изпоцапани от дългото пътуване, се смееха, викаха и се вдигаха на пръсти, за да видят по-добре онова, което ставаше.

Лозанов си проби път сред децата и се озова пред една странна картина.

В кръга, образуван от соколчетата, разиграваше някаква сценка нисичък пълен мъж с къдрава коса.

Той топуркаше с широко разкрачени крака и с пръчка, която извиваше като тръстиково бастунче в ръцете си, гледаше встрани с израз на благородно високомерие и се препъваше в несъществуващ камък, за който Лозанов би се заклел, че е там на пода.

— Чарли Чаплин! — завикаха отвсякъде децата, — Чарли Чаплин!

— Правилно, Чарли Чаплин! — отвърна кълравият, извади от джоба си бонбон и го подаде на най-малкото момче. — А сега да ви видя!

В него мигновено настъпи метаморфоза! От Чаплин той се превърна в наперен ковбой с кожени панталони и мокасини на краката. Измъкна рязко два пищова от кобурите, завъртя ги на показалците и заговори на някакъв неразбираем английски жаргон с всички ония носови „йес“ и „о кей“ и „към ан, бой!“ и „ало, бейби!“. После вдигна пищовите и — бам! бам! бам!… застреля всички наоколо, включително нахалните индианци и техните мустанги и небрежно издуха дима от дулата.

Лозанов, който трудно се поддаваше на чужди внушения, беше готов да признае, че е видял всичко — и мокасините, и пищовите, и индианците, и конете дори.

Децата завикаха едно през друго:

— Гери Купер!

Кълравият поклати отрицателно глава.

— Тим Мак Кой! — провикнаха се други.

— Не!

— Буфало Бил! — обади се някой.

Лицето на човека стана ужасно тъжно от това, че никой не можа да отгатне какво е изиграл. Той едва не се разрева от мъка и децата се разкиснаха.

Няколко гласа предложиха плахо:

— Тарзан!

— Не! — каза кълравият. — Не, и не!

Тогава там зад децата вдигна ръка един трийсетгодишен мъж със свежо и умно лице, също тъй облечен в напетата соколска униформа, очевидно ръководителят на групата.

— Можна? — попита той.

— Можна, можна! — великодушно разреши смешникът.

— Джеси Джеймс.

Човекът кимна доволно, извади бонбонче и му го подаде.

Момчетата възторжено закрещяха и заръкопляскаха.

— Моля, без овации! — вдигна ръце кълравият. — Тук и без това не може да се диша. Има ли някой вода? Во̀-да! — повтори той, като

сложи ударението върху първата сричка, уверен, че чехите непременно ще го разберат.

След миг към него се протегнаха десетина бутилки. Той взе една и изгълта съдържанието й до дъно, като гъргореше смешно, и това предизвика нова вълна от овации.

— Е, сега е вече друго! — каза той, върна бутилката, потри ръце и се приготви да продължи.

В този момент зърна Лозанов, който усмихнато го наблюдаваше. Смути се само за миг, но почти неуловимото смущение, което остана незабелязано от останалите зрители, се вряза в съзнанието на полицая. Секунда по-късно смешникът отново се преобрази, лицето му стана замислено-меланхолично, походката уморена. Той скръсти ръце на гърдите и издекламира:

Да живея или да не живея —
това е въпросът.

Децата мълчаха, слисани от този съвсем непознат за тях нов образ. Той изчака малко и подхвана:

— Виждам, че не разбирате родния ми език. Хайде да го кажем на английски, както го е написал чичо Уилиам.

Ту би, ор нот ту би!

Соколчетата продължаваха да мълчат, окончателно дезориентирани. Ръководителят им се усмихваше, очакваше все пак, че някой от възпитаниците му ще се сети.

Къдравият, изтънял, изящен, вдигна ръка към невидимата дама и изхълца със сърцераздирателен фалцет:

Офелия, иди в манастир! Или искаш да плодиш грешници?

О, Офелия…

Децата се разсмяха, но пак не разбраха. В тишината се обади Лозанов:

— Хамлет.

Човекът, престана да играе, поклони се пред елегантния мъж, после извади бонбонче и му го подаде.

— Благодаря — каза той. — Много беше интересно. А сега, моля, приберете се в купетата! Гранична проверка.

Големият сокол нареди на децата да отидат по местата си. И това не остана неотбелязано от Лозанов.

Къдравият влезе в купето си видимо смутен. Лозанов се помъчи да потърси обяснение на повтарящото се у ниския смешник състояние и освен предположение, че крие в джобовете си часовници, не можа да допусне нищо повече; толкова тази закръглена фигура беше обезоръжаваща и лишена от всякаква връзка с каквато и да е възможност за друга проява.

Още докато наблюдаваше играта му и разглеждаше неговата добряшка, швейковска физиономия, Лозанов определи типа: по системата на Кречмър — сантонен пикник, характер от второстепенна категория, глуповат, малодушен до страхливост, доверчив, наивен, нелишен от талант в областта на изкуството, но негоден да се издигне до по-високи сфери на човешката дейност.

Иначе стоеше въпросът с големия сокол. Спокойствието в поведението, тази самоувереност в усмивката му, пък и руският и българският език… Но да не бързаме!

Соколът стоеше до прозореца и с интерес разглеждаше бедната гаричка с няколкото окъсани селяни, които чакаха да приключи прегледът, за да се качат във влака.

Къдравият седеше в ъгъла, поуплашен, леко сгърбен и с малко принудена, скована усмивка на кръглото си лице.

— Паспортите, моля!

Соколът извади от джоба си книжката, подаде я и отново се облегна на прозореца.

„Не иска да покаже лицето си“ — помисли Лозанов, но не го накара да се извърне, само внимателно разгледа снимката на паспорта. От този момент този лик оставаше завинаги в паметта на господин началника и всеки момент можеше да бъде изровен оттам.

Върна паспорта, соколът равнодушно го прибра.

Сега вече къдравият подаде своя паспорт и въпреки усилието, което направи, да не издаде вълнението си, той преглътна и овлажни с език предателски засъхналите устни.

„Часовниците са повече — помисли пак Лозанов — и ги носи за търговия“. — Прелисти паспорта.

— Често пътувате.

— Да, да — отвърна бързо къдравият с мила усмивка и отново овлажни устни. — Имам сестра във Виена. И зет. Градинари. Те са там от двайсет и девета. Когато избухна кризата… Държат сергия на пазара. Домати продават на виенчани… И краставици. Та от време на време отивам при тях… Хем да се поразходя, хем да направя някой друг шилинг… Хе, хе, аз им помагам, защото, нали знаете, разглезените виенчани не обичат да си цапат ръчичките с градинарство…

— Хубаво играете — прекъсна го Лозанов. — Артист ли сте?

Къдравият скромно наведе глава:

— Ами! Като киснеш по цели дни в кино „Арда“, щеш не щеш, понаучаваш нещо и почваш да подражаваш.

— Но в кино „Арда“, доколкото зная, не дават Шекспир.

Къдравият изведнъж се оживи, сякаш казаното от другия представляваше лична обида. Той се изправи, хвана Лозанов за реверите на сакото и заговори право в лицето му:

— Грешите, господине! Неотдавна в „Пачев“ даваха един филм английски беше, с Норма Ширер в главната роля. Та тя беше Жулиета, а Ромео, другата главна роля де, я играеше Лесли Хоуард. Много хубав филм беше, много! После даваха „Сън в лятна нощ“ с Дик Пауел, оня, дето пее. Да се пукнеш от смях! Особено сцената с дупката в стената!… Ако ме питате мене, аз не обичам много класически филми, предпочитам комедиите, например Лаурел и Харди, всичко съм гледал с тях, а също и Крачун и Малчо, и Бъстър Китон. Знаменит е Бъстър Китон, нали? Наоколо всички се заливат от смях, а той е невъзмутим, лице от бетон. Опитайте някога…

— Не обичам комедиите — прекъсна го студено Лозанов и поиска да се освободи от него, но онзи не го пускаше:

— Напразно, господине, напразно! — викаше едва ли не с възмущение той.

— Всеки с вкусовете си — забеляза Лозанов отегчено и впи светлите си очи в очите му. Подиграва ли се този с него, сцена ли разиграва от някой филм, или наистина е идиот?

Къдравият се опита да издържи този пронизителен поглед, не устоя, пусна реверите на Лозанов, сведе очи и седна в ъгъла, мъничък и сгърбен.

Лозанов не каза дума повече, върна паспорта и излезе.

В коридора се замисли. Какъв, дявол да го вземе, е този шут вътре? В цялото му поведение има някаква двойнственост. Часовници ли, или нещо друго, нещо по-сериозно крие? Не, дори и мисълта за друго сериозно нарушение, което този глупак би могъл да извърши, изглежда смешна. Лозанов махна пренебрежително с ръка и се упъти към Папийонката, който чакаше в края на коридора.

— В купе номер три има двама германци, мъж и жена, и един българин — търговец. В номер седем на втора класа има един чех, ръководител на децата. Не ги изпускай от очи!

— Разбрано, господин началник! Господин началник, търсят ви по телефона от София — прошепна Папийонката и съзаклятнически намигна с лявото око.

„Дръвник!“ — помисли Лозанов и забърза към изхода.

В кабинета чакаше началник-гарата със слушалка в ръка.

— Излезте! — отсече Лозанов и прибра токовете. — Слушам!

— Господин началник, тук Б двайсет и седем. — Беше агентът с гарсонетката.

— Разбрах. Какво има? — Лозанов отпусна крак.

— Установих важно произшествие. Оня, студентът, дето му викат Алма Матер, е тука.

— Къде „тука“?

— Тука, на Софийската гара.

— Коя гара, дявол да те вземе! Не са ли те учили в Пловдив на прецизност?

— Виноват, господин началник! Намирам се в Централната гара.

— И какво прави студентът в Централната гара?

— Нищо, господин началник. Разхожда се по перона, свирука си и сигурно чака някого. Ей го сега до мене!

Действително в този миг Алма Матер минаваше със своите дълги крака край апаратната, оглеждаше се в широкото стъкло и

агентът бе принуден да му обърне гръб.

— Добре! — отсече Лозанов. — Не го изпускай от поглед и отбелязвай какво прави, с кого говори и кого ще посреща! Особено кого ще посреща!

— Слушам, господин началник!

— И не се навирай в очите му! Да не те види, в никакъв случай да не те види!

— Бъди спокоен, господин началник! Той не ме познава.

Лозанов остави слушалката с мисълта, че хрумването му да доведе агенти от Пловдив за най-опасните софийски комунисти, не беше лошо.

Той поизтърси невидимия прах от ръкавиците и излезе.

Пред вратата стоеше железничарят. Наоколо, до торбите и кошниците, чакаха селяните. Покрай влака с безизразни лица крачеха войниците. Слънцето се губеше зад Югославия, но августовската горещина не падаше.

Лозанов опипа отока на бузата си. Все същ. Все съща беше и болката, която го пронизваше от тила до окото. Имаше желание да пуши, но знаеше, че тютюнът ще раздразни още повече нерва.

— Можеш да пуснеш влака — каза той.

Железничарят кимна. Лозанов се поколеба миг, но попита:

— Слушай, имаш ли аспирин?

— Съжалявам, господине, но лекарства не ни се полагат.

Лозанов махна с досада и се упъти към вагоните, мърморейки през зъби:

— Каква държава, боже мой! Каква държава!

Със сладостна тъга той си спомни за чистотата, акуратността и дисциплината, които бе видял в Германия. Извади лула и я захапа, тази хубава баварска лула, която му беше купил в Лайпциг СС хауптщурмфюрер Арнолд Герике.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

В КОЯТО ЦЕКО ПАПИЙОНКАТА РАЗМИШЛЯВА, А ДЕЛЕГАТА СЛИЗА В СОФИЯ

Влакът се носеше към София.

Вече се показваха и първите схлупени къщурки на предградията, и импровизираните футболни игрища, в които дечурлига ритаха парцалени топки, и циганчетата, които замерваха локомотива с камъни, и далече на юг — Витоша с устремения към небето Черни връх.

А във влака, в края на всеки вагон стоеше по един агент и наблюдаваше. Беше горещо и задушно. През полуотворените прозорци вятърът вкарваше вихри от сажди и дим. На полицаите им се доспиваше.

Цеко Папийонката лениво следеше движението около себе си и мислеше за неблагодарната си работа, която напоследък стана още по-трудна. Не, не беше така по-рано! Всичко беше по-просто. Хващаш човека, теглиш му една тупаница и делото приключва. Не иска ли да говори, съчиняваш му показанията и готово! А откакто Лозанов се върна от Германия, всичко се промени. Наука!… Глупости и половина! Ще мине още една година, ще се върне господин началникът от Италия и ще почне друго хоро… Нека! В края на краищата на Цеко Папийонката му е все едно. Важното е сега да свършат и право на село. Ще се натряска с резняк и ще спи, ще спи…

Той се огледа: коридорът беше празен. Извади от задния си джоб плоско алуминиево шише, отвинти капачето и крадешком отпи няколко глътки.

В същото време господин началникът седеше в крайното купе самичък. Обронил глава върху сивите си ръкавици, при всяко подрусване на вагона той болезнено сгърчваше лице и мърмореше — „Каква държава, боже мой, каква държава!“

Първи се размърдаха соколчетата. Те наизлязоха от купетата и се втурнаха да търсят Къдравия смешник, но като не го намериха, залепиха нослета в прозорците.

След малко излязоха двамата немци и заговориха тихичко. Въпреки усилията си Папийонката не можа да долови нито една дума. Русият мъж с вдъхновеното чело сочеше на жената фабричките край линията, клатеше тъжно глава.

После стана, нещо, което привлече вниманието на Папийонката и го накара да се придвижи до средата на вагона. От купето се показа плешивият търговец, заоглежда уж нехайно наоколо, влезе в едно от купетата на соколчетата и измъкна оттам голям куфар, който остави в коридора. Беше кафяв и издут до пръсване и Папийонката вече се готвеше да изтича до Лозанов, когато стана друго, още по-подозрително произшествие.

Къдрокосият смешник, за когото Цеко нямаше никакви специални указания, излезе в коридора със сако и шарена вратовръзка, огледа се също както търговецът, видя, че никой не му обръща внимание, и направи знак с глава. От купето му подадоха черна кожена чанта.

Това вече надхвърляше възможностите на Папийонката.

Той се втурна при Лозанов.

— Господин началник — започна той възбудено, — дебелият търговец изкара куфар от друго купе, а на оня, дето правеше смешки, главатарят на скаутите му подаде чанта.

Лозанов вдигна измъченото си лице.

— Слушай, говедо! — прецеди той през зъби. — Нали ти казах да си стоиш на мястото! Нали ти казах да не ги изпускаш от очи! Нали ти казах да си отбелязваш всичко, което правят! Нали ти казах… Боже мой! — изпъшка той. — Боже мой! Как ще се работи с тия дръвници! — Отново се наведе над ръкавиците си. — Връщай се веднага там! И внимавай кой кого ще посреща!

— Слушам, господин началник! — Папийонката изчезна в коридора.

Лозанов страдалчески закри очи с длан и не разбираше какво повече го измъчва — бузата или негодните му сътрудници. Погледна към прозореца и видя отражението си. Така, както беше обронил глава на ръце, приличаше на „Мислителят“ на Роден. Беше доволен…

До Софийската гара не стана нищо особено, което да разтревожи отново Папийонката.

Двамата немци тихичко си беседваха.

Мъжът само казваше „я“ и „найн“.

Явно той или не беше много разговорлив, или пък не знаеше родния си немски език…

Плешивият търговец изнесе от купето и втория куфар с железни ъгли, постави го до кафявия и също застана до прозореца.

Големият сокол нямаше време да гледа през прозореца, защото се занимаваше със соколчетата, които се суетяха из коридора.

Тримата араби си седяха в купето и продължаваха своя безкраен спор.

Неспокоен беше само смешникът. Папийонката забеляза, че с всяка измината минута той става все по-неспокоен. Непрекъснато бършеше потта от челото си, оглеждаше се крадешком наоколо и стискаше до гърдите си черната чанта.

Време за нови консултации с Лозанов нямаше! Влакът с гръм се втурна под козирката на гарата и посрещачите вече тичаха успоредно с него, носачите скачаха върху стъпалата на вагоните.

Без да бърза, Алма Матер се отправи към предните вагони. Зад него с мъка се провираше Б 27, препъваше се в куфари и кошници, блъскаше се в хората.

Първи слязоха соколчетата. Забравили всички указания, те се втурнаха по перона, а напетият им ръководител викаше по тях и сочеше някакво празно място край изхода. Към него се приближи девойка с карирана пола и го попита нещо. Той кимна, тя му подаде ръка…

Те не забелязаха, нито чуха щракането на фотоапарата, с който недалеч зад колоната един човек ги снимаше. Пък и в суматохата кой би обърнал внимание на фотограф?

Соколът и девойката поведоха момчетата към изгода. Фотографът отново щракна.

От вагона слезе плешивият търговец с двата куфара. Към него се втурна носач, но той завъртя глава. Свали най-напред единия куфар, после втория. Вдигна ги сам и припряно се отправи към изхода, като се мъчеше да избегне навалицата.

И точно сега стана малкият инцидент. Крачещият към вагона Алма Матер се блъсна в търговеца, той изруга и изпусна единия куфар. По перона се изсипаха шишенца, кутийки, бурканчета.

Обзет от паника, търговецът се наведе и заприбира стоката си. Наведе се и Алма Матер и му прошепна нещо. Б 27 не долови и звук, но фотографът успя да „хване“ и двамата. Студентът чу щракането, изправи се и стрелна с поглед агента с гарсонетката. В тоз миг от вагона слизаше кълравият.

Около разпиляната стока се трупаха хора, смееха се, негодуваха. Търговецът се мъчеше да прибере нещата си, а Б 27, объркан се чудеше кого да следи най-напред — него или студента.

Алма Матер стигна пред стълбичката на вагона, когато кълравият стъпваше на перона. Не спря, не поздрави, само едва забележимо кимна и продължи към изхода. Притиснал чантата под мишница, другият овлажни устни с език и го последва спокойно, но зад това външно спокойствие се чувствуваше напрежение. Апаратът щракна два пъти и два пъти кълравият остана върху лентата.

Разтревожен, че може да ги изпусне, Б 27 решително се втурна подир тях. Изневиделица го спря желязната ръка на Лозанов:

— Не така, дръвник! Отдалече! И внимателно! Къде отиват, с кого се срещат…

Ръката го блъсна напред и в този жест имаше такова презрение, че дори Б 27, който в живота си бе понесъл не малко унижения, се почувствува засегнат. Той покорно тръгна подир двамата, на разстояние, както бе заповядал шефът.

Слязоха и двамата немци, жената, кавалерски подкрепяна от мъжа. Зад тях носачи сваляха елегантни куфари. Фотоапаратът щракна.

Никой не ги посрещна. Те тръгнаха към площада, следвани от носачите, и се отправиха към единственото такси, което обслужваше гарата.

Лозанов промърмори на Папийонката:

— По тях! И в кой хотел! Там остави хора, а сетне…

Не довърши. Отсреща през площада минаваше Алма Матер, с ръце в джобовете, следван на двайсетина крачки от къдравия, който се клатушкаше като патица на черните лачени обувки.

Внезапна болка прониза тила на Лозанов. Той мъчително затвори очи, но веднага ги отвори. Не биваше да изтърве онова, което се разиграваше наоколо. Двамата вървяха един след друг: известният комунистически функционер, за когото имаше достатъчно сведения, че е замесен в подготовката на предстоящата конференция, и този дебелак, който идва от Виена, с единствен багаж — тънка чанта… Възможно ли е да съществува връзка помежду им? Или тази гоненица е чиста случайност? Не, двамата не бива вече да се изпускат нито миг!

Лозанов погледна по-нататък. Зад трамвая маршируваха соколчетата, съпроводени от големия сокол и девойката с карираната пола. Физиономията на момичето се стори позната на Лозанов и той си обеща да я потърси в албумите.

Вляво плешивият търговец наместваше куфарите си във файтона и възбудено обясняваше нещо на файтонджията.

… И тъй, контурите на картината почват да се очертават, мислеше Лозанов. Двамата немци, плешивият търговец, соколът, тримата араби и накрая този шут от Виена… Осем човека, всички различни, всички идващи от далечни страни, всеки със солидни документи за самоличност и не по-малко солидно алиби?… Един от тях е делегатът, когото българските комунисти в чужбина пращат на конференцията.

Кой е той?

Задачата възбуждаше въображението на Лозанов, изостряше неговите ловджийски инстинкти. Всъщност тази задача бе, ако не най-сложната, с която се е сблъсквал досега, то най-важната. Безусловно! Най-важната и наситена с най-много последици.

Той погледна хората на гаровия площад и в мислите си видя хвърлената върху тях мрежа. Мрежата бавно, но неумолимо ще се свива и няма да минат много часове, тя ще се стегне окончателно и в нея ще остане онзи, който следва да остане, и никой друг… А след това, ако има щастие, да, ако има щастие, ще дойде и другото, голямото, *истинското*!

Лозанов дълго се любува на тази картина, родена от неговия мозък, докато и последните пътници не изчезнаха от погледа му.

Когато площадът опустя, той се обърна към Папийонката:

— Цеко, иди ми купи аспирин! — И добави: — „Байер“. Аз съм в Дирекцията.

ПЕТА ГЛАВА

В КОЯТО СЕ ЗАПОЗНАВАМЕ И С БОРИС АРАКЧИЙСКИ

Лозанов прибра от фотолабораторията още влажните снимки и поиска албумите.

Бяха обемисти томове от плътни листове с по дванайсет снимки. Албумите бяха десетки, листовете — стотици, снимките — хиляди и на всякакви хора: брадати старци и голобради юноши, сурови селяци и прочути в целия свят политически дейци. Макар и да не познаваше всички, Лозанов знаеше за тях главното: тия хора бяха по-опасни от всички убийци, защото искаха да съборят съществуващия свят и на негово място да изградят друг, в който той, Добромир Лозанов, не би могъл да живее.

Хиляди и хиляди ликове! Колективен портрет на част от армията, срещу която му бе отредено да се бори до последен дъх и в чиито редици сам бе воювал няколко месеца от своя живот…

Имаше дни, в които някои от тия портрети биваха зачерквани и тогава той празнуваше победа. По-често в албумите се прибавяха нови снимки и това означаваше, че в армията са постъпили попълнения. Все нови и нови попълнения, все нови и нови албуми… Сега се откриваше възможност само с един удар да унищожи част от тия албуми и преди всичко този, който съдържаше снимките на щаба на армията. Ще го погали ли Фортуна този път по главата, или ще го отмине, както се бе случвало неведнъж досега?

Снизходително се усмихна на фаталистичните си разсъждения: Фортуна съществува само за тия, които, умеят да я сграбчат за косите.

Той запрелиства първия албум. Погледът му се плъзна по снимките, спираше се ту на едно, ту на друго познато лице. Видя Алма Матер, заснет при случайно задържане преди две години: анфасно и профил. Анфасната снимка не даваше истинска представа за силата на този човек, а като че само за неговото момчешко нахалство, но профилната снимка подчертаваше високото мефистофелско чело и ястребовия нос, безкомпромисна решителност, енергия и

интелигентност. Под снимката имаше само няколко реда. Най-напред името и после:

„Роден в Бургас в 1909 г., член на КП от 1929 г., един от ръководителите на БОНСС. Прякор — Алма Матер.“

Лозанов впери очи в снимката, сякаш отпред стоеше живият Алма Матер.

— Е, другарче — произнесе замислено той, — този рунд ще бъде мой. — И обърна страницата.

Девойката с карираната пола срещна едва в четвъртия албум. Лицето беше миловидно, малко суховато и с очила на тесния нос. Под него имаше следният текст:

„Мария Горанова, родена в Перник, 19 г., служителка в пътническото бюро Вагон-ли Кук, член на РМС, развива дейност сред скаутските и туристическите среди. Без особени прояви.“

Той си отбеляза името и продължи да прелиства.

Плешивият търговец не се появи никъде, но Лозанов бе уверен, че е в албумите на контрабандистите и аферистите. Помнеше името му от паспорта и позвъни в криминалния отдел да потърсят снимката му.

Затова пък неочаквано се сблъска с истинска находка. Немеца!

Същото тясно лице, същото високо, благородно чело, същите светли, умни очи. Но онзи там бе Херберт Киршнер, дипломиран инженер, а този носи името на един от вождовете на българските комунисти, от дълги години емигрант в Москва. Възможно ли е двамата да са едно и също лице? Или е прилика, каквато животът нерядко поднася?

Той извади от плика направените на гарата снимки и сравни двата образа. Сходството беше поразително и все пак съществуваше тънка разлика в общия дух, на израженията. Чертите на Киршнер бяха по-меки, а на този са по-строги и някак си по-неумолими. Изглеждаше

невероятно комунистите да са тикнали в ръцете му един от най-видните си дейци. И все пак, все пак… Дори такава далечна хипотеза не бива да се пренебрегне. Ако немецът е този от албума, то тогава… О, тогава…

Лозанов позвъня и нареди да се удвои наблюдението на хотела, където беше отседнал Киршнер със своята секретарка.

Ободрен от двете открития, той продължи да търси смешния шишко, който играеше Хамлет. До последната страница на албумите къдравата глава с наивно-сините очи не се мярна никъде. Нямаше ги и арабите, но това не беше чудно. Червените чужденци фигурират другаде.

Той затвори дебелия том и побърза да се яви при началството с чувството, че е направил съществена крачка към решението на задачата.

Полковник Аракчийски бе избрал за свой кабинет обширната ъглова стая на втория етаж. Първото нещо, което направи при заемането на службата, бе да преустрои помещението. Заповяда да пребоядисат стените, да покрият паркета с персийски килим, да сложат дълга заседателна маса и масивна библиотека, натъпкана с книги, които никога не отваряше. Върху бюрото инсталира четири телефона, от които единия свърза директно с министъра на вътрешните работи. Служителите се надсмиваха на тази предприемчивост, но се плашеха от телефоните, по които новият началник водеше дълги разговори, изобилстващи с обръщения като „драги“, епитети като „великолепно“ и уверения „на всяка цена!“. Зад бюрото си той закачи само портрета на цар Борис III в генералска униформа.

С широк жест Аракчийски покани Лозанов да заеме място в едно от кожените кресла, а сам заснова из стаята, скърцайки с новите си ботуши. Като всички нови служители и Аракчийски все още носеше, униформа…

— Е, Лозанов, докладвай, докъде си стигнал ти? — попита той.

— Акцията е в пълен ход, господин полковник — отговори равно Лозанов, като се опита да отмине това „ти“ и да не слуша скърцането на ботушите. — Всички заподозрени са под наш контрол.

Той сложи фотографиите на масата. Полковникът ги взе, погледна ги разсеяно и небрежно ги хвърли върху зеленото сукно.

— Е, великолепно! — рече той с присъщата си самодоволна интонация. — Този първоначален успех трябва да се полее.

Отвори вратичката на библиотеката и извади голяма кутия с шоколадови бонбони и бутилка коняк.

— Мисля — подхвана Лозанов, — че имаме всички шансове да сложим ръка върху техния пратеник и чрез него на задграничните им връзки… А ако имаме късмет… Пленум… Успеем ли, обезглавяваме цялата им партия. Окончателно!

Той нямаше намерение да издава съкровената си надежда, но просташкият начин, по който Аракчийски бе подметнал снимките, го раздразни.

Болката в тила отново го прониза. Той извади лулата, опита се да запали, не успя, остави я. Аракчийски му подаде пълна чашка.

— Пий, пий! Помага срещу зъбобол! — Той изпразни своята чашка до дъно. — Но ще успеем ли, драги, ще успеем ли? — Очите му, малки и монголоидни, изпитателно се взряха в бледото лице на Лозанов. — Те не са глупаци, че да се оставят така лесно в ръцете ни.

— Ще успеем! — отвърна сдържано Лозанов. — Стига… хм… нашите сътрудници да не направят някаква дивотия… да не подплашат дивеча… Изобщо, господин полковник, време е да потърсим нови хора, защото с такава сбирщина далече няма да стигнем. Нужни са ни умни сътрудници, съобразителни и… грамотни.

— Откъде да ги вземем, драги Лозанов?

Лозанов изгледа своя шеф: широкоплещест, с голяма глава, изпъкнало чело, едри, неодухотворени черти на лицето — типът на говедаря, станал адвокат, а сега и голям началник. Този човек излъчваше дебелащина… Такива са редовите есесовци в Германия, помисли той, автоматите от месо и кости, с които по-умните си служат за залавянето на противниците в ранно утро… Но у нашия човек има и твърдоглава шопска хитрост. Да, отличен есесовец би станал от него. В такъв случай ролите ни би следвало да се разменят. Дивотия!

— Е, докладвай! — повтори покровителствено Аракчийски и си наля нова чашка.

Лозанов събра снимките от масата и ги подреди между пръстите си като карти за игра.

— Засега имам няколко сериозни следи — започна той. — Един немски търговец, инженер Киршнер… — Той премълча приликата на

немеца с онзи от албума. — Отседнал е в хотел „Бел вю“ със секретарката си. Другият е водач на група чехословашки соколи. Посрещнат бе от Мария Горанова, регистрирана ремсистка.

— Браво! — възкликна Аракчийски. — Дай да видя!

Лозанов му подаде снимката.

— Хубавичка! — каза полковникът.

— Да! И какво от това?

— Хубавите жени рядко стават комунистки. В партията им влизат грозните, неуспелите сред мъжете, ония, които търсят в класовата борба изход от половата си неудовлетвореност или от семейните си конфликти.

Лозанов изненадано стрелна с очи полковника! Забележката, макар и не съвсем вярна, беше остроумна. Къде ли я бе чул?

— И въпреки това Мария Горанова е ремсистка — каза той.

— Възможно, но не ми се вярва тя да е натоварена с такава отговорна задача. По-нататък!

— Има един твърде съмнителен тип…

Лозанов показа снимката: плешивият търговец събираше стоката си по перона.

— Защо ти е съмнителен? — попита Аракчийски.

— Нюхът ми го подсказва.

Полковникът се поусмихна, но замълча.

— И накрая този! — каза Лозанов, сочейки кълравия, заснет при слизане от вагона.

— Мяза ми на палячо — забеляза Аракчийски.

— Има такова нещо — отвърна Лозанов, отново малко изненадан от вярната констатация. — Посрещна го Алма Матер.

— Студентът?

— Същият.

— Тогава?… Ясно! Действувай!

— Само когато взема всички козове в ръцете си, господин полковник. Имаше и трима араби. Шейх някакъв с прислугата си.

— Какво ни интересуват шейховете?

— Слизат в Пловдив за розово масло. Оставих хора и за тях.

— Това ли е всичко?

— Другите са извън всяко подозрение. В последна сметка останаха осем човека. Те са под пълния ми контрол.

— На твое място бих ги задържал. Да си поговориш с тях. — Аракчийски почеса гърди под куртката си и се прозина. — Голяма жега, бе! Не ти ли е горещо с тия ръкавици?

Лозанов извади лулата, драсна клечка кибрит, запали тютюна, дръпна.

— Господин полковник, аз се занимавам с червените тринайсет години — заговори той бавно, отчетливо, сякаш обясняваше трудна задача на малоумен ученик. — През ръцете ми са минали стотици хора: работници, чиновници, учени, професори… Всякакви!… Един от тях дори ме блъсна о стената. Тук, в една килия… Беше през трийсет и първа, по време на тютюноработническата стачка… Тила ми разби… Оттогава е тази болка в главата и челюстта, господин полковник… А беше туберкулозен, тежеше четирийсет кила… Тази година в Берлин се позапознах с най-съвременните методи за борба с тях. Порових се и в заловените архиви на международните им организации… Преди две години прескочих за няколко дни до Лайпциг, да видя с очите си техния Димитров… Няма да преувелича, ако кажа, че тук в страната няма по-добър познавач на комунистите от мен. Най-ефикасно от всеки друг аз мога да ги накарам да говорят…

Лозанов млъкна замислен, вперил очи в малките си трепереща ръце. После изведнъж сви юмруци, изправи се, отиде към прозореца и се загледа в моста, по който оглушително скърцаше трамвай. А ръцете му продължаваха да треперят…

Аракчийски, изненадан от словесния поток на обикновено мълчаливия Лозанов, приседна върху масата, мислейки, че този познавач на комунистите е скрил най-важния си аргумент: собствената си, макар и минала, принадлежност към тях.

— Да — подхвана сякаш на себе си Лозанов, — аз мога да ги накарам да говорят най-бързо от всички. Въпреки това, господин полковник, аз никога не зная кога те ще говорят и кога не, кога ще ме излъжат и кога не, кога са склонни да предателствуват и кога са решени да мрат със затворени уста. Кой ще говори, как ще говори, също не зная… Попадне при мене грамаден мъж. Скала! При първия плесник изпява всичко. Хващам друг, мъничък, душа няма в него, мълчи. Ноктите му изтръгвам, мълчи. Разкъсвам го, мълчи. Електричество пускам в мозъка му, мълчи… Умира, но мълчи…

В стаята настъпи тягостна тишина. Отвън долетя напевният глас на вехтошар.

Аракчийски се размърда, кръстоса крака и ги облегна на насрещното кресло.

— Ех, Лозанов, Лозанов! — засмя се той. — Наивен човек си ти, драги. Не познаваш хората въпреки твоя тринайсетгодишен опит с комунистите, въпреки твоята Германия. Ето аз в своя живот не съм срещал чак толкова червени, но хора съм срещал всякакви: на село, в кантората, в съдилищата, по редакциите и министерствата. И знаеш ли на какво ме научиха те? На три истини, три здрави и несъкрушими като света Троица истини. Първо. Всеки човек, бил той комунист или фашист, си има цена: един лев, сто лева, милион. Разбереш ли цената му, можеш да го купиш. Знаеш ли кого съм купувал аз, а? Министри! Да, министри! И ако ми дадеш достатъчно левчета, аз съм готов да ти купя и… — Той изведнъж млъкна, хвърли плах поглед към портрета над бюрото. И бързо продължи: — Второ. Всеки човек си има определен обем на физическа издръжливост. Един не понася глад, друг жажда, трети бой, безсъние и така нататък. Узнаеш ли специфичната особеност на отделния човек, измериш ли обема на неговата издръжливост, ти можеш да го накараш на направи каквото поискаш. Дори майка си да удуши със собствените си ръце. И трето. Всеки човек проявява истинската си същност само когато е на власт. Дай му власт, малка или голяма, и ще разбереш умник или глупак, страхливец или смелчага е той…

Върху устните на Лозанов трепна иронична усмивка.

— Господин полковник, позволете ми да забележа, че тази философия, приложена въобще върху хората, така както правите вие, ми се вижда малко примитивна. Има хора и хора. Има раси и раси. Има арийци, семити, жълти, има…

— Я остави тия расистки глупости за тонковците! — прекъсна го Аракчийски. — Да не изкараш и себе си ариец, а? — Той дебелашки се изсмя: — Или мене? Виж ме! Българин и половина! Шоп! Плюя аз на твоите „арийци“!

— Комунистите, господин полковник, комунистите са по-друга порода — измести спора Лозанов, съзнавайки, че научните мисли на един Гобино или Розенберг не са за биволския мозък на полковника.

— Ти обаче повярва на сведенията им за делегата от чужбина!

— Аз имам всички основания да вярвам на нашия човек, който ни е дал достатъчно доказателства за своята лоялност. Всичките му досегашни сведения се оказаха верни. Той има достъп до много от секретните им планове и те не крият почти нищо от него. Още по-малко можеха да скрият свикването на такова голямо събрание като пленума, което изисква сложна организация и ангажирането на много хора. Въпреки това аз се съмнявам във всяко негово донесение, проверявам всяка негова дума. Ето защо, господин полковник, аз няма да задържа никого. Всеки преждевременен арест ще ги алармира и ще ги накара да променят своите планове. Засега най-доброто ни поведение, е мълчанието и дебненето в сянка.

Полковник Аракчийски се изправи и закрачи около бюрото. Спря се пред портрета, вдигна очи към царя, положил с достойнство ръце на сабята, и каза:

— Разбирам те, драги Лозанов, но ако все пак ти се изплъзнат? Знаеш, че лично Негово величество се интересува от случая и че един успех би бил за нас от неоценимо значение.

Лозанов се наведе над бюрото, опря длани на лъскавата му повърхност, заби студените си очи в очите на полковника и без всякакви служебни етикеции отчетливо изрече:

— Няма да се изплъзнат, стига да ми осигурите пълно съдействие. Пълно!

— Тоест!

— Да поставите на мое разположение всички групи, моторизираната част, ескадрона…

— Не искаш ли твърде много? — попита Аракчийски и почеса гърдите си под куртката.

— Щом като дори Негово величество се интересува…

На вратата се почука, влезе Цеко Папийонката.

— Господин полковник — израпортува той, — разрешете да остана!

— Какво има? — вместо полковника попита Лозанов.

— Господин началник, разрешете да доложа! В аптеката аспирин „Байер“ няма.

Лозанов захапа лулата, пое дълбоко дима, впери поглед в агента и прецеди:

— Вън!

Папийонката ококори кривогледите си очи, поиска да каже нещо, не намери думи, вдигна плахо рамене и излезе.

Лозанов дълго мълча. После извади лулата от устата си и беззвучно продума:

— Пък може и да не успеем… С такава сган!… Ония навярно вече се събират…

ВТОРА ЧАСТ
ДЕЛЕГАТИ

ПЪРВА ГЛАВА

В КОЯТО ДЕЛЕГАТИТЕ СЕ СЪБИРАТ

Те пристигаха: пеша, в селски дрехи, с торби на рамо, по горските пътеки; с файтони, спретнати, може би учители, по прашното шосе за София, с разказите на Йовков в куфарчето; в товарния вагон, сгушен сред въглищата, навярно миньор, сънен и пресмятащ колко лева са му останали до края на месеца; в каруца, която превозва дървен материал от планината, лесовъд, загрижен как да привлече на партийна работа новия инженер, скрит в тендера на локомотива, делегат на железничарите, задушаван от лютия дим и зажаднял за бутилка студена лимонада; забързан към централната баня леяр, с надежда да бъде между първите, защото иска да се яви на конференцията чист и спретнат.

А в това време:

дипломираният инженер Киршнер взимаше душ в недотам чистата баня на хотел „Бел вю“ и мърмореше, че водата е студена;

секретарката със славянското лице с професионална деловитост преписваше някакви дълги текстове, а други накъсваше на ситни парченца;

плешивият търговец зад спуснатите ролетки на своя парфюмериен магазин на улица Леге вадеше стока от куфарите си, подреждаше я на масата, а някои кутии отделяше и пъхаше в добре замаскирана дупка зад рафтовете;

големият сокол и придружаващата го девойка, след като настаниха момчетата в училище „Иван Вазов“, безцелно се разхождаха из софийските улици, разговаряйки на някакъв странен език, който агентът зад тях не разбираше, понеже не знаеше есперанто;

тримата араби продължиха спора си дори и когато стигнаха в Пловдив, и единият от тях се прехвърли във влака за Казанлък…

Само ниският пълничък човек с къдрава коса, когото отсега нататък ще наричаме Делегата, лежеше в бялото легло сред купищата

книги в студентската квартира на Алма Матер и притваряше очи от умора.

— Аз действително не съм мигнал цели две денонощия — продума той и се прозина. — До Белград влакът беше претъпкан. Да подрямна малко, а?

— Не бива, наистина не бива! — отвърна загрижено Алма Матер. — Ще трябва да се държиш!

После се изправи и извърши втората елементарна грешка през този ден. Отвори широко прозореца. Но беше тъй горещо и задушно! За всеки случай потърси с очи в мрака. Градинката и улицата бяха пусти и безмълвни. Той заговори:

— … Мен наистина ме интересува как изглежда Москва. Аз никога не съм бил в Съветския съюз, пък и не съм имал възможност да беседвам с наш човек, който се е върнал толкова скоро от там.

Делегата се надигна, облегна се на възглавницата и въздъхна уморено:

— Вие тук, в България сте жестоки към нас, бедните емигранти. Едва пристигнал човек, и го отрупвате с въпроси. Разберете, има неща, за които не ни е позволено да разказваме.

— Аз не искам от вас никаква тайна. Разкажете ми за Москва, за вашия живот там, за последната ви среща с Георги Димитров! Как е той след Лайпцигския процес? Какви са намеренията му? Ще идва ли в България?

— Харашо! — капитулира Делегата. — Вашата любознателност ме трогна. — Той погледна към тавана, сякаш да си спомни всичко, обърна се към отворения прозорец и въздъхна шумно. — Москва… Белокаменна и гореща през август… Само преди седмица се разхождах по улица Горки… Сега там издигат нови сгради, много красиви… Напоследък откриха новото метро. Недалеч от Болшой театър, казва се… мм…

— „Охотный ряд“? — припомни усмихнато Алма Матер.

— Тъй, тъй, „Охотный ряд“ — подхвана Делегата. — А Червеният площад, голям, голям! И по цели дни опашки пред Мавзолея…

— Виждали ли сте Ленин?

— За последен път му се поклоних, преди да потегля насам… Отидох да се простя с него… Защото не съм очен уверен, че отново ще

се върна там.

— Нима нямате доверие в нас тук?

— А нима тук е безопасно? Вашата полиция е зарегистрирала не малко успехи. Слушахме за тях. Особено след забраната на партиите…

— Аз ви пазя, другарю Делегат. С тази задача ме натовари партията. За вашата безопасност отговарям с главата си.

— Вярвам, че ще ме опазите добре. Виждате ми се як, макар и малко самоуверен… И ако се наложи да се сблъскаме с врага…

— Дано не се наложи — каза искрено Алма Матер. Той застана пред прозореца и вдъхна дълбоко. — Но вие… къде живеете в Москва?

— В един голям хотел… С група емигранти от цяла Европа. Сътрудници на Коминтерна. От нашите са там Васил Коларов и Станке Димитров.

— Сигурно е много интересно да се живее и работи с такива личности.

— Замечательные люде!

— Вие сте позабравили българския…

— Какво да се прави! Цял ден с руснаци, французи, китайци… Интернационал!

— А как изглежда Георги Димитров?

— Димитров… Харашо. Много е зает с работа… Скоро каза, че след Шестия конгрес на Коминтерна…

— Седмия.

— Тъй де. След Седмия конгрес нещата в Европа се оправят. Защо не затворите прозореца?

— Горещо е. Можете да бъдете спокоен. Наоколо е съвсем чисто — сам проверих.

— Е. добре — съгласи се Делегата и продължи: — Както Димитров отбелязва в доклада си, мощното стремление към единния фронт във всички капиталистически страни показва, че уроците от поражението не са били напразни. Работниците действуват по новому. Инициативата на комунистическите партии…

Долу, притулен зад отсрещната ограда и използувайки оскъдната светлина на близкия прозорец, агентът с гарсонетката Б 27 записваше в бележника си всяка дума, която достигаше до него в нощната тишина.

— Другарю делегат — запита внезапно Алма Матер, — на сигурно място ли са материалите?

— В чантата са.

— В чантата! Много е рисковано?

— Молодой человек — каза снизходително Делегата — най-скритото място е онова, което се намира пред самите очи на полицая.

— Не се сърдете! Аз отговарям пред партията и за тях.

— Харашо, харашо! Не се тревожете за материалите! А сега, товарище… впрочем как да ви наричам, докато сме заедно?

— Казвайте ми Алма, Алма Матер.

— Алма? Защо?

— Защото съм нещо като вечен студент.

— Това не е хубаво! — каза поучително Делегата. — Нашите млади кадри трябва да се учат… А сега ме оставете да подрямна!

— Съжалявам! — отвърна твърдо Алма Матер. — Не може! По правилата на нашата конспирация ние трябва да сме в готовност. Засега се изплъзнахме от полицаите, но те ще ни търсят… — И добави много тихо и замислено така, че Б 27 не можа да го чуе: — А имаме още двайсет и четири часа. Цели двайсет и четири часа!

— Ох! — въздъхна още по-тихо Делегата и продължи на глас и агентът с гарсонетката отново наостри уши: — Смятате ли, че могат да ни надушат? Аз мисля, че полицията се е насочила към самото място на конференцията. Впрочем къде ще се проведе тя?

— Ще научите, когато потрябва!

Делегата извиси глас:

— Товариш, вие не ми се доверявате! Не, не е хубаво!…

Затаил дъх, Б 27 чакаше отговора на студента.

— Извинете, другарю, но законите на конспирацията нямат нищо общо с доверието. В името на безопасността на всички делегати аз съм длъжен да запазя тайна за мястото до последната минута. Пък… ще го видите, когато пристигнете там.

— Може би сте прав — съгласи се Делегата. — Да, напълно сте прав! Ние в Москва често забравяме в каква тежка обстановка работите тук. Забравяме правилата на конспирацията…

Б 27 мислено изпсува, тия правила, които го лишаваха от ценното сведение.

Алма Матер облече избелялото платнено яке, приближи се до прозореца и каза:

— А сега, другарю, извинявайте, но трябва да вървим!

— Няма ли да хапнем? — попита омърлушено Делегата.

— По пътя, по пътя — каза Алма Матер, зави парче хляб и сирене в един вестник й пъхна пакета в черната чанта.

Делегата изпъшка и посегна към нея. В същия миг стана неочаквана метаморфоза. Малкото, отпуснато и пълно тяло се изправи, кожата на изнуреното лице се опъна. Мътните, недоспали очи засвяткаха. И бодро, малко патетично той издекламира:

Разглобно време! Жребий мой проклет —
та аз ли трябва да го сложа в ред!
Елате! Дружно нека да излезем!

С театрален жест отвори вратата, поклони се и даде — път на своя другар. Алма Матер кимна и тържествено мина напред.

И чак долу огледа внимателно наоколо. Но беше нощ, луната едва надзърташе зад комините и той не можа да забележи нищо обезпокоително.

— Хайде! — прошепна той. — Следвайте ме!

ВТОРА ГЛАВА

В КОЯТО Б 27 НЕ ИЗПУСКА СЛЕДАТА

Агентът с гарсонетката видя фигурите, които за миг се мярнаха пред вратата и изчезнаха в задния двор. После ги зърна да прескачат ниската ограда. Той тръгна подир тях.

Временно командирован в София, Б 27 не познаваше добре града. Пък и никак не обичаше големите градове. В тях се чувствуваше един от хилядите, загубен и незначителен. А бе започнал на село. Наистина като агент последна категория, но единствен! А на село беше добре: пилета, вино, моми и много свободно време за бране на манатарки… Царски живот! Но не трая дълго. Неочаквано се озова в Пазарджик, а през трийсет и четвърта година новото правителство го прехвърли в Пловдив, вече първа категория, но по-малко щастлив. Край на виното и гъбите! Дойдоха безкрайните километри по тесните улички на тепетата и по изровените селски пътища. Дойдоха безсънните нощи, когато трябва да проснеш арестувания на пода и го налагаш с тояга…

А сега София! Върви подир един от най-опасните комунисти в страната. Когато от Пловдив го изпратиха с насърчителни думи към столицата, той се зарадва. Не на всеки се пада такава чест. Тогава си купи гарсонетката. В София трябва да бъдеш елегантен. Но щом осъзна в каква каша го забъркват, той се уплаши. В този проклет град не само че има опасност да объркаш улиците, но и да получиш порция олово в главата. Тия софийски комуняги не си поплюват!

Б 27 вървеше в сянката на дърветата и наблюдаваше двете фигури пред себе си: едната висока и слаба, другата ниска и дебела. Той се молеше на всички светии тия двамата да се отбият някъде, за да изтича до някой телефон, да поиска помощ от господин началника. Онова, което чу там под прозореца, беше главозамайващо. Москва!… Ленин!… Единен фронт!… Конференция!…

Местността ставаше все по-открита. Намираха се още в полузастроения квартал Надежда и Б 27 трябваше да положи много

усилия, за да остане невидим. А пълната луна, освободена от преградите на стените и комините, изпълзя нагоре и обля със сребриста светлина полето чак до първите възвишения на Стара планина.

Отначало двамата се движеха неспокойно. Често се оглеждаха назад, ослушваха се във всеки шум, трепваха при кучешки лай. Когато се увериха, че подир тях няма нищо подозрително, пресякоха стърнищата и излязоха на пътя. Сега заговориха спокойно и Б 27 можа да долови отделни техни думи: „До мястото е доста далече…“, „Димитров заръча…“, „Стига полицията да не ни надуши…“, и от тях сърцето му се свиваше до премаляване. Той разбираше, че е попаднал на голяма следа и че тя може да го изведе до кабинета на началник-група. Или да го погуби.

Насреща трепнаха светлинни. Някакво село. Б 27 видя как двамата се спират, съвещават се. После тръгват вляво. И като захождат от крайните къщи в широка дъга, продължават нататък.

Той изостана зад тях, докато отново се върнаха на пътя. Полето беше голо, равно, с мършави храсти, набраздено тук-там от пътеки. Нямаше къде да се скрият. Б 27 изтича до селото.

Треперещият писар отключи вратата на общината и след три минути Б 27 успя да получи връзка с началника.

Лозанов позна гласа му:

— Какво има?

— Господин началник, Алма Метър…

— Матер!

— Тъй вярно, Алма Матер и ниският, дето пристигна с влака, са заедно. Излязоха от къщата край гарата. Движат се по посока на Стара планина. Чух ги да си говорят за някакво място, което било доста далече. И за Москва говореха. Полицията споменаваха, дали не ги е надушила…

— Така… — слушаше внимателно Лозанов, като се учудваше не толкова на удивителната новина, колкото на самия Б 27, който бе успял да се добере до нея. — Има ли там хора, на които можеш да разчиташ?

— Съвсем няма, господин началник! Само пияни шопи в кръчмата.

— Слушай добре! Аз скоро ще дойда, а ти бягай подире им! Ако кривнат някъде от пътя, остави знак. Кърпа, вратовръзка…

— Нямам вратовръзка, господин началник.

Лозанов скръцна със зъби.

— Тогава нещо друго! Чорап например…

— Разбрано, господин началник! Чорап или кърпа.

— Отлична работа, юнак! — началникът затвори телефона.

И докато агентът с гарсонетката се втурваше към полето, Лозанов бързо обуваше панталона. Жена му се размърда в леглото:

— Но къде по тази късна час? — попита тя с немския си акцент.

— Важна работа, либлинг — отвърна той с усмивка.

Че Лозанов обича жена си, нямаше спор сред полицейските среди, макар че мнозина се питаха как може да понася тази планина от месо, наречена Ирен. Отговора знаеха само няколко висши служители в министерството, които предпочитаха да мълчат. Ирен бе дъщеря на хауптщурмфюрер Арнолд Герике, шеф от гестапо. Това солидно родство обясняваше не само „любовта“ на Лозанов, но и специализацията му в Германия, привилегированото му положение в Дирекцията, неговата прословута самоувереност.

— Няма ли край тази работа? — попита тя.

— Скоро, либлинг, скоро — отвърна той разсеяно.

— И ще заминем тогава за Тюринген?

— Ще заминем, непременно ще заминем.

— И слушаме заедно Моцарт?

Лозанов кимна, а мислите му бягаха далече, при Б 27, при ония двамата.

И тъй, трескаво разсъждаваше той, кълравият шут се оказва делегат или нещо подобно! Кой би повярвал, че глупакът с лице на палячо, който разиграва евтини номера пред децата, е комунистически функционер? Много хитро измислено! Понаучиха се и червените на тактически маневри. Но той, Лозанов, веднага усети, че с този клоун нещо не е в ред. Прочете го в очите му, в онзи неспокоен пламък в зениците, в плахата усмивка, в сервилната заобленост на гърба.

Дявол да го вземе, какво участие имат в тази история другите? Мария с карираната пола, инженер Киршнер, който така поразително прилича на човека от албума, плешивият търговец, затворил се в магазина си? Възможно ли е той, Добромир Лозанов, подведен от няколко лъжеулики, да се е увлякъл по тия хора така, че да забрави Истинския?

Той се усмихна. Ами ако увлечението този път е къдравият палячо, а Истинският се намира сред останалите? Не! Не! Интуицията му не го лъже! Сега той просто *чувствува* истината. Тази извънредно ловка операция на червените става прозрачна като кристал. И досегашните факти потвърждават това невероятно предположение.

Когато обаче вдигна слушалката и поиска Дирекцията, някакво вътрешно чувство го възпря да прекрати наблюдението върху останалите заподозрени. Заповяда:

— Втора и трета група в пълна готовност! Моторизираната рота също! Пристигам веднага, пригответе колата!

Остави слушалката, наведе се над жената, целуна я по челото. Сложи сивите ръкавици, отвори вратата и се втурна надолу по стълбището.

ТРЕТА ГЛАВА

В КОЯТО ПРЕСЛЕДВАНЕТО НА ДЕЛЕГАТА ЗАПОЧВА СЪГЛАСНО ВСИЧКИ ПРАВИЛА НА НАУКАТА

Преди да се отправи към Дирекцията, Лозанов реши да обиколи постовете и със собствените си очи да види какво е състоянието на нещата. Въпреки очерталата се схема той разбираше, че няма право да остави никаква пролука в заложената клопка.

Колата му бясно се носеше към Лозенец, където се намираше училището „Иван Вазов“. Бе черен мерцедес, солиден и красив, и Лозанов се ядосваше, че баварската лула не пасва на модерната линия на колата. Той се усмихна: може би скоро ще има онази, английската. Защо не? Стига инженер Киршнер да се окаже човекът от албума.

Спря недалеч от дългата ограда на училището и невъздържано изпсува. Изправени като върлини, хората му стояха до вратата и разговаряха.

— Защо стърчите там, говеда?

— Господин началник — отвърна едър, мустакат мъж. Те отдавна се прибраха.

— А момичето, което ги придружава?

Агентите се ухилиха:

— И момичето… Стаи много, свободни…

Сякаш да опровергаят тия думи, сред двора на училището се появиха големият сокол и девойката с карираната пола. Държаха се за ръце и тихичко си шепнеха.

Полицаите се сгушиха зад оградата, но Лозанов проследи с очи девойката и младия мъж. Те пресякоха двора, седнаха на една скамейка и се прегърнаха.

Мустакатият изхихика:

— Цял ден това правят…

— Ти — прекъсна го Лозанов, взел внезапно решение — идваш с мен. А ти продължаваш тук!

Колата отново се понесе из пустите софийски улици.

На „Леге“, където се намираше магазинът на плешивия търговец, Лозанов не забеляза никого и това му възвърна доброто настроение: все пак не всички сътрудници са идиоти. Но набитото му око изведнъж съзря агента, който се беше сврял в един вход и пушеше, криейки цигарата в шепа. Вторият се показа иззад едно дърво и се приближи.

— Произшествия? — попита Лозанов.

— Никакви, господин началник! Откакто се е върнал, не е излизал.

Лозанов хвърли поглед към магазина: спуснати ролетки, фирма, рекламираща най-финитe парфюми в Европа.

— Ти — обърна се той към агента с цигарата — идваш с мен! Другият остава тук!

Третият пост се намираше на пътя им. Хотел „Бел вю“ се издигаше точно зад моста срещу Дирекцията. Лозанов видя Папийонката в приемната на хотела да флиртува с администраторката — едрогърдеста жена на неопределена възраст. Като зърна началника си, кривогледият смутено се поизкашля и излезе.

— Защо си вътре? — попита Лозанов.

— Ами… те спят, господин началник. Вечеряха в ресторанта, поразходиха се, не се срещаха с никого, купиха вестници…

— Какви?

Папийонката хитро се усмихна. Не, господин началник, няма да ме хванеш!

— Германски, господин началник.

— Добре, Папийонка!

— Ще с’тарая, господин началник!

— В коя стая са?

— Две стаи, господин началник: двеста и трета и двеста и пета на втория етаж. Искате ли да видите?

Минаха към моста и се обърнаха към фасадата на хотела. Светеха само няколко прозореца.

— Вторият и третият, господин началник, спуснатите пердета.

Лозанов се замисли: зад тия пердета всичко изглеждаше нормално. Дали зад едно от тях не спи Истинският?

— Папийонка, какво ти е впечатлението за инженер Киршнер?

— Мъжът ли? — Цеко весело замига. — Бабанка и половина! Пробутал на портиера пет десетачки да му доведе жена.

— Какво? — трепна Лозанов.

— Да бе, господин началник. Искал жена, казва, и да бъдела млада и хубава, щял да плати каквото трябва.

— Ами секретарката?

— Омръзнали му били русите, казва, искал мургава, непременно мургава, да приличала на циганка.

Лозанов присви очи. Не, инженер Киршнер едва ли е онзи от албума! В непрекъснатите си дългогодишни схватки с комунистите Лозанов бе научил нещо безспорно като аксиома: истинските червени не плащаха за любов, не посещаваха проститутки. Това противоречеше на техните възгледи. Можеше ли да се допусне, че човекът от албума, за чиято порядъчност и неподкупност се носеха легенди, ще доведе в хотелската си стая проститутка, и то в навечерието на конференцията, за която е дошел от другия край на Европа?

Вече се канеше да прибере и двата поста, когато отново го жегна онова чувство: а ако се увлича? Ако този от стая 203 е способен да наруши техния свят морал? Мъж е в края на краищата!…

— Папийонка — каза той, — съобщи на Станчо да продължи наблюдението. И добре да внимава коя жена ще дойде при немеца. Ти се върни! Трябваш ми.

В стая 203 инженер Киршнер, вдигнал леко пердето, видя черния мерцедес да пресича моста, а малкия кривоглед агент да се промъква в един тъмен вход, откъдето излезе след секунда.

Вече в кабинета си, Лозанов поиска по телефона Пловдив с надеждата, че агентът, който следеше тримата араби, е съобщил резултатите от своите наблюдения на тамошната инспекция.

Не успя да говори. В стаята, без да чука, нахълта полковник Аракчийски. Бе небръснат, чорлав, малките му монголоидни очи бяха зачервени, куртката му закопчана накриво: явно, че е бил вдигнат от леглото в тревога.

Той тресна вратата зад себе си, приближи се до Лозанов и закрещя в лицето му:

— Каква каша бъркаш ти бе, човек?

— Не ви разбирам, господин полковник — невъзмутимо отвърна Лозанов.

— Я не се прави на невинна дева! Най-добрите ми хора пращаш към дефилето. Втора и трета група, пък и моторизираната…

Лозанов премълча, обърна се, седна на стола, погледна сивите си ръкавици и заговори, много бавно, много тихо, много възпитано, но зад всичко това клокочеше ярост.

— Мога ли да ви припомня, господин полковник, че ми обещахте пълно съдействие? — Той отправи студените си очи към този зачервен дебелак в офицерска униформа.

— Обещал съм, каквото съм обещал — кресна Аракчийски, — но аз нямам намерение да оголвам столицата. Знаеш ли какво става, ако червените надушат? Дотук ще довтасат и няма кой да ти помогне!

Лозанов положи огромно усилие да се овладее.

— Господин полковник — подхвана той, — ние сме на път да им нанесем най-големия удар в историята на войната между нас и тях. Целият им Централен комитет! Разбирате ли? Целият им Централен комитет и най-видните им дейци ще бъдат в ръцете ни! От ця-ла-та страна! — добави той разчленено. — Затова имам нужда от хора. От много хора. Току-що ми съобщиха, че задграничният им делегат се движи към дефилето. Едва ли вече може да има съмнение, че конференцията ще се състои някъде в Стара планина, недалеч оттук, тъй като делегатът и неговият придружител вървят пеша.

— За какъв делегат ми говориш ти бе? — поутихна Аракчийски учуден. — Нали уж имаше предвид други делегати? Разни ми ти там соколи и търговци?

— Сега имам предвид само един: онзи пълен мъж, който пристигна от Виена.

— Хайде де! — изсмя се жлъчно полковникът. — Палячото с шарената връзка ли?

— Тъкмо той.

— Ти си луд!

Лозанов пое дълбоко дъх.

— Господин полковник, ако позволите, аз не съм луд, макар че предположението ми излиза от рамките на обикновеното. Този път имам всички основания да вярвам, че делегатът е именно пътникът от Виена.

— А ако все пак не е никакъв делегат, а само обикновен нелегален?

— Господин полковник, имам много сериозни улики. Освен това моята интуиция…

— Плюя аз на тия ваши шерлокхолмсовски интуиции! — разкрещя се Аракчийски. — Доказателства искам аз! Да ги пипна, да ги помириша, да ги видя с очите си!

— Ще ги имате — търпеливо отговори Лозанов, — скоро ще ги имате. И ще ги пипнете, и ще ги помиришете, и ще ги видите с очите си. Много скоро. Само не ми пречете, моля ви!

— Не! — отсече Аракчийски. — Докато не ми представиш доказателства, не разрешавам изпращането на капитан Чернев, нито пък на поручик Данов.

Лозанов цяла дълга минута не знаеше какво да каже. Направи някакви безсмислени движения, извади от джоба лулата и с трепереща ръце я натъпка с тютюн.

— Господин полковник, историята няма да ни прости, ако изпуснем този единствен случай.

— Пет пари не давам аз за историята! — изрева шефът. — Защото, ако в София стане нещо, няма да усетя дори когато ми духнат под опашката. Накъде тогава, а? Ти познаваш ли министъра? Ще ме прати кмет в някое забутано село или околийски началник… С тебе е друго… Ти си…

Аракчийски млъкна, поразен от внезапната промяна, която настъпи у Лозанов: лицето му се обезкръви, зениците му се разшириха, дясната буза се сгърчи, ръцете му отново затрепериха. Полковникът отстъпи крачка назад:

— Какво ти стана, бе момче?

Лозанов стисна челюсти, но дясната буза продължаваше да се гърчи.

— Слушайте, господин полковник!… — заговори той и всяка негова дума като че идеше някъде отдалеч. — Ако този път не успеем, на вас наистина може да ви духнат под опашката… И толкова по-добре, защото вашето място не е тук! И не ме интересува нито министърът, нито целият министерски съвет! Още по-малко ме интересува дали ще станете околийски началник, общински писар или градски метач! Но аз, господин полковник, аз няма къде да ида другаде! Аз… аз съм тук… само тук… и през целия си живот ще бъда тук! Ясно ли ви е?

Аракчийски се слиса. Просто не знаеше как да реагира на този пристъп. Би следвало да сложи на място невъздържания началник на

отделение, да го нахока, но лицето на Лозанов бе така изкривено, че полковникът каза примирително:

— Добре де, добре! Да не крещим за дреболии, че работа ни чака. И двамата служим на една и съща кауза. Пропаднем ли, Негово величество няма да ни прости и ще ни прати, ха-ха, и двамата градски метачи. Но ако успеем, а?… — Той пак се засмя: — Представяш ли си? Ако успеем… Ето защо, драги Лозанов, предлагам ти един разумен компромис. Ти вземи втора и трета група, вземи по един взвод от ескадрона и моторизираната, а капитан Чернев и поручик Данов да оставим тук в бойна готовност и при първите доказателства, че си на прав път, ще ти ги пратя… Какво говоря! Тогава сам аз ще долетя при тебе! Съгласен?

Лозанов не отговори, обърна гръб на своя началник и вдигна слушалката на телефона:

— Пригответе колата, тръгваме!

Ръцете в ръкавиците продължаваха да треперят.

Тревожно зазвъняха телефони.

Заехтяха заповеди в полицейски участъци.

Защракаха затвори на пушки.

Пръхтяха възбудени коне.

Тропаха ботуши по тротоарите…

Бръмчаха автомобилни мотори.

Камиони с картечници над кабините запълзяха по мрачните софийски улици и се отправиха на север към Стара планина.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

В КОЯТО АЛМА МАТЕР НЕ ЗАБЕЛЯЗВА, ЧЕ Е ПОПАДНАЛ В КЛОПКА

Мощният полицейски опел спря недалеч от селото. Б 27 вече чакаше, сгушен зад храстите.

Не се наложи да оставя на пътя кърпи или чорапи: ония двамата продължаваха да се движат по шосето и за него беше цяло щастие, че полето е открито, че има луна и че господин началникът се отзова тъй бързо на неговия повик. Единственото, което не му хареса, бе появяването и на кривогледия, когото не можеше да понася. Но щастието му бе пълно, когато Лозанов, слушайки неговия подробен доклад, извади сивото бележниче и записа всяка дума.

— Добре! — каза началникът. — А сега да видим какво прави нашият дивеч.

Пътят, който излизаше от София стреловидно прав, тук се чупеше в няколко завоя и се губеше някъде под първите склонове на планината. Той се открояваше под лунната светлина със сивата гранитна настилка, със стройните тополи от двете му страни, с бляскащите телеграфни жици, които го съпътствуваха.

Лозанов ги видя: двамата излязоха от сянката на тополите. Без да подозират, че ги наблюдават, те се движеха спокойно и бавно. Лозанов различи донкихотовския силует на Алма Матер и закръглената фигура на Делегата. Забеляза дори и чантата, която той непредпазливо размахваше в дясната си ръка.

Лозанов бързо прецени благоприятните страни на обстановката: докато двамата не навлязат в дефилето, опасност да се изплъзнат нямаше. Въпреки това той изпрати две групи към фланговете и заедно с Папийонката, Б 27 и няколко униформени полицаи, оставяйки останалите назад с колата, тръгна пеша: сега, когато бе нужна изключителна предпазливост, тишина и ловкост, не биваше да се рискува.

Още с първите стъпки Лозанов бе обзет от онази бистрота на мислите, изостреност на сетивата и напрежение на волята, които

неизменно го придружаваха при всеки лов на хора. В такива часове ставаше по-умен, по-хитър, по-ловък. Той чуваше шумове, които другите не долавяха, виждаше сенки, които другите не забелязваха, и дори можеше да надуши по земята следите на двукракия дивеч.

Има ли нещо по-екзалтиращо от лова на хора, тази стара игра без правила? Нищо не може да се сравни с нея, нищо не е тъй опияняващо, нищо не е тъй възбуждащо… Но и нищо не е тъй опасно!

Добромир Лозанов крачеше, впил поглед в двамата, и си спомняше безбройните преследвания на хора, в които бе участвувал. Малцина бяха успели да му се изплъзнат, няма да успеят и тия, макар че единият е известният конспиратор Алма Матер, а другият — делегат, преминал нелегално няколко граници!

Делегата се препъна о буца пръст и едва не падна. Спря се, пое дъх. По лицето му се стичаше пот.

— Ух, тия виенски чепици!

— Убиват ли? — попита Алма Матер.

— Смазаха ме. Имах едни меки гуменки, но ги оставих у дома… там… в Москва… Рекох си, ще се явя пред другарите стегнат, а пък то… Ще се пребия!

Той отпусна вратовръзката си, и дълго бърса потта по лицето си.

— Нужно ли е да нося вратовръзка?

— Вече не! Тук няма кой да ни види. А пред другарите можете да се явите и без вратовръзка.

— Да, да! — възкликна Делегата и я свали. — Колко ни остават още?

Алма Матер вдигна очи към луната, погледна към дефилето:

— Ами че към четирийсет километра. — И шепнешком добави: — И деветнайсет часа и петдесет и четири минути…

— Четирийсет километра! — изстена Делегата. — Боже мой, как ще издържа! Отдавна не съм ходил пеша на такова разстояние… В Москва съм свикнал да седя зад бюрото… Хм!… Но знаете ли, аз съм гладен! — каза неочаквано той.

— Можем да похапнем.

— Отлично, товарищ!

Делегата обгърна с поглед осеяното със звезди небе, сред което с платинен блясък светеше луната, ослуша се в монотонната песен на щурците и започна да декламира тихо, толкова тихо, че до Лозанов не стигна нито дума, но затова пък потопи Алма Матер в един омагьосан свят:

Сега е оня тайнствен нощен час;
гробове зеят, адът лей зараза;
а аз — аз топла кръв бих пил сега
и бих извършил гибелни дела…

Лунните лъчи продължаваха да обливат полето, но сега те не бяха сребристомеки, а отровнозеленикави и идваха от дълбините на ада, там, където зеят гробове. Не преставаха да пеят щурците, но това не бе вече приспивен звън, а зловещ сигнал за гибелни дела.

Алма Матер дълго мълча, очарован и едновременно стреснат от силата на този малък човек, който умееше с няколко слова да променя образа на света. За да наруши магията, стеснително продума:

— Вие бихте пили топла кръв, а аз само студена водица. И се отпусна на тревата.

Делегата го последва, събу се и с облекчение размърда отеклите си пръсти. Алма Матер забеляза, че единият му чорап е скъсан и палецът стърчи навън. Нима този е същият човек, който преди малко призоваваше духовете на ада?

— Много ми се спи! — въздъхна Делегата. — Да дремна ли? Само час, а, товарищ?

Алма Матер поклати глава и мълчаливо извади пакета с хляба и сиренето.

До скрития зад тополите Лозанов достигнаха откъслечни думи:

— … Какво значи това? Ние там сме свикнали да делим наравно.

— Вярвам… но ви предстоят четирийсет километра… Не съм уверен, че когато стигнете горе… На тия наши конференции няма чевермета…

Наблюдаваше ги седнали на тревата край шосето около белия вестник и почти физически чувствуваше как сладко дъвчат. Каза:

— Вода!

Някой му подаде манерка, той извади таблетка аспирин. Отново каза:

— Нещо за ядене!

— Съвсем няма, господин началник — обади се Папийонката. — Остана назад. Да изтичам ли?

— Няма нужда!

Господин началникът направи презрителна гримаса и отново се взря в двамата.

Алма Матер събра в шепата си трохите, лапна ги, изправи се, смачка вестника на топка и съвсем по момчешки го ритна.

Делегата се засмя:

— Какво хлапе ми дадоха да ме пази! Не дай боже да ни нападне полиция!

Лозанов се усмихна. Внезапно го обхвана желание да се провикне в тихата нощ: „Не бойте се, товарищ делегат, няма да ви нападнем! Дори ще ви пазя като зеницата на окото си. Само продължете своя път! Длъжни сте да стигнете където трябва живи и здрави.“

ДЪЛГА ПЕТА ГЛАВА

В КОЯТО СТАВАТ НЕОБЯСНИМИ НЕЩА

Времето течеше. Мина полунощ, стана един, после два часа. Луната бавно се спускаше над хълмовете кръгла, усмихната, напомняща тъй много лицето на Делегата.

Спяха щурците.

Спеше плешивият търговец, излегнал се в магазина, и така звучно хъркаше, че агентът, който стоеше пред входа, се питаше не е ли това преструвка.

Спеше и инженер Киршнер и може би сънуваше мургавата циганка, която портиерът му бе обещал срещу добро възнаграждение.

Не спеше в съседната стая русата секретарка. Тя все още преписваше някакъв документ.

Не спяха големият сокол и момичето с карираната пола. Романтично осветени от мълчаливата луна, те седяха на скамейката в училищния двор и несмущавани от човека зад оградата, не преставаха да си шептят на непознатия език есперанто.

Не спеше шейхът. Седнал в бара на пловдивския хотел, той пресушаваше шестата чашка сливова ракия и чакаше някого, а агентът от съседната маса едва държеше очите си отворени.

Не спяха повечето от делегатите. Настанени кой в тъмна мансарда, кой в удобна спалня, кой в изоставен вагон, те дебнеха подозрителните шумове и си мислеха за слуха, който бе стигнал до тях, че на конференцията ще присъствува пратеник на Димитров.

Не спеше и Делегата въпреки умората, която тегнеше на раменете му и смазваше свитите му в тесните обувки крака. Той пристъпваше все по-бавно до Алма Матер и му се струваше, че няма повече да издържи, че на следващата крачка ще падне и ще заспи на паважа.

Слаб, жилав и дългокрак, Алма Матер се движеше по-леко. Той забелязваше състоянието на своя спътник, но не го подкрепяше, не го утешаваше, а продължаваше, безжалостен.

— Колко? — попита задъхан Делегата.

— Навлизаме в дефилето — отвърна Алма Матер. — Още двайсетина километра.

Пътят се стесняваше и с усилие се промъкваше сред стръмните скали на планината. Оттатък храстите шумеше реката. Луната изчезна и шосето потъна в мрак, онзи непроницаем мрак преди разсъмване. Въздухът стана по-остър, по-студен и изпълнен с мирис на бор.

Делегата отново се спря, въздъхна дълбоко и тихичко и плачливо изрецитира:

Кон, кон! Давам кралство за кон!

— Това пък откъде е? — попита Алма Матер.

Малкият го изгледа със съжаление:

— Невежа сте, братле! Това е прочутата реплика на краля от „Ричард III“, когато е обкръжен от войските на Ричмонд и напразно се мъчи да се отскубне.

— На нас едно магаре би ни било по-полезно — забеляза Алма Матер.

Делегата се наведе, за да охлаби връзките на обувките си.

— Хващам се на бас — рече той, — че Ричард III е носил по-удобни обувки от моите…

Алма Матер се ухили и продължи. Делегата мълчаливо го последва…

Зад тях пристъпваше Лозанов.

Още по-назад, със загасени светлини пълзеше опелът, а някъде към входа на дефилето тихичко влачеха подкованите си ботуши стражарите от моторизираната рота и ескадрона.

Цеко Папийонката се стараеше да се движи плътно до началника си, но вече се задъхваше, докато Б 27, трениран в дълги нощни преходи из пловдивските села, крачеше равномерно.

Единственият, който не усещаше умора, бе Лозанов. Погълнат от преследването, той не чувствуваше километрите и паважа. До него достигаха само приглушените стъпки, тъмните сенки и шепотът на

двамата; той усещаше близкото им присъствие и вече си представяше края на този дълъг нощен лов:

Ще бъде призори, дълбоко някъде в планината, на поляна, закътана сред скалите, далеч от хорски поглед, истинска меча бърлога, и в нея — дивечът: петдесет човека, мозъкът и моторът на проклетата им партия… А около бърлогата — железният обръч на ловците и хрътките…

Той затвори очи, представяйки си и най-малки подробности: седнали в полукръг хора и изправения сред тях делегат… И това ще бъде най-големият удар, който някога е бил нанасян на червените!

А после?… После българската полиция ще получи единствения ръководител, когото тя заслужава!

Но… смешно! Какво значение има служебната кариера след такъв фойерверк? Защото, къде по-нататък? Министерството? Не! Германия? Може би… Или просторите на международната арена…

Лозанов внезапно замря: отсреща ставаше нещо любопитно.

Излезли от завоя, двамата се спряха. От низината при реката изплуваха тъмните сенки на две къщурки, светлинките на малка гара. Вляво все тъй се извисяваха белите скални маси, а шосето, заобикаляйки гарата, минаваше покрай железопътния мост, продължаваше успоредно с линията и се губеше в планината.

— Тук! — прошепна Алма Матер тъй тихо, че никакъв звук не стигна до полицаите.

— Вече? — шепнешком, с нескрито разочарование каза Делегата и погледна към гаровите светлинки. — Колко стана?

— Време е! Скоро ще се съмне. — Алма Матер посочи на изток, където първите предвестници на слънцето докосваха планинските върхове.

Делегата отправи поглед нататък, избърса потното си чело, усмихна се и изрецитира:

Виж, виж там към оня стръмен рид:
зората в сивото си наметало
нагазва из росата там на изток.
И смяната ни вече свършва…

Отново пред очите на Алма Матер светът се преобрази. Изчезнаха скалите, реката, гарата и на отсрещния стръмен рид, който съществуваше само във въображението на Делегата и в неговите вълшебни слова, се появи зората в разкошно наметало. Бе тъй ослепително красиво, че сърцето на Алма се изпълни с нежност. Той почувствува желание да прегърне този мил чародеец, но в ушите му отново звъннаха думите:

И смяната ни вече свършва…

— Наистина свършва — каза Алма и положи ръце върху раменете на Делегата. — Е, време е!

Долу реката шумолеше и Добромир Лозанов не можа да долови нищо от разговора им. Той напрегнато следеше неясните им фигури.

Делегата кимна, мъчейки се да не издаде тревогата която го обземаше.

— Ваша воля, товарищ — продума той. — Вие отговаряте за мен, вие решавайте! Не забравяйте, че сте длъжен да ме опазите жив и здрав докрай!

Алма Матер се засмя по детски и усмивката му озари шосето.

— Другарю Делегат, надявам се, че всичко ще мине добре. Ако все пак се случи нещо неприятно, знайте: аз направих всичко, което беше по силите ми. Всичко!

Делегата преглътна, опита се да се усмихне, не успя. Тихо издекламира, но гласът му беше глух и това вече не бяха шекспировски стихове, а съкровена жалба:

Сега към вас молба отправям:
каквото и да се случи тази нощ,
придавайте му смисъл, но не език.
За дружба — дружба! Сбогом засега

— Не сбогом, а довиждане! — възрази Алма Матер. — И за дружбата — дружба!

Делегата продължи:

И между… хм… осемнайсет и деветнайсет ще дойда на площадката.

Алма Матер енергично поклати глава, за да прогони видението на площадката, което Делегата с хипнотична сила извикваше в съзнанието му, и отново се засмя:

— Точно тъй, между осемнайсет и деветнайсет. Но така ли е и у Шекспир?

Делегата учудено вдигна вежди:

— Никога ли не сте чели „Хамлет“? Там е казано „между единайсет и дванайсет вечерта“, когато се появява духът на краля баща. Защото, нали знаете, призраците излизат към полунощ.

— Затова значи се губи ритъмът… Впрочем, другарю Делегат, спомняте ли си къде точно е площадката?

Делегата поразмисли и изброи на пръсти:

— Първо: над чешмата с дървеното корито. Второ: зад Черната скала. Трето: при параклиса. Четвърто: в лешниковата гора.

— Точно така! При параклиса. А потънете ли веднъж в гората, и дяволът даже не може да ви открие. Спомняте ли си паролата?

— „Не се гаси туй, що не гасне“. Отговорът: „Победата е наша!“

— Отлично! Не ми остава нищо друго, освен да пожелая успех на вас и на цялата конференция.

— На тебе също! — прошепна Делегата и с едва скрита горчивина добави: — И на всички останали…

Алма Матер стисна ръката му:

— И ако не се видим вече, прощавай!

— Какво говориш!

Делегата не можа да довърши, защото студентът отпусна ръката му и кратко каза:

— Дай бързо!

Тогава Добромир Лозанов добре видя следното:

Делегата отвори адвокатската си чанта, извади широк, светъл плик и го подаде на Алма Матер. Той го завъртя на всички страни, сякаш да провери дали е затворен добре, и грижливо го пъхна в

пазвата си. След това мина под скалата, където лежеше голям каменен отломък, с усилие го отмести, остави в трапа под него някакво листче и отново върна камъка на място. Накрая посипа наоколо пясък, за да заличи всички следи. И преди Лозанов да осъзнае какво става, Алма тичешком прекоси шосето, прескочи канавката, втурна се в храсталака по посока на реката и железопътната линия и потъна в обраслия, стръмен склон.

В средата на бялото шосе остана Делегата. Сам.

Изненадан, но не объркан, Лозанов даде знак и Б 27 се спусна към шумящата река. Веднага след него десетина стражари се пръснаха в широка верига и навлязоха в шубраците по дирите на беглеца.

Всичко се разигра в такава напрегната тишина, че дори Лозанов не можа да чуе нищо друго освен вятъра и реката.

Няколко секунди по-късно откъм завоя на железопътната линия се зададе товарният влак. Делегата постоя още малко в очакване и като не се случи нищо особено, пое напред.

Въпреки мрака и бодливите храсти, които дращеха лицето му, Алма Матер бързо и сигурно се придвижваше надолу към линията.

Не чуваше зад себе си стъпките на преследвачите. Той се ослушваше само в далечното пухтене на локомотива, но не се безпокоеше. Разстоянието бе пресметнато до метър, времето до секунди и той беше уверен, че ако не се случи нещо непредвидено, ще успее да хване дори първия вагон.

Друго го тревожеше сега: онзи беззащитен, къдрокос човек, уморен до смърт, с отекли крака, с наивните си чужбински представи и с Шекспир в главата. Но какво! Спиране няма и връщане няма!

Локомотивът се задаваше, влачейки след себе си дългата броеница, от открити вагони… Ето го — наближи и изхвърли струи гореща пара. Изтрополя първият, вторият, третият вагон… Сега!… Алма Матер се сви като пружина, пое дълбоко дъх и скочи с протегнати ръце. Усети студеното желязо на дръжките, напрегна мускули и се метна върху стъпалата. Залепи се за тях без да мърда. Знаеше, че трябва да минат десет секунди, докато вагонът пресече моста… Чу звънките удари на колелата по висящите във въздуха релси, грохота на вагоните над моста.

Колелата отново затракаха глухо. Той вдигна глава. Изправи се, стъпи на стълбичката, хвана се за преградката на вагона, с рязко

движение се повдигна и се прехвърли. В първия миг помисли, че губи съзнание от сътресението, но успя да се обърне по гръб и разбра, че е попаднал във вагон с дини. Въздъхна и погледна: на небосвода гаснеха звездите. Съвсем неочаквано в сърцето му звънналa думите:

… зората в сивото си наметало
нагазва из росата там на изток…

И въпреки умората и тревогата, въпреки болката в главата той се усмихна…

Лозанов търпеливо изчака закръгленатa фигура на Делегата да изчезне зад завоя. Сега вече, когато единият бе избягал, играта се усложняваше и хладнокръвието бе нужно повече от всякога. Той изтича към камъка под скалата. Листчето бе в дупката. Едва сдържайки възбудата си, Лозанов го разгърна и в сивкавата утринна светлина прочете:

Дотук в ред. Парола: „Не се гаси туй, що не гасне“.
Отговор: „Победата е наша“.

Сгъна листчето, положи го в дупката, намести отгоре камъка и посипа с пясък образувалата се ивица. Изправи се с чувството, че краят на големия лов е почти толкова близък, колкото това листче под камъка. Огледа се. Б 27 още не се бе върнал.

Извади бележника си, надраска няколко реда, откъсна листа и го подаде на един от цивилните помощници:

— Добери се веднага до София! Вземи велосипед или изчакай някакъв влак. Ще предадеш тази бележка на полковник Аракчийски и ще му кажеш, че въпросът е абсолютно спешен. Ясно? Да те няма!

Агентът се спусна към гарата, а Лозанов извика при себе си група униформени:

— Внимание! — каза той. — Вие четиримата оставате тук и се замаскирвате добре! Скоро ще минат хора. Те ще търсят нещо под този камък! Няма да ги спирате, няма да им пречите, нека поглеждат и нека си вървят по пътя. Разбрано? И никакво движение! Ще задържате само ония, които слизат от планината! А ти — обърна се той към единия от двамата фотографи, които водеше със себе си — ще снимаш всички лица, които ще вдигат камъка или дори ще се доближават до него! Хайде! И без бавене! Ако оня, пловдивският се появи, да ме догони!

Полицаите залегнаха зад храстите и скалите, а фотографът зад апарата. Във визьора камъкът, бял и грапав, се очертаваше с добра фокусна рязкост.

Добромир Лозанов отмина и се скри зад завоя. Откъм долната страна на шосето се зададоха двама души. Имаха вид на обикновени туристи с раници и бастуни. Наближили мястото, те се огледаха наоколо и като се увериха, че са сами, намокриха камъка.

Фотографът щракна.

ШЕСТА ГЛАВА

В КОЯТО СЕ СЛУЧВА ГОЛЯМО НЕЩАСТИЕ

Слънцето обливаше с жар скалите и нажежаваше гранитните павета на шосето. Вдясно зад пожълтелите храсти сънно ромолеше реката, а горещият въздух тежеше над нея като оловен похлупак.

Делегата вървеше, и накуцваше, и дишаше тежко, и вече му се струваше, че силите го напускат. Но не спираше…

Движеше се успоредно с железопътната линия. Край него профучаваха влакове, омърлушени селца му обръщаха гръб, гарови камбанки го поздравяваха с меден звън.

Срещаше и хора: селяни на каруци; мотоциклетисти, които учудено гледаха този човек с чанта, крачещ като слънчасал, жени с торби на рамо, които при вида на мръсния и потен пътник неспокойно избързваха напред.

Но той не спираше… Крачеше механично, почти несъзнателно и си мислеше, че разходката със студента беше по-забавна и че сега няма кому да декламира своите хамлетовски монолози…

Чешмичката се появи внезапно. Тя бе с дълго, проядено от водата и набито от копита дървено корито, а от циментовото чучурче се лееше бистра вода, която образуваше дълга вада до канавката.

Делегата облекчено въздъхна и устоя на изкушението да не потопи глава в коритото. Без да бърза, спокойно, той наплиска лицето си и едва тогава пи от шепата си. Пи много — не знаеше какво го чака по-нататък…

Той приседна край коритото и запали цигара — първата, откакто бе напуснал квартирата на Алма Матер. Студентът му бе забранил да пуши през нощта… Димът на тази чуждестранна цигара беше лютив, особено за непушач като него, но той бе благодарен, че има и нея. Пушеше бавно със съзнанието, че тази къса цигарка е единствена, и се мъчеше да не се разкашля…

Поуспокоен и отпочинал, Делегата се огледа: по шосето нямаше жива душа. Далече зад реката, сред букет зелени дървета, като мираж

се мержелееше гаричка с малък перон, часовник и семафорен стълб и Делегата не знаеше още, че този прелестен кът ще стане за него преддверие на ада…

А вляво се издигаха скалите: главоломни, стръмни варовици, прорязани от кози пътечки и осеяни тук-таме с мъх. Изглеждаха непристъпни и непроходими, но като се вгледа внимателно, той забеляза вдясно от коритото началото на тясна пътечка, която се промъкваше зад гърба на полегатите зъбери и проникваше в планината. Пътечката, за която му бе говорил Алма Матер…

Обувките си погледна едва накрая. Лявата, макар, и съвсем напукана, се държеше, но подметката на дясната се беше отпрала и висеше като език на уморен пес. Под нея се виждаше чорапът с дупката на палеца.

— Здравей! — каза той. В отговор палецът кимна.

Помисли да захвърли тия вече негодни виенски чепици и да тръгне по чорапи, но като видя неравния камънак, се отказа. Потърси някаква връв, не намери. Порови в джобовете си и напипа вратовръзката. Беше я купил специално за случая във Виена, но друго нямаше и той я пожертвува: пристегна с нея подметката.

Отново се наведе под чучура и пи. Вдигна очи към скалите, почеса се без нужда по тила и тихичко изрецитира, този път само за кураж:

Да бъде или да не бъде —
това е въпросът…

Зад него окъсано селянче, дошло да напои козата си, учудено се ослуша в мърморенето на този смешен човек с вратовръзка около обувката и го помисли за смахнат. Делегата се усмихна, махна му с ръка за сбогом, без да се колебае, стисна чантата под мишница и тръгна по тясната пътечка, която лъкатушеше зад стръмните скали.

Добромир Лозанов видя в кръга на далекогледа пълната фигура на фона на белите варовици. После и тя изчезна. Той изтича към коритото. Угарката лежеше мокра във вадата. Беше от ония съветски цигари с картонени мундщуци, каквито се фабрикуват само там. „Не са

предпазливи другарчетата — помисли той. — Прекалено са самоуверени. Но къде потъна дългият?“

Единствената възможност, която можеше да допусне, бе, че Алма Матер има други задачи около конференцията и след като е оставил под камъка листчето с паролата, е отишел да доведе нови делегати или пък да охранява пътя.

Прибра угарката и изведнъж почувствува нужда да пуши. Невкусил тютюн цяла нощ, с трепереща пръсти извади торбичката, натъпка лулата, запали я и дълбоко вдъхна ароматичния дим. Едва сега разтвори картата.

Местността, в която се намираха, бе очертана съвсем бегло. Шосето бе отбелязано. Тук бе и гаричката — черна, самотна и отдалечена от селищата точица. Пътечката зад скалите я нямаше.

Лозанов дълго мисли как да разпредели хората; броят им намаляваше. Една група бе пратил подир студента, друга бе оставил край камъка с паролата… Въпреки това отдели почти всички униформени за блокиране на местността.

Като остави още двама зад чешмата, той се видя само с Папийонката, фотографа и трима униформени. Групата, съпоставена с мащаба на акцията, беше смешна и Лозанов не можа да сдържи ругатнята си по адрес на полковник Аракчийски, който така късогледо и твърдоглаво бе му отказал хора. Но какво може да се очаква от един цивилен, който няма нищо общо с научното криминално мислене?

Изчака групата за блокада да изчезне в гънките на скалите, прибра лулата, глътна таблетка аспирин и стъпи на пътечката зад коритото.

Той скоро съзря Делегата: само на около двеста метра по-нагоре, вляво. Извади далекогледа: лицето на другия бе зачервено, потно и сгърчено от усилията. На крака му шаренееше вратовръзката и развеселяваше безутешния каменен пейзаж.

Пътеката не беше стръмна, нито толкова тясна, но Делегата, уморен от безсънната нощ и дългия път, се катереше трудно. Пречеше му и чантата, която бе притиснал под мишница, но той пълзеше, без да спира, по камънака, все по-нагоре и по-навътре в планината…

Обилна пот се стичаше по бузите, по челото, по клепачите му и го заслепяваше… И краката му се плъзгаха по ронливата пътека, и страх, подъл страх обземаше цялото му същество. Страх, какъвто не бе

изпитвал никога през живота си. И ругаеше наум онова наперено студентче, което така безразсъдно го хвърли в тази пътека. И проклинаше деня, в който се бе съгласил да тръгне насам като делегат… Но защо са тези глупости? Нали никой не го е насилвал да приеме предложението? Нали той сам?… Доброволно… Нали?… Нали!… Нали!… Смешно е да се мисли сега. И късно! Но Уилиам, приятелю мой, нима можеш да откажеш, когато цяла една партия те праща като делегат на пленум? Колцина биха могли да се похвалят с такава чест? Ах, думи, думи!… Не думи ми трябват сега, а сили! Сили ми дай да премина веднъж тази бяла грамада, която се е изпречила пред мен като Хималаите, после да стъпя на върха и оттам да се втурна към Черната скала… Нали уж познаваш всички гънки на човешкото сърце? Нали за тебе няма скрити пружини в хорските души? Разкрий сега в мен извора на смелостта, изгони от утробата ми страха и ми помогни, помогни ми, старче!

Той пълзеше нагоре и все нагоре, а Лозанов не го изпускаше от окуляра на бинокъла и му се струваше, че като го държи тъй близо до очите си, всеки миг може да протегне ръка и да го хване с два пръста за яката. Господин началникът му желаеше от все сърце и душа сили и смелост, за да премине грамадата и да стъпи най-после на върха.

Но стана онази нелепа случайност, която обърка всичко. Напук на Уилиам Шекспир, напук на Добромир Лозанов! Вратовръзката, с която бе привързана подметката на дясната обувка, се закачи. Делегата се опита да я освободи, но копринената лепта се затегна още повече и изтръгна камъка от мястото му.

Светът се разлюля, скалите побягнаха, небето се разстла встрани, хоризонтът стремглаво се втурна към слънцето.

Страшен вик огласи простора, нахлу в овразите и падините, затъркаля се сред зъберите и се върна, удесеторен от ехото.

И Добромир Лозанов, който бе свалил далекогледа, видя как най-напред надолу полетя черната чанта. Тя заподскача по ръбовете на скалите, като хвърляше мрачни отблясъци.

После, повличайки цял каменопад, по канарите се търкулна Делегата.

… Сините спирали се завъртяха в главозамайващ вихър…

ТРЕТА ЧАСТ
ХАМЛЕТ

Да живея или да не живея —
това е въпросът.

(Шекспир, „Хамлет“)

ПЪРВА ГЛАВА

В КОЯТО ДЕЛЕГАТА ТРЯБВА ДА ОТГОВАРЯ НА ВЪПРОСА НА ВЪПРОСИТЕ

Сините спирали изчезнаха и под тях се появи мъглата.

Тя беше гъста и лепкава, но въпреки това той виждаше града такъв, какъвто бе го виждал винаги от върха на хълма: малък и прашен, с тесните улички на старата чаршия, с площада в центъра, където всяка вечер се разхождаха младите, с читалището от едната страна и паметника на македонците от другата, с единствения широк булевард, който водеше към гарата…

Виждаше и двете минерални бани с бялата пара над отдушниците, с олющеното минаре над джамията и до него пожарната команда с камбанката под навеса. Далече вдясно, сред ябълковите градини, се виеше сивата лента на реката, а вляво се извисяваха първите склонове на планината, зад които започваше границата.

Мъглата попиваше всеки шум, но той чуваше звънките удари на чуковете по наковалните, тропота на файтоните, тракането на становете в текстилната фабрика.

Той дори усещаше миризмите, по които би могъл да разпознае своя роден град навсякъде по света: от дима на дървените въглища, от сероводорода на минералната вода, от сливовия мармалад, който жените варяха на весели огньове сред потъналите в зеленина дворове.

Мъглата приличаше на захарен памук, но той успя да забележи в нея къдравия малчуган, бос, с къси панталонки и протрита ризка, да зяпа афиша пред читалището… Какъв беше спектакълът? О, нима е забравил? Ах, да! „Лес“! Тогава можеше вече да чете. Но нямаше никакви пари, пък и билетите бяха много скъпи — трупата беше софийска и прочута. Желанието му да погледа беше толкова голямо, че щом се наобядва, изтича към читалищния салон и дълго се въртя пред заключените врати.

Видя артистите едва привечер, когато излизаха от хотела и се отправяха към задния вход на сцената. Между тях имаше една жена с

големи, бадемовидни очи, другите хлапета свиркаха по нея, замерваха я с ябълки и викаха: „Артистка-мартистка!“

Той изтича в двора на читалището и се покатери на дъба, чиито клони достигаха до прозореца на стаичката зад сцената. Артистите бяха вече там. Те пушеха и се преобличаха. Жената също пушеше и се преобличаше и той дълго не можа да откъсне очи от нея. Тя сложи атлазена рокля, която я направи надменна господарка; мъжете си лепяха мустаци и бради, а един дори си постави рошава, червена коса, от която стана хитър веселяк. Всичко беше тъй зашеметяващо, че момчето едва не падна от клоните.

Преди да започне представлението, той се върна пред вратата на салона и напразно се молеше на чичковците да го „ушикат“. Уви, никой не искаше да вземе в салона такова мръсно и окъсано хлапе, а когато то все пак успяваше да се добере до вратата, контрольорът го подгонваше с ритници.

Но момчето все пак влезе. Издебвайки контрольора, то се промуши зад гърба му и се притаи сред столовете, и хората. И докато се опитваха да го открият, салонът потъна в мрак.

Ще забрави ли някога това първо разтваряне на завесата и нейното празнично шумолене по пода?

Ще забрави ли онзи ослепителен свят, който се откри пред очите му, чаровния свят на истината и лъжата, на действителността и илюзията, на живота и неговия лик?

Ще забрави ли онзи веселяк с рижата коса, който изведнъж започна да декламира с тъпичък глас, да размахва ръце, да се киска и да ридае? А жената с бадемовидните очи, с нейния дълбок, трептящ алт, от който тон, неизвестно защо, настръхна с цялото си същество? А прозрачната тишина в залата? И смеха, който разлюля лампите?… „Лес“!… Историята на нещастния Аркашка, пропадналия артист, когото гонят отвсякъде… Представлението, което няма да забрави до последния си дъх, макар че не можа да го догледа докрай…

… Омагьосан от светлините на сцената, той се бе промъкнал до рампата и облегнал брадичка на грапавата дъска, с упоение поемаше миризмата на прах, лепило и картон, която долиташе откъм декорите… Внезапен удар по главата го изтръгна от магията. Замаян, нищо неразбиращ, зърна контрольора. Той бързо и жестоко го пляскаше по врата, по лицето, по главата…

… По врата, по лицето, по главата! И боли, как много боли! Той иска да извика и може би вика, и се изтръгва от сините спирали, и отваря очи…

… Първото нещо, което видя, бяха сивите ръкавици, които го пляскаха. Първото нещо, което чу, бяха думите, които произнасяше някакъв човек с лекарска слушалка на врата:

— Излишно, господин началник, това може да го върне отново в безсъзнание.

И първото нещо, което усети, бе страшната болка, която изгаряше десния му глезен. Погледна към него, но болката беше скрита дълбоко в костта под дървени, пристегнати около оголения крак шини. Погледна и ръцете си: бяха превързани почти до раменете, а на челото си чувствуваше бинтове, напоени с кръв и йод.

Той хвърли учуден поглед наоколо: походно легло, в което лежеше, етажерка с разписания по прашните рафтове, телеграфен апарат, телефон, протрито писалище и лостове за семафор… И един прозорец със спуснати мръснобели завески, зад които прозираше денят.

Внезапно осъзна всичко, което се бе случило, преди контрольорът да го плесне по главата: „Ориент-експреса“, Алма Матер, дългия поход по нощното шосе, нажежените павета, чучура под чешмата, дървеното корито, белите скали… И шарената вратовръзка около обувката. И безкрайното пропадане надолу…

Разбра: провал!

Трескаво обърна глава, търсейки нещо с очи. Намери го над писалището: стенния часовник. Показваше десет и половина.

— Десет и половина… — промърмори той неволно, отново се обърна към прозореца, видя дневната светлина и въздъхна: бе десет и половина преди обед! Добре ли е това, или не, той все още не знаеше. Ясно му бе само, че има пред себе си още осем часа и половина.

— Какво казахте? — попита любезно Лозанов, като се наведе още повече и впи очи в неговите.

Делегата захапа устни: да, ето, пред него сега стои големият, решаващият въпрос за по-нататъшното му поведение. Или както би казал онзи колеблив принц от Елсинор: „Да бъде или да не бъде“, с

други думи „Да живееш или да не живееш!“ Въпросът на въпросите! Какъв отговор ще даде? И какво ще каже на този човек, забол инквизиторския си поглед в неговата душа?

— Вие казахте нещо? — повтори все тъй учтиво.

И някак естествено, така както желязото се хвърля към магнита, Делегата се поддаде на първото си чувство. Помъчи се да се усмихне, отговори:

— Думи… думи… думи…

Лекарят озадачено изгледа Лозанов, но полицаят снизходително изрече:

— Другарят играе Хамлет.

Доктор Тошев вдигна рамене: не разбираше нищо: Бяха го извикали по спешност от София, бе долетял с колата и набързо бе прегледал този малък човек. В дългата си практика на полицейски лекар той бе превързвал какви ли не ранени: разпрани от камшици гърди, горени с нажежено желязо гърбове, избити зъби, изтръгнати нокти… Бе срещал прекършени арестанти, крещящи за помощ, умиращи младежи с изгарящи от омраза очи, но такъв със счупени крайници, който да играе Хамлет, виждаше за първи път. Може би трябваше да дойде психиатър?

Нов шепот дойде откъм леглото:

— Вода…

Лозанов се изправи, без да откъсне поглед от това лице, което бе се закръглило още повече от превръзката на челото и бе заприличало на физиономията на глупавия Малчо от филмите. Какво се крие зад него? Какво има в молбата за вода? Лозанов отиде към вратата, отвори я, извика:

— Хей, я донеси студена вода!

Върна се до леглото, дълго мълча, търсейки най-прекия и бърз начин да пречупи този смешен, дебел делегат със строшен крак. Все още го смущаваше двойственият характер на тази външност: възможно ли е такъв човек да бъде пратеник на задграничните комунисти? Възможно ли е тази топчеста глава да бъде на енергичен, мислещ и волеви човек?

Той заговори бавно и отчетливо:

— Ето какво, господине. Виждам, че сте интелигентен човек, образован и просветен. „Хамлет“ познавате, във Виена сте били,

видели сте западната култура. При това положение всяка нечестна игра ще е недостойна както за вас, така и за мен. И… напълно излишна. Вие сте в моите ръце, абсолютно безпомощен, ранен, далече от вашите другари, в една загубена гаричка, където никой, дори господ бог не може да ви помогне…

„Ох, колко си прав! — помисли Делегата и продължи да гледа Лозанов със сините си, наивни очи. — Е, казвай да чуем по-нататък!“

— Ето защо — подхвана полицаят аз ви предлагам да сложим картите на масата като джентълмени… като истински джентълмени, които достойно посрещат обратите в играта… И тъй, аз съм Добромир Лозанов, висш служител в полицията, може би сте слушали за мен преди още да се срещнем във влака… А вие… вие сте задграничен пратеник на комунистите, това го зная сигурно. И сте тръгнали на конференция…

Лозанов не усети как вратата се отвори и в стаичката влезе железничар с шише вода в ръка. Беше мургав човек в черна униформа, със силно набраздено лице. В първия миг той се стъписа от сцената, която се откри пред него. После мина безшумно към масата, като се ослушваше в гласа на Лозанов.

— … Както виждате, осведомен съм достатъчно добре, за да имам основание да ви ликвидирам още сега, без никой да узнае и… разбира се, без никой да ми поиска сметка. Обратно! Ще получа похвала, загдето съм унищожил един толкова опасен за сигурността на държавата комунист. Но… Лозанов разпери сивите ръкавици с такова естествено движение, че дори Делегата, който умееше да разпознава нормалните жестове от лъжливите, беше възхитен. — Но аз ви давам един шанс, един-единствен шанс, и той може да се окаже съдбоносен за вас! Вие ще ми кажете къде отивахте, ще ми съобщите къде ще се състои конференцията… А аз… аз ще ви пусна да си вървите… Където пожелаете. Дори във Виена при вашата сестра ще ви изпратя… и преди това ще ви излекувам. В пълна тайна! Дори ще ви платя пътя и нещо повече отгоре…

Железничарят остави с тихо потрепване шишето на масата. Лозанов рязко се обърна:

— Какво правиш тук? — мрачно попита той.

— Аз… за водата… Нали заръчахте…

— Кога влезе?

— Преди секунда.

Доктор Тошев трепна: железничарят лъжеше, но той не каза нищо.

— Какво си чул? — продължи Лозанов.

— Съвсем нищо, господине. Пък и не ме интересува какво става тук — добави вече по-настойчиво железничарят.

— Тъй… Как се казваш?

— Дамян Сираков.

— Имаш ли семейство?

— Имам. Жена и две деца.

— Слушай тогава, Дамяне, да се разберем! Ако си отвориш устата и продумаш някому за това, което виждаш и чуваш тук, лошо ще си изпатиш, а заедно с тебе жената и децата. Разбрано?

— Господине — отвърна с нотки на накърнено достойнство железничарят, — не ме заплашвайте! Аз съм началник-гара и запасен офицер. В бедрото си още нося вражески куршум от войната и зная своя дълг към отечеството.

— Хм… добре… — продума студено Лозанов. — Нужно ли е да влизаш тук?

— Нужно е, господине, от време на време, когато пристигат влакове.

— Ще влизаш тук, когато пристигат влаковете, но само с разрешение. И няма да се отдалечаваш от гарата. Ясно?

— Можете да бъдете спокоен, господине, всичко разбирам — отвърна Дамян с леко съучастническа усмивка.

Той излезе, като хвърли кос поглед към Делегата. Отдалечи се към пустия перон, застана под слънцето и се взря замислен в губещата се в далечината линия.

Лозанов извика Папийонката, който чакаше под грамадния орех, и му посочи железничаря:

— Не го изпускай от очи!

Папийонката кимна и отново се настани под ореха все тъй с акуратно вързаната пеперудка на врата въпреки жегата, от която въздухът трептеше над траверсите. И със задоволство си помисли, че Б 27 се поти някъде по баирите подир студента… Тук под дебелата сянка беше толкова приятно!…

Като се увери, че по линията всичко е спокойно, Дамян се върна към сградата, мина покрай Цеко и влезе в кабината за продажба на билети. Тук той провери дали капакът пред гишето е заключен, дръпна резето на вратата, която водеше към коридора, и долепи ухо на страничната врата: от другата страна приглушен, но отчетлив, идваше гласът на Добромир Лозанов:

— … Трябва да признаете, че условията ми са почтени… джентълменски…

Дамян злобно се усмихна и още повече притисна ухо до дъската.

— Да, джентълменски — продължи Лозанов, ослушвайки се с удоволствие в красивата дума. — Аз не съм звяр. Впрочем вие, комунистите, имате доста превратна представа за полицаите. Какво ли не прави пропагандата! Нас ни представят като диваци, свирепи инквизитори, които режат ивици кожа от гърба, стягат черепа с менгеме, изгарят мозъка с електричество, закачват тежести под тестикулите… Не отричам! Има и такива. Действията им не са от най-приятните. Но има и други и между тях съм аз, и ще ви го докажа веднага!

Отиде към масата, взе шишето, наля вода в чашата, върна се и я подаде. Делегата я пое с превързаните си ръце, но те трепереха и разливаха водата. Лозанов помогна и Делегата жадно пресуши чашата до дъно, въздъхна, уморено се отпусна на възглавницата, поклати със съжаление глава, сякаш не проумяваше нещо много важно, и изрече:

— Даа… има нещо гнило в Дания.

— Какво значи това? — смръщи вежди Лозанов.

— Това значи, господине — отвърна чистосърдечно Делегата, — че някой подлец ви е подвел най-долно. Като казваме, че в Дания има нещо гнило, ние разбираме в преносен смисъл, че около нас има много мръсници и доносници, които за двайсет сребърника са готови да ни продадат, така както е бил продаден божият син Исус Христос. Та значи…

— Какво значи?

— Значи, господин Лозанов, че аз не съм никакъв пратеник, кълна се в живота на скъпата си майка.

В тона имаше такива безспорно искрени нотки, че ако Лозанов нямаше обратни доказателства, би повярвал.

Д-р Тошев се ослуша още по-внимателно в разпита: раненият все повече и повече привличаше любопитството му.

Без да се обръща, Лозанов взе от масата познатата адвокатска чанта, леко пострадала от търкалянето по скалите, и я завъртя пред лицето на Делегата.

— Ваша ли е?

Раненият дълго и внимателно я разглежда и най-после отговори:

— Ами че… като че да…

— Знаете ли какво има вътре?

Делегата направи учудено лице, че му задават такъв нелеп въпрос.

— Знам… — заекна той. — Хляб и сирене.

— И нищо друго?

— Че какво друго може да има? — чудеше се Делегата.

— Друго ли? — усмихна се мило Лозанов. — Носите я толкова време, чак от Виена и дори от по-далече, притискате я до гърдите си като бебе, влачите я по скалите и не знаете какво друго крие тя? Странно!

— Не зная, наистина не зная! — отвърна по-твърдо Делегата и обърна глава към стената.

— Мога ли да ви помоля да погледнете? — каза Лозанов.

Делегата погледна. Но колко гузно, о, колко гузно!

Полицаят отвори чантата и започна да измъква от нея хартии, брошури, листчета. Заговори с равен и отегчен глас:

— Доклада на Георги Димитров пред Седмия конгрес на Коминтерна, Ленин — „Какво да се прави“, два броя „Работнически вестник“, бележки по международното положение… Казах ви, не ме правете на глупак! Пък и себе си… Само губим време. Срамота е!

Делегата не изглеждаше никак засрамен, а само учуден и слисан.

— Я гледай! — възкликна той. — Че кой е сложил всички тия хартии в чантата ми?

В гърдите на Лозанов заклокочи. Той сви юмруци, но клокоченето продължаваше. Машинално извади таблетка аспирин, наля вода в същата чаша и я глътна до капка.

— Зъб ли ви боли? — попита състрадателно Делегата. — Съчувствувам ви! Ако знаете какви болки имам в крака… Като че с жар ме горят! Когато бях малък, паднах от сливата и си навехнах

китката, но веднага я оправиха. Ама и да те боли зъб, не е приятно. Казват дори, че няма по-лоша болка от зъбната. Пък аз си мисля сега, че няма по-лоша болка от счупен крак…

Д-р Тошев неволно се засмя, но събра устни под смразяващия поглед на Лозанов.

— И още нещо — подхвана глухо полицаят, като сдържаше надигащата се в него ярост пред празните приказки на този шут, който очевидно се подиграваше с него. — Планината е блокирана от полиция и войска, така че пиле не може да прехвръкне. Всичко се претърсва надлъж и нашир, имам хора навсякъде. Все едно, аз ще сложа ръка на всички ваши приятелчета, независимо от това, дали героично ще мълчите, или ще разигравате палячовщини, но тогава ще бъде много късно за вас.

Делегата се размърда и болката го прониза от глезена до мозъка, но той преодоля страданието и като се поддаде на магнита, тъничко се усмихна и издекламира:

Не се плаша за нашата особа:
божествен страх закриля всеки крал…

Като внезапно отпусната пружина десницата на Лозанов замахна и с всички сили удари Делегата по лицето.

— Не обичам цирка — едва изрече той.

Пред очите на Делегата всичко се завъртя във вихрушката на сините спирали: влакът и читалищната сцена, Аркашка и жената с бадемовидните очи, светлините на рампата, рижата перука, скалите и чантата, тази проклета чанта. И отново и сцената, и жената, и ударът по главата. Как боли! Няма ли край тази болка? Колко часа останаха? Часовникът, къде е часовникът, ах, да, на стената, в стаята на началник-гарата с черното лице…

… Той изплува, отвори очи, поиска да погледне към часовника, но над него беше Лозанов.

— Това не е цирк, господин Лозанов, това е Шекспир — успя да прошепне той, невероятно обиден, че могат да сравнят неговия господин от Стратфорд с някакъв си цирк.

— Не ми се вярва Шекспир да ви помогне много тук…

Навън звучно удари камбанка. Беше сигнал от съседната гара.

Лозанов се ослуша, по лицето му пробяга зла усмивка:

— Чувате ли, Хамлете? Тази камбанка бие за вас. Имате тъкмо пет минути за размисъл. До пет минути не ми ли кажете всичко, тя може да се превърне в камбана на вашето погребение… И дори по-лошо, повярвайте на честната ми дума!

Той се упъти навън, но на прага се спря, върна се към леглото.

— А затова, че ме накарахте да изпусна нервите си, ще ми платите, скъпо ще ми платите!

И впи пръсти в лицето на Делегата.

Не натиска силно, но то бе достатъчно да върне ранения към далечните сини спирали на миналото.

ВТОРА ГЛАВА

В КОЯТО ПОЛКОВНИК АРАКЧИЙСКИ ОТНОВО СЕ ПОЯВЯВА НА СЦЕНАТА

… От мъглата изплува босоногото къдраво момченце.

То стоеше пред издрасканото, обрамчено в старинен бронз огледало, гримасничеше и дори посипваше главата си със счукана керемида, та да заприлича на оня рижав смешник от театралната трупа…

„Стига, си се кривил! — викаше майка му. — Ще окьоравееш. По-добре иди да помогнеш на баща си!“ Момченцето отиваше при баща си, когото обичаше най-много на света, метеше дюкяна и помагаше да кове подкови. Но каквото и да правеше, все си мислеше за различните хора, които срещаше по улиците, и се чудеше как да им подражава и да ги прави още по-смешни или по-страшни. Кривеше лице, а бащата се плашеше, че детето му не е добре с главата и го караше да натиска меха по-бързо, но не можеше да сдържа смеха си, като скришом наблюдаваше неговите гримаси.

После откриха бараката. Беше голяма, а като изхвърлиха прогнилите туршиени бурета, стана още по-обширна и заприлича на салон, макар че покривът зееше и при дъжд се образуваха локви. Направиха сцена от талпи, закачиха пред нея един закърпен чаршаф, наредиха тухли за кресло, обърнаха дрехите си наопаки — и готово!

Театъра нарекоха „Вселена“. По-изразително наименование не успяха да намерят.

Отначало седяха тихо на талпите и измисляха пиеси, а после ги играеха. Колко много пиеси съчиниха! Имаше драми с бляскащи шпаги и потоци кръв. Имаше трагедии с много хълцания и водопади от сълзи. Имаше и комедии — тях измисляха най-много и най-бързо. Да се пукнеш от смях!… Особено онази за крадеца на агнета!…

„Вселена“ се прочу в махалата и всички деца се стичаха да гледат. Плащаха по стотинка на представление, а когато нямаше стотинки, даваха яйца, стъклени топчета или ашици. Театърът богатееше.

Когато „Вселена“ беше на върха на славата си, над пожарната команда тревожно заби камбаната, макар че никъде не гореше. Бащата, остриган смешно, с изгорели ковашки мустаци и големи ботуши, извика при себе си момчето и му каза, че отива на война и може да се позабави няколко седмици. И макар че е още малък, той, синът, трябва да помага на майка си и да се грижи за сестричето. Дюкянът не бива да се затваря, защото сега ще има още по-голяма нужда от подкови… Докато бащата говореше, синът със завист гледаше ботушите и фуражката и мислеше, че такива им липсват във „Вселена“.

Бащата замина, а момчето от сутрин до вечер натискаше меха и скоро само започна да майстори подкови. След работа, изцапан и уморен, се връщаше във „Вселена“ и играеше… Бараката с чаршафа ставаше друга вселена, в която можеше да се живее красиво, без глад, болести и немотия, без война…

… Минаха обещаните няколко седмици, минаха месеци и години и един ден се получи вест, че таткото няма да се върне вече. Майката плака. Той не пророни сълза. Само отиде във „Вселена“.

Завесата си беше там, и талпите и тухлите бяха на местата си, но бараката вече не беше същата. Той погледна за последен път този театър, в който бе прекарал толкова щастливи часове, и си отиде, без да се обръща.

Изкачи се на хълма до поляната сред боровете, откъдето се виждаше градът. Беше вечер, небето се разстилаше като театрален свод, осеян с мигащи лампи. Внезапно му се стори, че се намира в ярко осветена сцена, че долу седят стотици хора с впити в него очи и чакат да им каже нещо много важно, от което те да станат по-добри. Той разпери ръце и поиска да им извика това нещо и заедно с него да им каже и думи, които да изразят цялата му мъка по бащата. Но не знаеше още такива думи, пък и никога нямаше да ги измисля сам… Тогава сгърчи лице в страшна гримаса, една от онния, които правеше пред огледалото, за да се превърне в разгневен човек, и нададе вопъл към звездите…

В тази вечер разбра, че не е вече дете. Разбра също, че когато и да бъде, каквото и да му се случи, той ще стане артист. Беше часът на неговата клетва… Видя се на сцената, гримиран, с рижа коса като на Аркашка, и чакаше отварянето на завесата. Чу и звънеца веднъж, два, три пъти… Ето, сега…

… Звънецът звънеше странно, като камбанка…

Спиралите избледняха и изчезнаха, Делегата изплува от мъглата и се намери в гаровата стаичка с шини около крака и превръзки на ръцете.

Погледна часовника: беше единайсет… Защо така бавно пълзят стрелките? Кога най-после ще спрат до оная проклета седморка?

— Как се чувствувате? — попита тихо доктор Тошев.

— Добре, докторе, добре.

— Бяхте в безсъзнание.

— Бях на гости — забеляза с унесена усмивка Делегата.

— На гости? При кого?

— При баща си.

— Тъй ли? Къде е той?

— На оня свят.

— И сте го видели? — продължи, без да трепне, лекарят.

— Да, видях духа му… Гледали ли сте „Хамлет“? В първо действие, четвърта картина, край стените на Елсинор се появява призракът на стария крал и открива на своя син Хамлет, че…

— Често ли разговаряте с баща си? — прекъсна го д-р Тошев.

Делегата чистосърдечно се засмя:

— Уви, аз го виждам само насън, и то много рядко, когато съм трескав. Докторе, какво ми е на крака?

— Фрактура на глезена. Трийсет дни в гипс, после още един-два месеца процедури и ще припкате… стига да проявите трезвост.

— Трезвост?

— Като всеки разумен човек трябва да си дадете сметка за реалното положение, в което се намирате, и да направите съответните благоразумни изводи.

— Тоест, да призная онова, което господни Лозанов иска от мене, така ли? — възкликна Делегата със своя наивен тенор и лекарят не разбра на глупак ли се прави, глупак ли е, или смята него, доктора, за глупак.

— Точно така! Трябва просто да се съобразите с действителността. Но побързайте, иначе има опасност да останете куц за цял живот.

— Лошо, докторе! — подсмръкна тъжно Делегата.

— Лошо, разбира се! — кимна лекарят. — Защо се залавяте за такива неща?

— Пуста глава!

В този момент на вратата се почука и се показа одименото лице на Дамян Сираков……

— Може ли да вляза? Пристига влак.

— Влезте! — каза лекарят. — Но побързайте! — И се обърна отново към ранения, който, затворил очи и скръстил ръце на гърди, приличаше на восъчна статуя, изобразяваща заспал идиот, „Идиот ли е? — запита се той. — Понякога говори тъй разумно, че даже бълнуванията му за Хамлет изглеждат по-нормални от най-нормалните съждения. А и така бързо се променя, така внезапно преминава от мъката към шегата, неговите превъплъщения на наивен добряк и язвителен интелигент са така ярки, че той е или своеобразен шизофреник, или голям актьор…“

Лекарят продължаваше да наблюдава „пациента“. Въпреки дългогодишната си служба в полицията той бе запазил в себе си искри на научно любопитство и остатъци от надежда, че някой ден ще се махне от Дирекцията.

Дамян застана пред телеграфния апарат и зачука на ключа. Работеше малко разсеяно и погледът му отскачаше към човека в леглото. Като свърши съобщението, той вдигна слушалката на телефона, завъртя ръчката и тихо заговори:

— Ало, ало, Своге!… Тук Дамян. Ваньо, посрещам бързия №9. Закъснение осем минути. Ще задържа товарния. Ваньо бе, какво става с румънския хладилен вагон?

Ваньо от Своге даваше дълги заплетени обяснения, които Дамян отегчено слушаше, като погледът му отново се впиваше в ранения и настойчиво го викаше да се събуди, да отвори очи…

Делегата почувствува този зов. А може би го пробуди локомотивната свирка… Отвори очи. И срещна очите на железничаря. В тях ясно прочете онова, от което се нуждаеше най-много в този момент: другарско съчувствие. И в знак на благодарност трепна с клепачи.

Железничарят продължаваше да го фиксира и този път Делегата прочете в тях нещо, което го ужаси. Обзе го желание да скочи, да

грабне този черен човек за раменете, да закрещи в лицето му: „Недей, приятелю, недей! Остави ме на моята съдба!“ Отново прозвуча локомотивната свирка и Дамян припряно излезе.

Така и не разбра Делегата — приел ли е железничарят неговия знак, или не. И трябваше да положи много усилия, за да затвори отново очи, да скръсти ръце на гърди и да заприлича на заспал идиот.

Бързият влак № 9 спря само за минута, посрещнат от Дамян, застанал мирно край локомотива с флагче под мишница.

Беше горещо, така горещо, че дори Лозанов разкопча яка. Зифтът между плочите на нажежения перон се топеше и лепеше на подметките. Отсреща напечените бели скални грамади изригваха зной, от който далечният пейзаж трептеше като мираж. Безпощадното слънце изгаряше небето, гарата, влака, хората. Миришеше на катран.

От влака слезе някакъв стар селянин с внучето си. Видял стражарите на перона, той забърза надолу. След него от първокласния вагон се показа полковник Аракчийски, все тъй в широката си смачкана униформа. Последва го странно, високо човешко същество с мощни гърди и малка глава. Бе обут в кецове, които правеха походката му котешки лека и безшумна. Нямаше врат, но притежаваше огромни лапи, плоско лице, ниско чело, миши очи и смачкан боксьорски нос. „Ето го значи и нашия питекантропус еректус“ — помисли Лозанов и се приближи до пристигналите, като се здрависа само с полковника, без да сваля ръкавици. Гигантът не се обиди. Той стоеше с безизразна физиономия, сякаш не забелязваше нищо около себе си.

Аракчийски и Лозанов се упътиха към гарата, а влакът потегли, изпратен от Дамян.

— Брей, и тука жега бе! — възкликна Аракчийски, като свали фуражка и избърса зачервеното си лице. — Мислех, планина и река, а то… Едно време идвах насам за риба. Е, каква стана тя, пипна го, а?

— Да — отвърна Лозанов, — за съжаление. Или по-точно, той сам се натика в ръцете ми. Както ви съобщих по телефона, той падна от скалите и сега лежи със счупен крак, но, слава богу, жив! Това не беше предвидено в плановете ми. Имах намерение да го проследя до самото място.

— Ще те заведе! Говори ли вече?

— Още не.

— За всеки случай аз доведох Фери — каза Аракчийски и посочи гиганта, който крачеше зад тях като бездушен автомат.

— Не желая да вкарвам Фери в играта. Поне засега. Известно ви е, че предпочитам други методи, пък и делегатът е малко особен човек.

— Фери се справя с всички! — Аракчийски едва отлепи левия си ботуш от разтопения зифт и като застана на циментовия бордюр, започна да го чисти с клечка. — Ти уверен ли си, че именно този е делегатът?

— Не се съмнявам вече.

— Доказателства?

— Извън безспорно подправения паспорт и придружаващия го до средата на пътя Алма Матер, извън чисто веществените улики като угарката на съветска цигара, която намерих по петите му, и цял куп нелегална литература, която сам той носеше в чантата си, аз държа в ръцете си и тяхната парола. — Лозанов разтвори бележника си и го тикна под носа на полковника: — Четете!

Аракчийски сложи очила с метални рамки, които изведнъж го превърнаха в добродушен чичко, и гласно зачете:

— „Не се гаси туй, що не гасне!“, „Победата е наша!“… Хм, не им липсва нахалство. Къде я намери?

— Под един камък край шосето, които очевидно само делегатите знаят. Тънко измислено. Паролата се научава само няколко часа преди конференцията, и то далече от София. Това им гарантира известна сигурност, защото евентуалният информатор трудно би могъл да се върне в града и да ни предаде паролата, особено ако не е сам.

— Под наблюдение ли е този камък?

— Естествено. Наблюдавам и всички пунктове, които водят към тази част на планината, но… не ми достигат хора. Бях поискал да ми пратите…

— Къде са останалите ти хора? — прекъсна го Аракчийски.

— След Алма Матер.

— Вести за него?

— Никакви. Подозирам, че е тръгнал да доведе нови хора.

— Но защо е избягал така ненадейно?

— Чисто конспиративна хватка. Те се пазят дори един от друг… Нужни ми са хора, още хора, много хора! Планината тук е голяма и

пресечена; можеш да минеш на пет крачки от човека и да не го забележиш.

Аракчийски килна фуражката си назад.

— Лозанов, аз ти обещах, че ще ти дам хора, само когато ми дадеш пълни доказателства, че оня е делегат и че пленумът заседава тук наоколо. Дотогава, много съжалявам… не мога да оставя София без защита.

— Имате ли сведения за останалите заподозрени? — попита Лозанов, като се увери, че няма да изтръгне от този твърдоглав шоп нито един човек, докато не му представи признанието на самия делегат.

Аракчийски не отговори веднага. Огледа се наоколо, попита:

— Има ли насам бира?

— Съжалявам, няма.

— Лимонада или нещо подобно! Изгарям.

— Само вода, господин полковник. Попитах ви, имате ли сведения за заподозрените?

— Не съм глух, бе човек! — отвърна раздразнено Аракчийски, наведе се над чешмата и пи направо от чучура.

Лозанов търпеливо изчака, гледайки разсеяно Фери, който стоеше невъзмутим на слънце като бездушна бронзова статуя на тъпотата. По-нататък бе се изпъчил Папийонката в очакване да поздрави най-големия си шеф, а под навеса за багаж началник-гарата Дамян Сираков се занимаваше с някакви чували, като крадешком поглеждаше полковника и гиганта с плоското лице.

Аракчийски направи няколко лениви гимнастически движения и бавно се обърна към Лозанов:

— Да… за останалите заподозрени… Всички са по местата си, никой не е мръднал от София. Немският инженер, Киршнер ли се казваше…

— Идвала ли е някаква жена при него? — прекъсна го нетърпеливо Лозанов.

— Още не, но хотелиерът щял да му доведе Черното Ленче, циганка, от регистрираните. Засега той и неговата секретарка водят преговори с една фирма за внос на електрически материали.

— Соколите? — продължи кратко Лозанов, сякаш водеше разпит.

— Разглеждат „Александър Невски“.

— С момичето?

— С момичето.

— Търговецът?

— Не се безпокой за него! Продава си контрабандираните парфюми на улица Леге. Имаме сведения и за арабите. Всички са в Казанлък, посещават розоварните. Както виждаш, нищо особено.

— Защо тогава не освободите хората, ангажирани с тях? — попита остро Лозанов.

— Защото нямам доказателства! — още по-остро отсече Аракчийски, давайки да се разбере, че няма да спори повече по този въпрос. — Та какво казваш? — отклони той разговора. — Мълчи, а?

— Не, не мълчи, даже приказва повече, отколкото трябва, но ми разиграва евтин театър… „Хамлет“ декламира…

— Каквооо? — зина Аракчийски и се шляпна по бедрата. Лозанов едва сдържа усмивката си: сега повече от всякога Аракчийски му напомняше бай Ганьо. — „Хамлет“ ли рече?

— „Хамлет“… От Шекспир… Струва ми се, че знае пиесата наизуст.

Аракчийски се замисли.

— Обикновено знаят наизуст Ленин — каза той. — Интересно!… Но я да видим това пиле шарено!

Минаха пред изпънатия като струна Папийонка, после покрай приведения над чувалите Дамян, влязоха в коридора и оттам в стаята. Фери ги следваше, мълчалив и тромав.

Дамян изчака да влязат и с делова походка мина в кабината за билети. Провери отново капака пред гишето, дръпна резето и веднага долепи ухо на страничната врата.

ТРЕТА ГЛАВА

В КОЯТО ДЕЙСТВУВА И ШАМПИОНЪТ ПО БОРБА

Железничарят чу скърцането на ботуши, после някой се тръсна на стола. Той нетърпеливо зачака.

Доктор Тошев поздрави влезлите и се отдръпна към прозореца. Искаше да остане настрана от онова, което щеше да последва. Той не обичаше Лозанов, маниашката му надменност и фалшивото му държане на арийски свръхчовек. Не можеше да понася и Аракчийски с неговите кръчмарски маниери и с факта, който полковникът бе признал веднъж на чашка, че се къпе четири пъти годишно… Д-р Емил Тошев бе завършил в Париж и като френски възпитаник, попаднал случайно в полицията, се отвращаваше от тази ориенталска черта на полковника. И сега той веднага долови острата миризма на пот, която идваше от него, и едва сдържа гримасата си на отвращение.

Аракчийски се вгледа в арестанта, който бе отворил очи — сини, учудени и кръгли. Той не бързаше да прави заключения. От дълъг адвокатски и съдебен опит знаеше, че първото впечатление обикновено е лъжливо. Макар че, помисли той, впечатлението от този тук едва ли би еволюирало. Тия невинни очи на младенец, зад които очевидно не се крие бездна от интелигентност, тия бебешки бузи, признак на инфантилност, тези почти женствени устни, белег на слаб характер, едва ли могат да заблудят даже, един слаб познавач на хора…

В стаята беше задушно. Миришеше на подове масло, йод и на полковнишката пот. Аракчийски свали куртката и остана по риза, разкопчана до пояса. После нави ръкави до лакти. „Касапин!“ — помисли д-р Тошев, а Делегата си представи как сам би изиграл това съблъчане, че хората да се хванат за коремите от смях.

Лозанов все тъй стегнат и изряден, се приближи до леглото и като помисли малко, каза спокойно:

— Петте минути минаха…

— Тринадцат, господин Лозанов — прекъсна го Делегата с добродушния си гласец и веднага уплашено се поправи: — Тринайсет!

Влакът закъсня с цели осем минути. Е, не е страшно… Миналата пролет например, като пътувах от Варна, закъсняхме два часа. Вярно, край Горна Оряховица имаше наводнение, цялата линия беше залята, но пък цели два часа… Така че осем минути е нищо!

Лозанов го изслуша, без да трепне, но Аракчийски, позаинтересован, се размърда на скрибуцащия стол. Д-р Тошев не можа да сдържи усмивката си: този не е глупак, той прави на глупци другите. Да видим сега как ще разиграва Аракчийски!

Само Фери не реагира, сякаш думите рикошираха по дебелата му кожа.

Лозанов, подхвана.

— Слушайте ме добре! Смятах ви за разумен човек и ви предложих честна игра. Предоставих ви най-добрите условия… Повече дори, отколкото ми позволяват служебните задължения. Вие не само че не оценихте моя жест, но не го и разбрахте. Вие се оказахте един глупав клоун и нищо повече. Аз няма да позволя вие…

Той млъкна. Бе хванал погледа на Делегата, които непрекъснато и настойчиво отскачаше към стенния часовник. И изпита срам, че едва сега е проумял елементарната игра.

— Да, разбира се — каза той. — Трябваше да се сетя по-рано. Докато вие тук ни декламирате Шекспир, ония там горе вече заседават и без чуждестранния делегат, или пък чакат… Кой знае… С една дума — печелим време!

Стана и с пръст завъртя стрелките на часовника до пет, после спря махалото. Тиктакането секна. Времето се закова на пет часа и пет минути.

— Така! — рече той, доволен от новата си проницателна идея. — Да приемем, че сега часът не е единайсет, а пет следобед и че остава само един час до края на конференцията. Какво смятате, че ще правя? Ще слушам Шекспир, когото, признавам, много ценя! Не? Лично аз не обичам грубостите, но когато логиката не помага… — Той посочи гиганта, който стоеше до вратата. — Познавате ли този господин? Сигурно сте го виждали на тепиха срещу най-силните борци на света или поне по афишите. Фери, нашия абсолютен шампион по свободна борба!

Иронията на последните думи не отбягна от Аракчийски и той се поусмихна с разбиране: всеки уважаващ себе си полицай се

разграничаваше от тази безмозъчна планина от мускули, наречена Фери.

Д-р Тошев неволно изтръпна: той знаеше какво може този абсолютен шампион, неведнъж бе се сблъсквал с резултатите от неговите „борби на закрито“, както ги наричаха в коридорите на Дирекцията.

Единствен Делегата прие думите в прекия им смисъл и отправи към гиганта поглед, преизпълнен с уважение:

— О! — възкликна той. — Откога искам да се запозная с него! Много съм чел във вестниците, виждал съм го и на фотографии, но никога не съм имал случай да бъда тъй близо до него. При вас ли работи?

Д-р Тошев закри уста с длан, за да потули смеха си. Този арестант ставаше все по-симпатичен.

— При нас работи — отвърна Лозанов и почувствува яростта по нервите си. — Да, при нас работи и с една ръка счупва бедрена кост. Току-що пристигна от София. Специално! За да удовлетвори горещото ви желание да се запознаете с него. Фери, запознай се с господина!

Гигантът пристъпи две крачки и протегна огромната си лапа. Делегата се поколеба. „Командорът — помисли той — Това е командорът. А аз съм Дон Жуан.“ Подаде своята превързана десница. И изпищя. Фери се отдръпна чинно назад, а раненият ужасено погледна своята смазана ръка.

— Ето че се запознахте! — каза Лозанов. — Сега знаете какво безценно съкровище е Фери. След тази церемония на мене не ми остава нищо друго, освен да ви уверя, че ако веднага не ми кажете къде е мястото на конференцията, ще ви предоставя на неговите грижи… с най-голямо съжаление, разбира се. Аз ви предупредих съвсем джентълменски.

Той извади лулата си и започна да я пълни, доволен от своята реч.

Полковник Аракчийски зорко следеше всяко движение, всяко трепване на арестанта. Той все още търсеше да съзре истинския му образ.

Д-р Тошев, си играеше със слушалката и в него зрееше мисълта да поиска по-късно ранения, за да изследва този извънредно забележителен екземпляр, който така ловко разиграваше шефовете.

Делегата мълчеше, но всички чакаха отговора… Погледът му се плъзна върху предметите и хората в тази стая, която все повече и повече се спускаше надолу по кръговете на ада. Да, отговора, от който зависеше всичко, включително и неговият живот… Той впи очи в гиганта и за миг в тях проблесна ужас. Това не остана незабелязано от Аракчийски и от Лозанов. С усилие преодоля страха и усмихнато, сякаш намигаше на близки, умни хора, изрецитира:

> Какво чудо на природата е човекът! Колко благороден е неговият разум! В неговата снага и движения какво изумително съвършенство! Украсата на света! Венецът на всички живи твари…

Оттатък, в кабината за билети, Дамян жадно се вслушваше в тази възхвала на човека, която чуваше за първи път. Сърцето му се заблъска в гърдите и сам не разбираше защо — заради човека, който я изричаше, заради нейното значение или заради начина, по който бе изразена! И съвсем неочаквано онова пълно човече в леглото, което също виждаше за първи път в живота си, му стана скъпо като брат. „Какво чудо на природата е човекът“ — помисли той и още повече затаи дъх. Не бива да изпусне нито дума.

Аракчийски пристъпи тежко към леглото. Наведе се и дълго гледа закръгленото и червендалесто лице на Делегата, усмихна се и дружелюбно каза:

— Харесва ми това, дето го рече за чудото на природата и за човека, дето е венец на всички твари. Ти — ли го измисли?

Делегата бе зашеметен от невежеството на полковника:

— Какво говорите, господин полковник! — възкликна той. — Такова нещо аз не бих могъл да измисля никога, ако ще да живея пет живота. От Уилиам Шекспир е, господин полковник от „Хамлет“, действие второ, сцена втора, репликата, на Хамлет до Гилденщерн и Розенкранц.

— Я гледай! — отвърна изненадан Аракчийски. — Не знаех, че е от „Хамлет“. Но Шекспир, като е писал за изумителното съвършенство на човека, едва ли е имал предвид този кретен, а? — И посочи Фери.

— Писал е и за такива, господин полковник — отвърна вече нахално Делегата.

— Да чуем! Господа, имате ли нещо против? Нашият гост декламира тъй красиво!

Метаморфозата стана мигновено: глупакът от леглото, изчезна и на негово място се появи умният и дързък ренесансов принц, който знае своето място под слънцето и съзнава своята сила. Колко пъти бе упражнявал този израз пред огледалото и особено в ония тежки дни преди приемния изпит!… Започна небрежно с тона на уморен благородник и завърши с остри нотки на предупреждение и заплаха:

О, жалък, глупав, нагъл шут — прости!
За друг те взех, за по-голям. Съдба!
Сега разбираш ли, че е май опасно
във чужди сметки да се вреш?

Лозанов завидя на изящната лекота, с която се бе излял стихът. Ще може ли някога да говори като този? Ще може ли, без да помръдне малкия си пръст, само с гласа си, да смаже безпощадно всеки жалък шут и преди всичко този вонящ полковник?

За полковника обаче рецитацията даде тласък на съвсем други мисли.

— Браво! — похвали той Делегата. — Виждам, че всичко знаеш от Шекспир!

— Ох, не всичко, господин полковник! — каза вече наивният глупак. — Цял живот да учиш, не можеш го изучи. Но зная „Крал Лир“, „Макбет“, „Ромео и Жулиета“, „Дванайсета нощ“, о, много обичам „Дванайсета нощ“ и разни други…

— Добра памет имаш.

— Е… — Делегата сведе скромно очи.

— А Ленин знаеш ли? — попита внезапно полковникът и усмивката изчезна от лицето му.

Ненадейният въпрос стъписа Делегата. Езикът му несъзнателно овлажни засъхналите устни и това достави удоволствие на Аракчийски, който усещаше, че е попаднал на верен път.

Д-р Тошев, който напрегнато следеше двубоя, с изненада установи, че се плаши за малкия.

— Ленин ли? — Делегата изгледа полковника. — Па знам го.

— Ха ми издекламирай нещо от него! — подкани го весело Аракчийски.

Делегата преглътна, позамисли се и върху лицето му се изписа напрежение.

— Пролетарии от всички страни, съединявайте се! — бързо изрече той.

В кабината за билети Дамян Сираков прехапа устни.

Отсам вратата д-р Тошев несъзнателно замачка каучуковата тръба на слушалката с нервните си пръсти. „Глупава грешка! — помисли той. — Това може да бъде началото на края.“

Аракчийски със задоволство се почеса под мишницата и продума:

— Не, гълъбче, тези думи не са от Ленин. Те са от Маркс. Слушал ли си? Карл Маркс, оня, евреина, с голямата брада?

— Разбира се — отвърна Делегата. — Кой не го познава!

— Ха тъй! А аз искам да ми кажеш нещо от Ленин. Хайде! — И в очите на полковника засвяткаха зли пламъчета. — Ленин!

Делегата мълчеше напълно разстроен и всички четяха на лицето му усилията да си припомни нещо от Ленин. Д-р Тошев страдаше с него, сякаш сам той бе длъжен да отговори на въпроса.

И неочаквано пред погледите на присъствуващите се разигра странен спектакъл. За по-малко от минута върху лицето на Делегата като светлини, хвърляни от цветни прожектори върху сцена, затрептяха всички възможни настроения, преминаха всички образи, които бе срещал в живота си: умни и глупави, хитри и наивни, зли и добри, сервилни, тъпи, енергични, лениви… И това беше един зашеметяващ фойерверк от изражения, една пищна игра на маски…

Но никой не разбра, че тази игра бе израз на онова мъчително напрежение, с което той искаше чрез конкретното физическо действие да извика в паметта си подходящите думи от Ленин… Защото бива ли един делегат на комунистите да не знае нищо от Ленин? Ах, тази негова обща култура! Какво сумтеше тогава тапирът-критик зад дългата маса, прелиствайки папката на кандидат №7?

— … Образование основно… Никакви специални курсове… Не знае езици… Хм-хм…

Той ехидно гъгнеше:

— А може би си ходил някога на театър?

— Да, ходил съм — отговаряше кандидат №7.

— И какво си гледал? Джиб? Или Мимито?… А Шекспир? Къде е роден, кога е живял, кои са били негови съвременници?

Кандидат №7 мълчеше.

После заключението на председателя:

— Господине, вие не играете лошо… За съжаление общата ви култура… Пък и образованието ви не отговаря на изискванията. Но вие сте млад, бъдещето е пред вас…

Полковникът кимна към Фери. Шампионът се приближи безшумно и посегна към шините на счупения крак.

— Ленин? — питаше полковникът.

Делегата мълчеше.

— *„Шекспир?“ — питаше критикът.*

Кандидат №7 мълчеше.

— Фери, бъди готов! — каза полковникът.

Лапата на бореца се отвори.

— Недейте! — обади се доктор Тошев.

— Докторе, не се бъркай! — каза полковникът. — Ленин?

„Шекспир?“

Кандидат №7 мълчеше.

— Фери! — каза полковникът.

— Излишно е! — обади се Лозанов.

— Ти стой настрана! — каза полковникът. — Фери, давай!

„Кандидат №7, вие сте млад, бъдещето е пред вас…“

С един замах шампионът разкъса връзките около шините и с пестник блъсна крака.

Делегатът изпищя. Сините спирали се завъртяха и всичко потъна в тях: Алма Матер и приемният изпит, бащата с изгорелите мустаци и критикът с червеното като змийче езиче, председателят със

самовлюбения глас, хилещите се пред сцената стражари… но той успя да се задържи на повърхността.

— Е? — питаше полковникът. — Ленин?

— Да се учим, да се учим! — прошепна Делегата.

— Това е от Иван Вазов!

Тогава Делегата задавено продума:

— Господин полковник, понятие нямам от Ленин. И никакъв делегат не съм, заклевам ви се!

Това беше казано с такава безкрайна искреност, че всички в стаята повярваха с изключение на Лозанов.

По лицето на ранения се стичаха струйки пот, побелелите му устни трепереха, очите му, ужасени, не се откъсваха от железния юмрук на гиганта.

Зад вратата Дамян напразно се опитваше да чуе друг звук освен шумното дишане на арестанта.

Пред вратата доктор Тошев опъваше каучуковата тръбичка на слушалката и не знаеше вече какво да мисли — жалък страхливец ли е този, или необикновен мистификатор.

Смутен от отговора, който все пак очакваше, Аракчийски се обърна към Лозанов. Той бе се облегнал небрежно на стената и го гледаше с нескрита насмешка: „Е добре, успяхте най-после да върнете арестанта към точката, откъдето тръгнах сутринта! Само това можете вие с вашите дебелащини!“ Полковникът ядосано отново кимна към Фери.

Тежката лапа извъртя петата на ранения. Викът екна дрезгав и пронизителен. Лапата продължаваше да върти. Викът растеше.

Дамян прехапа устни, за да не изкрещи.

Доктор Тошев опъна тръбичката до скъсване.

„Кандидат №7, бъдещето е пред вас!“

Петата сухо изпращя. Викът секна. Тръбичката се скъса.

Обляна в пот, главата на Делегата клюмна встрани. Сега закръгленото лице не беше нито добро, нито зло, нито надменно, нито раболепно, нито умно, нито глупаво. Не беше вече маска, а само обикновено бледо лице на много болен човек, който стремглаво потъва в сините спирали на миналото.

Борецът се отдръпна от леглото с котешката си походка, д-р Тошев прибра парчетата от слушалката в джоба, Лозанов не се

помръдна.

Тогава полковник Аракчийски грабна шишето с вода и я изля върху главата на Делегата. Той не реагира. Аракчийски изчака секунда и грубо вдигна с юмрук брадата му, сякаш да се увери, че арестантът не разиграва смърт.

— Докторе! Свести го, преди да е хукнал към оня свят!

В кабината за билети железничарят Дамян Сираков бършеше потта от челото си и се усмихваше с една странна усмивка, в която имаше много нежност и възторг: „Какво чудо на природата е човекът!“

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

В КОЯТО СЕ ЗАПОЗНАВАМЕ С АРКАШКА

… Сините спирали избледняваха, писъкът в мозъка утихваше, болката се уталожваше, но мъглата трудно се разсейваше и отначало той едва-едва съзираше репетицията на сцената…

А трябваше да репетират усилено, защото премиерата наближаваше. Готов бе единствен той. Знаеше наизуст не само своята, но и ролите на другите. Можеше всеки миг да замести когото и да било, но нямаше как и режисьорът се ядосваше. Какво да се прави, когато всички изпълнители към полунощ залитаха от умора? Те бяха обущари, продавачи, шивачи и работата си е работа…

За него беше лесно. Достатъчно бе да прочете няколко пъти пиесата, за да я научи завинаги наизуст, а през дългите часове в ковачницата, докато механично извиваше подковите, той мислено бе на сцената. Омръзнеше ли му неговата роля, обличаше костюмите на другите и играеше и техните.

Вечерта, когато се събираха под единствената крушка, той се превръщаше в помощник-режисьор и суфльор, в гардеробиер, реквизитор и гримьор, правеше вятър и гръмотевици, лаеше и чуруликаше, мъкнеше декори… Той можеше всичко и вършеше всичко!

Беше на двайсет години. Цяла епоха беше изминала от онази вечер, когато, изправен на върха на хълма, бе решил да стане артист. Артист не стана. Той си беше все тъй ковач, все тъй живееше в къщата под боровата гора със старата си майка и сестричето и помнеше онния бащини думи да не ги изостави. Не стана артист, защото трябваше да завърши поне прогимназия, а той едва успя да стигне до четвърто отделение…

Но през всички тия години нито за миг не забрави своята мечта. Някак естествено премина от „Вселена“ към читалищната сцена и неусетно стана централната фигура в единствената театрална трупа в града.

За него не съществуваше друг живот освен театъра. Любовта изпусна заради театъра! Всичките му помисли, цялата му енергия, острата наблюдателност, тънката чувствителност, които рязко го отличаваха от другите, необикновената му способност да имитира — всичко беше насочено към едно — театъра. Купуваше издаваните пиеси, изрязваше статиите, свързани с театрални представления, лепеше по стените фотографии на артисти.

Пламъкът на неговата мечта лумна, когато на екрана на читалищното кино за първи път се появи Чарли с бастунчето. На другата вечер той имаше вече същите къси мустачки, същите увиснали панталони и криви обувки и така подражаваше на походката му, че всички на сцената се заливаха от смях…

И играеше, играеше!

В читалищния салон, в гимназията, в клуба, в селата… И след всяко представление ставаше по-известен, по-обичан, по-популярен. А след „Лес“, когато игра Аркашка, той стана Аркашка. Хората забравиха истинското му име. „Здрасти, Аркашка!“ — поздравяваха го по улицата. „Аркашка-Маркашка!“ — крещяха подире му дечурлигата и това беше безспорен знак на слава. Скоро над входа на ковачницата се появи фирмата „При Аркашка“.

После дойде онзи спектакъл…

Бе Великден, той затвори дюкяна и замина за София. Бе чел за едноокия режисьор поет, следеше споровете, които се водеха около неговата личност, особено след поемата му за въстанието, и Аркашка любопитствуваше не само да види театъра му, но и да се запознае лично с него.

Бе влязъл в салона забързан и още не знаеше какво ще гледа.

Когато завесата се разтвори пред сините стени на Елсинор и по каменното стълбище на замъка изтича Хамлет и заговори с призрака, той замря със свито гърло и засъхнали устни.

Бе гледал много пиеси, бе играл в десетки други, но едва сега съзнаваше, че присъствува на изявата на истинското изкуство. Бе Откровението. И странно! За разлика от друг път той не се отъждествяваше с всички действуващи лица. Вниманието му бе насечено единствено към главния герой, към този Хамлет, който олицетворяваше дълбоките стремежи на хората, необозримата мъка на земята, цялата любов на вселената…

Не, той не бе кралски син, не живееше в замък, не любеше Офелия, но усещаше с всички фибри на свръхчувствителната си душа, че би могъл да живее в Елсинор, да обича крехката Офелия, да бъде Хамлет принц Датски. И бе толкова покъртен от необикновената съдба на принца, че когато Фортинбрас произнесе последните си думи:

Четирма капитани нека вдигнат
на подиума Хамлет като воин…

и четиримата капитани понесоха на своите щитове прободения от отровната шпага принц, затаил дъх, той неволно се изправи, за да отдаде също последна почит на този царствен воин…

Не успя да се запознае с еднооκия режисьор, само го видя на сцената да се кланя с перчема над сляпото око.

Същата вечер се върна. Не се прибра в къщи, а се качи право на хълма под бора. Небето беше навъсено, неподвижни облаци тегнеха над града, но това небе беше мрачният покров на Дания, тия облаци пълзяха над стените на Елсинор, сред тях витаеше призракът на краля… И за първи път тогава той произнесе ония думи, които сякаш го изгаряха, произнесе ги като заклинание:

Да бъдеш или да не бъдеш —
това е въпросът…

И в тази пролетна вечер даде нова клетва: един ден, когато и да било, той ще играе Хамлет!

На другата сутрин купи пиесата, а след седмица я знаеше наизуст. После се яви при читалищния режисьор и му предложи да я поставят. Режисьорът се засмя:

— Това не е лъжица за нашата уста, пък и нямаме Хамлет.

— Аз ще играя Хамлет — каза Аркашка.

— Какво говориш! — засмя се пак режисьорът. — Хамлет е най-сложната роля в световната драматургия.

— Чуй! — каза Аркашка и както бяха в празната сцена, зарея поглед над скамейките в тъмната зала и тихо изрече:

… Умри — заспи:
не повече; и знай, че тоя сън
е края на сърдечна скръб…

Над голата сцена светеше единствената крушка, но на режисьора му се струваше; че се намира в Елсинор и че пред него стои принцът… И вече бе готов да каже „да“, когато внезапно илюзията се разся и пред него остана дебелата и ниска фигура на Аркашка.

— Не, Аркашка — каза той, — макар че много хубаво го правиш. Работата е там, че аз не бих могъл… Аз съм един обикновен учител по литература и нищо повече. За „Хамлет“ трябва режисьор професионалист, много опитен. Когато един ден станеш истински актьор и срещнеш голям режисьор, ще играеш и Хамлет.

Не му призна, че не вярва това да се случи някога, защото Хамлет не бива да бъде дебел и нисък…

Аркашка не се отчая и в продължение на много дни стоя пред огледалото и се учи да бъде Хамлет…

После настъпи годината на атентата. Годината на адската машина в катедралата, същата година, когато бе решил да играе Хамлет… Хамлет!… Хамлет!… Кой му вика така? Та той не е Хамлет, той е Делегат, макар че би искал да играе Хамлет, и ако не бяха унищожили едноокия режисьор, може би щеше да играе…

— Ей, Хамлет! — говореше някой над него.

Отвори очи и видя лекаря, който вадеше иглата на спринцовката от ръката му.

Преходът беше брутален. Съзнанието му все още бе в плен на спиралите, но той намери сили да погледне часовника на стената — беше все тъй пет часът и пет минути. Слънцето блестеше зад мръсната завеска, но какъв час на деня бе в действителност, не можеше да установи. Задъхваше се от спарения въздух, мозъкът му се гърчеше, болката пронизваше крака, някъде отдалеч идваше гласът на лекаря:

„Как се чувствувате?“, после внезапно над него отново се схлупи черният свод.

Доктор Тошев прибра иглата доволен, че пациентът му е отново безчувствен. Знаеше, че възвръщането му в съзнание би означавало и връщането му към ада. Седна на масата, наля си чаша вода, отпи глътка, остави я — водата беше топла и блудкава. Посегна да отвори прозореца, но си спомни заповедта на Лозанов и се отказа. Навън беше още по-задушно и горещо.

ПЕТА ГЛАВА

В КОЯТО АГЕНТЪТ С ГАРСОНЕТКАТА СЕ ВРЪЩА С ГОЛЯМА ПЛЯЧКА

Термометърът над прозореца показваше 36 градуса на сянка.

Загубена сред планината, гаричката с единствения семафор се задушаваше от непоносимия пек. Линията, безмълвна и пуста, се разтваряше зад завоя, трептейки в маранята. Откъм каменните кариери долитаха гърмежи, но даже и те замираха немощно в нажежения въздух.

Върху чувалите под навеса дремеше Дамян, до него мъркаше черен котарак. Беше тихо.

Единственото по-прохладно място бе градинката под ореха и сега там седяха Лозанов и полковник Аракчийски. Лозанов бе последвал примера на шефа си и бе свалил сакото, макар че вратовръзката си стоеше акуратно около яката, сивите ръкавици на ръцете. Той дори не се потеше и с насмешка наблюдаваше полковника, който непрекъснато пиеше вода. Горещината, безнадеждността на пейзажа и задънената улица, в която бяха опрели, все повече опъваха и неговите нерви.

Аракчийски изпуфтя:

— Този не е задграничен делегат. Обзалагам се на бутилка сливова!

— Господин полковник, едва ли ще узнаем истината с помощта на вашите ненаучни методи — отвърна Лозанов и извади лулата, но мисълта, че ще трябва да пали кибрит, който ще нагорещи още повече въздуха, го накара да се откаже от намерението си.

— Ненаучни методи! — изсмя се язвително полковникът. — Драги Лозанов, тия мои ненаучни методи са най-ефикасни! На тебе ли трябва да го доказвам? Без тях далече няма да стигнем, въпреки специализацията ти в Германия. Пък и не съм много уверен, че гестапо не прилага тия „ненаучни“ методи.

— Безусловно, прилага ги, но само в редки случаи, когато обектът е прекалено твърдоглав или неподатлив на психологическа

обработка.

— Тъкмо това исках да чуя! Твърдоглав и неподатлив на психологическа обработка! А кажи ми ти сега, какъв е българинът? Твърдоглав? Да! Неподатлив на психологическа обработка? Да! Какво му остава тогава? Тоягата! Българинът, драги Лозанов, се плаши само от тоягата! Другите методи, психологическите и научните, са за нашего брата бошлаф.

— Но тъкмо с помощта на тия психологически методи аз бях на път да разкрия цялата истина, господин полковник — каза уморено Лозанов, неволно подражавайки на интонацията на Делегата.

Аракчийски се изправи с усилие, отиде до чешмата, пи вода, подложи голямата си глава под чучура, пръхтейки от удоволствие.

— Наивен човек си ти, Лозанов, и друг път съм ти го казвал! — провикна се той и тежко се отпусна на скамейката. — На път си бил да разкриеш истината! Бабини деветини! Не виждаш ли, че този твой „делегат“ те разиграва? Виж му мутрата, чуй му езика! Такъв простак не може да бъде задграничен делегат на комунистите!

„Простак си ти!“ — поиска да каже Лозанов, но каза друго:

— Човек, който знае наизуст целия „Хамлет“ и още дузина пиеси на Шекспир, не може да е простак.

— А от Ленин не знае бъкел.

— Това още нищо не значи — упорстваше Лозанов.

— Охо, много значи, много! Всеки редови комунист изучава по няколко основни мисли на Ленин. Той дори си ги набива в главата като десетте божи заповеди и може да ти ги изпее и насън: за класовата борба, за диалектическия материализъм и други подобни…

Лозанов съзнаваше, че полковникът е прав, но тъкмо затова му и възрази:

— Аз Съм срещал немалко комунисти, които не само че не познават трудовете на Ленин, но са и неграмотни: разни селяни и работници… А този знае „Хамлет“…

— „Хамлет“, та „Хамлет“! — извика Аракчийски. — Дотягаш ми с тоя „Хамлет“! Всеки що годе паметлив човек може да запомни три-четири пиеси. А чу ли какъв му е речникът? „Да бе! Не бе! Ама туй, ама онуй!“ Нее, Лозанов, той мене не може измами! Аз познавам хората. Аз съм срещал стотици и стотици…

Лозанов беше принуден за втори път през това денонощие да изслуша дългата реч за огромния жизнен опит, който полковникът бил придобил в съдилищата, адвокатските кантори и вестникарските редакции…

— Няма повече да споря с вас, господин полковник — отвърна той, — но искам да подчертая, че аз съм абсолютно уверен в едно: делегат или не, този се мъчи да ни задържи тук, стреми се да печели време, докато конференцията завърши. А вие му помогнахте в тия усилия. Повече от двайсет минути вече той лежи в безсъзнание и кой знае кога ще дойде на себе си. Спомнете си тия минути, когато поискат сметка от нас!

Последните думи бяха изречени с такава недвусмислена заплаха, че Аракчийски скочи, мокър и разгърден:

— Ей, господине, не отиваш ли много далече? — изкрещя той тъй невъздържано, че Дамян под навеса се сепна.

Скръстил ръце на гърди, Лозанов чакаше продължението със странно спокойствие, което не предвещаваше нищо добро. Само дясната буза се сгърчваше в познатата спазма. Полковникът неочаквано омекна:

— Ама че жега! — рече той. — Ще ни накара да се избием. И то за някакъв си палячо! Нека се свести и практиката ще покаже чии методи са по-добри…

В този момент откъм дефилето се зададе дрезината. Подобно на бръмбар тя бързо се носеше към гарата.

Лозанов се изправи: той пръв зърна жълтеникавата гарсонетка. След това я съзря и Дамян. Железничарят скочи от чувалите, постоя секунда в нерешителност, сетне се втурна към линията:

— Спрете! — завика той. — Спрете! Махнете се от линията, ще ви блъсне пътническият влак! На пестил ще ви направи.

Видял сините стражарски униформи, той изведнъж млъкна.

— Махай се! — каза сухо Лозанов, който също изтича до линията.

— Но, господин началник, отговорност за пътя нося аз и…

— Казах, махай се! И не се завирай повече в очите ми!

Дрезината спря и хората наскачаха върху напечения перон. Бяха седем души: Б 27, трима стражари и трима арестанти. Полицаите

припряно вдигнаха дрезината и я положиха върху съседната глуха линия.

Арестантите стояха под слънцето с белезници на ръце. Над всички стърчеше висок монах с избеляло расо, фанатично мрачни очи и черна катранена брада. До него, сякаш сгушен в сянката му, слаб, прегърбен мъж с артистично дълга бяла коса държеше с окованите си ръце кошница. Третият бе жена — снажна, руса, не млада, с тънка копринена рокля, под която очевидно нямаше нищо друго. Тя дъхаше на силен парфюм „Момина сълза“.

Б 27 изтича към Аракчийски, изпъна се и свали гарсонетката, като откри съвсем голата си глава.

— Разрешете да доложа, господин полковник! — започна той ревностно. — Арестувах трима съмнителни.

„Този идиот ще слънчаса“ — помисли Аракчийски, гледайки как черепът на агента се зачервява, но не нареди да си сложи шапката.

— Защо ги задържа?

— Идваха от планината, господин полковник, по една скрита пътечка, а както знаете…

— Какво става със студента? — прекъсна го Лозанов. — Нали след него те пратих?

— Изчезна, господин началник. Къде ли не се вряхме! Като че вдън земя потъна. Но тия са много съмнителни, господин началник.

— Какво им е съмнителното?

— Идваха от планината, господин началник, по една скрита пътечка.

— Чух. Друго?

— Все се оглеждаха, господин началник, като че ги преследват.

— Тъй ли? — поусмихна се Лозанов, усещайки как дълбоко у него отново се пробуждат ловджийските инстинкти.

Той изгледа арестантите и се опита да ги класира. Монахът, с черна брада, едра снага и блестящи очи, беше сякаш близнак на развратния Разпутин. Такъв да го вариш и печеш, ако е решил да мълчи, ще мълчи. Другият мъж със спокойното, вглъбено лице и дълга бяла коса беше типичен софийски интелигент и се стори познат на Лозанов. Жената бе с предизвикателно деколте, изрусена коса, силен грим и жадни очи.

Приключил тази категоризация Лозанов нареди да им свалят белезниците и да ги заведат под ореха. Стражарите останаха на перона под слънцето. Дамян се прибра при чувалите, а Папийонката, изгарящ от завист за успеха на Б 27, се облегна на стената и наостри уши.

— Господин полковник, ще разрешите ли да започна аз? — попита Лозанов, но този въпрос бе повече съобщение.

— Карай! — Аракчийски махна с ръка и седна на скамейката.

Лозанов направи бавен кръг около арестуваните:

— Документите!

Жената, с явното желание да услужи на господа полицаите, веднага извади от чантичката си личната карта и я подаде. Лозанов погледна снимката, сравни я с лицето, прочете името, усмихна се:

— Дарева? Имате ли нещо общо с геолога професор Дарев?

Жената се изчерви.

— Да — прошепна тя. — Аз съм госпожа Дарева… негова съпруга…

— Каква приятна изненада! — възкликна той. — Моят стар приятел! Как е със здравето другарят професор?

— Добре — отвърна жената и се изчерви още повече.

— А как — продължи Лозанов, — все тъй ли покровителствува червените студенти? Веднъж той скъса племенника ми само защото някой му бе подшушнал, че момчето е кубратист.

Тя мълчеше с изгарящо от смущение лице.

— Бъдете любезна, госпожо — подхвана той, — обяснете ми, какво търсите по това време в планината?

Руменината по лицето на Дарева премина в ярък пурпур.

— Разхождах се… — прошепна тя, мачкайки плетената си чантичка.

— Разхождахте се? В тая жега, госпожо, порядъчните жени си седят в домовете и приготвят на своите мъже ледени напитки. И с кого, моля, се разхождахте?

— Сама — бързо отговори тя.

— Да приемем, че е тъй! Къде?

Тя посочи над скалите.

— Доста неопределено — каза той. — По-точно, моля!

Тя стрелна с поглед монаха, който следеше разпита с величествено-презрителна усмивка под черната си брада.

— Нагоре… — отвърна тя и силно гримираната й уста затрепера. — Забравих как се казва местността.

— Госпожо — забеляза Лозанов, — ако не си спомните с кого сте били и къде точно сте се разхождали, ще бъда принуден да се обърна за сведение към вашия мъж…

— Не! — извика жената. — Моля ви се, недейте! Той… той не бива…

— И ще съобщим на професор Дарев, че сме срещнали съпругата му по необичайно време сред Стара планина, наконтена, напарфюмирана…

Жената изведнъж се разплака:

— Аз… се разхождах… край манастира… — изхълца тя.

— Сама, нали? — усмихна се той.

— Сама! — побърза да потвърди тя, радостна, че Лозанов е повярвал.

„Глупава гъска! — помисли той. — Не си заслужава патроните. Един плесник и ще изпее всичко. Но дали Дарчето знае, че милата му женица си устройва срещите чак тук?“ Той си спомни слабото лице на професора, неговата разсеяна, малко виновна усмивка, големите, учудени очи зад очилата.

Той се обърна към монаха:

— Вашите документи, отче!

— Брат.

— Какво?

— Аз съм брат, а не отец — поясни монахът с мощен като ерихонска тръба бас. — Брат Евтимий.

— Е, добре, брате Евтимий, вашите документи!

— Документите са суета мирска, господине! — отвърна монахът внушително.

— Тъй е, брате Евтимий, но аз съм длъжен да установя вашата самоличност.

— Самоличността ми принадлежи на господа бога и той ще я прибере при себе си в лоното небесно во веки веков, амин! — И брат Евтимий се прекръсти с широк замах.

Настроението на Лозанов се колебаеше между раздразнението и веселостта. За миг дори му мина мисълта да накара Фери да се пребори с тоя колос в расо. Ще бъде невиждан спектакъл!

— Къде живеете, брат Евтимий?

— Под нозете божии — отвърна монахът и посочи с дългия си показалец нажеженото небе.

— Адреса, ако може! С улица и номер.

Брат Евтимий вдигна ръка към скалите:

— Манастира „Свети Анастас“.

— Тъй, манастира „Свети Анастас“. И накъде бяхте тръгнали?

— Богу да се моля — заяви монахът. — За опрощение на моите грехове и греховете людски, за твоите също, човече божи!

Неочаквано се обади Б 27, все тъй без гарсонетка на голата си глава:

— Господин началник, той вървеше с тая жена.

Брат Евтимий сбърчи тежките си вежди и замята мълнии с очи:

— Антихрист! — затръби той така, че чак скалите се разтърсиха. — Сатана! Защо кривиш езика, що всевишният ти е дал да се молиш?

Жената отново се разрида, този път с едри сълзи, които размазваха грима й по бузите.

— Защо мълча досега, говедо? — обърна се Лозанов към Б 27. — Какво друго си видял?

Б 27 се приближи до жената:

— Господин началник — заговори той, — най-напред тая мина нагоре с друг мъж, един такъв хилав с дълъг нос и очила, но нали вие заповядахте да не спираме тия, които влизат в планината, и ние ги оставихме да минат, а после се върна сама, без другия, заедно с тоя чернокапец…

Новината беше интересна. Лозанов положи ръце върху раменете на жената съвсем леко и впи поглед в очите й:

— Кой беше мъжът, с когото сте минали нагоре?

— Моля ви се, недейте! — разрида се тя с глас. — Аз… само тъй…

— Професор Дарев ли беше този мъж? — попита Лозанов, като присви пръсти около пълните й рамене. Тя изпищя. — Професор Дарев, нали?

Плачът й премина в истерия.

— Къде е отишел? — попита Лозанов и отново сви пръсти.

— Не зная… не зная… уверявам ви… Бяхме тръгнали двамата… Каза ми, че ще ме води на разходка, за да сме разгледали някаква

местност, която го интересувала… Той често прави това… търси камъни… После, когато стигнахме скалите, той се отдели… каза ми, ако закъснее… да не го чакам… да се върна у дома… Тогава аз… случайно… към манастира…

— Където също така случайно срещнахте брат Евтимий! — ехидно се усмихна Лозанов. — Е, брате, така ли се молите вие богу за опрощение на моите грехове?

Тогава брат Евтимий, величествен със своята черна брада и избеляло расо, прогърмя:

— И казано е в светото писание: „Отдай божието богу и кесаревото кесарю!“ — в очите му проблеснаха лукави, мъжки искри.

Полковник Аракчийски се затресе в смях, но монахът остана невъзмутим.

— Махнете тия двамата! — заповяда Лозанов и се приближи до прегърбения мъж с кошницата: — А вие? Документите ви?

Арестуваният едва-едва повдигна глава и у Лозанов отново се появи чувството, че е виждал тази умна, съсредоточена физиономия и попрегърбено тяло.

— Не са у мен — отвърна той. — Оставих ги в костюма. Както виждате, по риза съм.

— Името ви?

— Петър Данаилов — отвърна след секунда колебание беловласият.

„Лъже — помисли Лозанов, — и то глупаво!“

— И какво сте правили в планината?

— Брах гъби. Аз съм гъбар.

— Гъби? По това време?

— Разбира се — отвърна беловласият. — Насам е пълно.

— Аз пък мислех, че само след дъжд…

— Как щяло да е тъй! — намеси се оживено Б 27, като положи най-после гарсонетката на главата си. — Чудесни гъби има и по сушаво време, господин началник. — По-сладки стават даже: сърненки ли не щеш и манатарки, и печурки…

Арестантът усърдно кимаше към Б 27 с някаква плаха надежда в очите, която Лозанов не изпусна нито за миг. „Това лице съм го виждал… Не в албума, в това съм сигурен, не и на улицата, не в килиите… Другаде, другаде… на обществено място…“

— Да видим тия гъби! — нареди Лозанов.

Беловласият без желание отвори капака на кошницата, която се оказа пълна. Лозанов пъхна ръка в нея, порови, опипа дъното. Нямаше нищо. Само гъби. „А лицето, къде съм виждал лицето?“

Б 27 също надникна, взе една гъба, но само като я погледна, се провикна:

— Ама тя е отровна бе!

Арестантът пребледня.

— Нима? — каза той. — Не забелязах.

Но гъбарската треска на Б 27 се бе пробудила. Приведен над кошницата, той вадеше гъба след гъба, опипваше ги, помирисваше ги и бързо нареждаше:

— Горска печурка, добра! Зелена мухоморка, да отровиш цяла рота! Манатарка, добра! Огненка, ха! И пантерка — отровни! Овча прах, добра. Отровна!… Отровна!… Ама ти ще се отровиш, бе човек, орталъка ще умориш!

Лозанов не гледаше гъбите, а само лицето на беловласия, което след всяка дума на Б 27 ставаше все по-бледо. И изведнъж се сети:

— Господин Александров! — възкликна той. Каква чест за мене!

Арестантът, съвсем пожълтял, остави кошницата на земята и отпусна ръце, сякаш предстоеше разстрелът му пред стената.

— Извинете — подхвана Лозанов с любезна ирония, — не можах да ви позная отначало. Поостарели сте, а и отдавна не съм ви виждал. Какво да се прави, не устройвате вече изложби. Или може би сте променили професията си и сте станали гъбар? — Тоя подритна кошницата, гъбите се изсипаха: — Както казва нашият приятел, ще отровите орталъка. Но я да видим какво друго има в тая кошница!

Беловласият не мърдаше. Лозанов вдигна кошницата, завъртя я, сетне с удар на петата разчупи дъното. От тънката дъска се показа синя хартия. Той я дръпна. Бе брошура.

Полковник Аракчийски се приближи и прочете:

— „Доклад на Георги Димитров пред Седмия конгрес на Комунистическия интернационал“. — С нескрито уважение погледна Лозанов и прошепна: — Същият!

— Точно така! — отвърна Лозанов с едва сдържана тържествуваща усмивка. Трябваше да се очаква. Другарчето също е делегат, само че местен. Както и съпругът на госпожата. Единият,

професор по геология, проучва интересни скали, другият бере гъби. Обзалагам се, че горе в планината бродят още гъбари с отровни гъби и дървари без дърва, и може би инсектолози, които ловят ненужни пеперуди, и туристи без посока… Трябват ли ви още доказателства, господин полковник?

Без да изчака отговор, той се обърна към Александров:

— А сега ми кажете къде е мястото на конференцията!

Искрено недоумение се изписа по лицето на художника:

— Не разбирам за какво говорите, господине!

— Говоря за конференцията на Централния комитет на комунистическата партия, за която бяхте тръгнали с този документ. — И Лозанов размаха синята брошура.

Александров се поизправи и погледна Лозанов право в очите:

— За никаква конференция не съм тръгвал. Аз просто исках да се уединя и да прочета този доклад.

Лозанов шумно въздъхна като човек, който се сблъсква с едно и също скучно явление, озърна се, извика:

— Фери!

Иззад навеса се показа борецът, огромен, бавен, безмълвен.

— Фери — каза любезно Лозанов, — този приятел се нуждае от тебе. Позанимай се с него, но внимателно, без да го повреждаш, защото ми трябва.

Фери пристъпи напред с походката си на ленива пантера.

Крясъкът на беловласия художник се блъсна в скалите и се върна утроен…

ШЕСТА ГЛАВА

В КОЯТО АРКАШКА СПАСЯВА ЕДИН ПИСАТЕЛ, КОГОТО ПОСЛЕ ЗАСТРЕЛВАТ

… Виковете достигаха до него през сините спирали приглушени и той напразно се мъчеше да познае кой крещи тъй пронизително и болезнено… Те долитаха до прозорците на участъка и Аркашка ги чуваше, сутрин, когато минаваше за ковачницата, и късно след полунощ, когато се връщаше от репетиция…

Защото беше годината на атентата!

… Градът се гърчеше от ударите. Изстрели ехтяха в тъмните нощи, на площада падаха хора, а Аркашка продължаваше да живее в своя далечен като сън театрален свят.

Пробуден бе от известието, че едноокият режисьор е изгорен в пещите на полицията. За Аркашка това бе непонятно, той не можеше да си представи, че човека, който бе създал на сцената онази изумителна картина на „света затвор“ и бе изваял удивителния Хамлет, вече го няма. Той прие убийството и като личен удар, който унищожаваше и неговата мечта да играе някога Хамлет под ръководството на едноокия…

… В този пазарен ден той затвори работилницата по-рано, качи се на хълма и дълго седя под бора, опитвайки се да си обясни събитията. Макар и комсомолец, почти не бе забелязал Радомирската република, която пламна и угасна като метеор. Отшумя покрай него и Септемврийското въстание. Другарите не му се сърдеха. Те знаеха, че е с тях, че винаги могат да разчитат на него, но и че не бива да му възлагат неподходящи задачи, защото нали той е „нашият Аркашка“! А сега?

Сега?

Привечер отиде в стаичката, зад която шумеше дъбът, и мълчаливо се гримира. Даваха „Лес“ и както винаги, той изпълняваше ролята на Аркашка. Бе тъжен, предчувствуваше, че ще играе лошо, и в това се увери веднага, когато излезе на сцената. Нямаше я в него онази искра, която под светлините на рампата мигновено се прехвърляше

оттатък, за да възпламени зрителите. Залата не реагираше, сякаш дремеше, и Аркашка разбра, че днешното представление е провалено.

Към края на третото действие той забеляза в полумрака да се прокрадва Жан, секретарят на комсомолската група, следван от друг, съвсем непознат човек, вдигнал яката на сакото си до очилата. Очевидно бяха влезли през задния вход и сега, минавайки зад кулисите, изчезваха вдясно.

Минута след това Аркашка излезе от сцената и изтича в гримьорната. До прозореца стоеше Жан. Непознатият седеше пред огледалото все тъй с вдигната до очилата яка. Беше слаб мъж, със зачервени от безсъние очи.

— Аркашка — каза Жан, — другарят е от София. До сутринта трябва да бъде оттатък границата. Точно в полунощ го заведи пред главния вход на игрището, там ще го чака Петко бояджията. Внимавай!

— Имам още две действия — каза Аркашка.

— Играй си, никой не ти пречи, той ще чака тук.

— Какво ще кажа на другите?

— Измисли нещо! Важното е да се измъкнете незабелязано. Полицията души наоколо… Имай предвид, че другарят не познава града. — Жан стеснително се усмихна, сякаш се извиняваше, и добави: — Другарят е писател.

— Добре! — каза Аркашка, пооправи грима си и излезе, като хвърли още един поглед към уплашения човек на стола.

Започна четвърто действие и всичко беше нормално с изключение на скуката, която вееше от сцената и обгръщаше всички зрители. Аркашка направи няколко неубедителни опита да поразтърси сънния салон, напразно. Тази вечер не му се удаваха и най-изтърканите прийоми, които обикновено предизвикваха смях. Мисълта му беше оттатък при писателя.

Действието завърши с няколко учтиви ръкопляскания. Аркашка се върна в гримьорната. Писателят беше там, забил червените си очи в огледалото, сякаш търсеше в него подкрепа срещу самотата и страха. Жан го нямаше.

— Нуждаете ли се от нещо? — попита дружелюбно Аркашка. — Вода? Хляб?

— По-добре свинец! — отвърна писателят, без да отклонява поглед от огледалото. — Или може би нещо за четене? За убиване на

времето?

Аркашка се озърна и като не намери нищо подходящо, извади от джоба на сакото си протрита книжка с мека корица. Писателят я прелисти и учудено вдигна вежди:

— Кой я чете?

— А-аз… — заекна Аркашка.

— Интересно!… Харесва ли ви?

— О! — усмихна се свенливо Аркашка. — Много!

— Да не би да се готвите да я играете?

— Още не… но…

— А вие какво ще играете? Шута? Или гробаря?

— Гробаря? — удиви се Аркашка. — Не, аз ще играя Хамлет.

— Хамлет? — Писателят измери изпод очилата си дебеличкия човек в късо кадифено сетре и артистична панделка на врата. — Е, да, защо пък не… — И бързо добави: — А знаете ли какво се е случило с преводача на тази пиеса?

— Да — каза Аркашка, — научих…

Писателят замислено прелисти книжката, сякаш виждаше в страниците й края на еднооκия поет, сякаш съзираше в тях и своята собствена съдба. Аркашка излезе.

Актьорите се преоблякоха зад кулисите, никой не попита защо, но всички усещаха, че оттатък става нещо тревожно.

Започна петото и последно действие, онова, в което двамата скитащи актьори Аркашка и Нещастливцев се прощават със своите домакини Буланов и Бодаев и се впускат отново в широкия свят да търсят сцени за своя талант.

Първите минути минаха все тъй вяло, Аркашка продължаваше да играе като навита кукла. От съзнанието му не излизайте нито изразът на човека в гримьорната нито последните му думи, в които имаше толкова недоумение: „Хамлет? Е, да, защо пък не…“

И видя полицаите. Бяха зад последния ред. Трима униформени и Барабата — джудже с несъразмерно голяма глава и безцветни като стъкло очи.

Никой не ги усети. Актьорите продължаваха да играят, а зрителите да гледат към сцената. Първата мисъл на Аркашка бе да захвърли всичко, да изтича и да изведе писателя през задния вход. Веднага обаче осъзна, че всяко ненавременно излизане от сцената ще

предизвика подозрително объркване. Пък и при задния вход положително има полиция… Мозъкът му трескаво заработи, а в това време четиримата полицаи минаваха през страничните коридори и оглеждаха редовете… След минута-две те ще проверят всички столове и ще опрат до рампата. Тогава, разбира се, ще прекъснат представлението и ще нахлуят на сцената, зад кулисите в гримьорната…

В съзнанието му блесна мълния, която освети всичко, и той видя изхода. Аркашка се преобрази: очите му заискриха, движенията му станаха леки и гъвкави, гласът му пленителен. Цялото му същество заизлъчва онзи флуид, който безпощадно засенчва останалите актьори, привлича хилядите очи към един-единствен човек и ги държи до спускането на завесата.

За по-малко от минута Аркашка грабна зрителите и никой вече не обръщаше внимание нито на Бодаев, нито на Буланов, нито дори на внушителния Нещастливцев. В него отправиха поглед и четиримата полицаи, запленени от чудната промяна.

Бе онзи момент, в който кавалеристът в оставка Бодаев, сочейки Нещастливцев, пита:

— Кой е този, а?

И Буланов отговаря:

— Актьор.

— Актьор? — учудва се Бодаев. — Ах, дявол да го вземе! Браво! Браво! Слушам аз, че някой говори така хубаво, благородно! Това е такава рядкост у нас. — Сочи Аркашка. — Този също ли е актьор?

— Актьор! — отговаря гордо Нещастливцев.

— Нищо ли не говори той?

— Не, говори.

Докато се водеше този диалог, Аркашка неочаквано направи такава идиотска физиономия, че цялата зала прихна в смях. Засмяха се и полицаите.

Бодаев изчака залата да поутихне и попита:

— А какво говори?

Аркашка, разбрал, че въпросът се отнася до него, се ухили, червендалестите му бузи се издуха още повече и той отвърна съвсем тихо, но всички го чуха:

— Свиря като скорец, скачам като сврака!

Гръмна нов взрив от смях, когато Аркашка реши, че трябва да покаже как свири като скорец. Той изви шия, повдигна глава, изпляска с криле и засвири и това бе истински скорец. Актьорите, свикнали на какви ли не щуротии от страна на Аркашка, също се засмяха, обърнали гръб на залата.

Това само наля масло в огъня. Публиката изпадна в истинска криза на смях. Забравили за какво са дошли, полицаите надвикваха всички с гръмовитото си хохокане.

Скорецът скоро се превърна в сврака, която закуцука по сцената и градусът на смеха се покачи. Веднага след сврачешките скокове Аркашка премина към мечешки танц, като едновременно бе мечкарят и мечката, след, това се преобрази в котка и котарак, които водят любовен диалог на покрива…

Свършил с животните, той без преход се прехвърли към хората. Зрителите видяха на сцената царевичаря от пазара, кафеджийчето кретен, полковия командир по време на парад, ходжата на минарето, пожарникарския капитан, който се втурва в пламъците с каска до носа… Върхът бе военната музика, която всяка неделя свиреше в градинката край площада. Аркашка изпълняваше всичко: тръбач и барабанчик, флейтист и тромбонист, капелмайстор, който дирижираше с дългите си и начупени като на Пинокио ръце…

Залата подлудя. На сцената никой не играеше! Всички се превиваха от смях. Долу полицаите кашляха и се давеха, а Барабата крещеше и ръкопляскаше…

Точно в този миг Аркашка ненадейно се обърна и изчезна зад кулисите. Зад него бушуваше бурята на човешкия възторг. Той се втурна в гримьорната. Писателят стоеше до прозореца с книгата в ръка:

— Какво се е случило?

— Нищо — каза Аркашка, задъхан и изпотен. — Умеете ли да слизате по дърво?

— Не ви разбирам.

— Няма какво да ме разбирате! — рязко отвърна Аркашка, като се ослуша във виковете на залата. — Виждате ли този дъб? Спускайте се по него и ме чакайте долу! Аз ще дойда след малко.

— Но…

… Полицията е в салона! Слизайте!

Писателят несръчно прекрачи перваза на прозореца, хвана се за клона и успя да стъпи на чатала. На вратата се почука:

— Аркашка! На сцената!

— Ей сега! — Той даде знак на писателя да слиза по-бързо.

— Хайде бе! — извикаха пак зад вратата. — Ще ни избият! Какво правиш?

— Ида! — отвърна Аркашка и погледна надолу: онзи бе се вече изгубил в клонака. Той изтича към сцената.

Гърмът от овации го блъсна в лицето. Кланяйки се, погледна в салона: полицаите бяха изтласкани някъде в средата на редиците и продължаваха да крещят. Той направи няколко чаплиновски стъпки, махна с ръка за поздрав и отново изчезна зад кулисите.

В гримьорната хвърли рижата перука, свали кадифеното сетре и наметна своето сако. После, без да сваля грима, прекрачи перваза и стъпи на клона.

Долу, присвит до дебелия дънер, чакаше писателят.

— Елате! — каза Аркашка и го поведе към пустата градинка на военния клуб.

Зад тях долетяха откъслечни ръкопляскания и някъде съвсем близо писък на стражарска свирка. Двамата изчезнаха в мрака.

Недалеч от игрището доловиха тропот на полицейски коне. Аркашка погледна часовника. Бе точно полунощ.

— Известно ли ви е през кой пункт трябва да минете границата? — зашепна той.

— Не зная, пък и… безразлично ми е… — отвърна писателят.

— Игрището е завардено. Елате!

Те потънаха в гората.

Аркашка познаваше всяка пътечка, всеки шум, всяка миризма. В този обрасъл с борове хълм бе преминало неговото детство, тук бе бягал от училище, за да пуши царевичак, по тия пътечки по-късно бе бродил като лунатик, за да рецитира Хамлет… Долу лежеше градът, неспокоен, разбуден от полицейски свирки.

— Ще ви водя аз! — каза Аркашка. Другият не отвърна нищо.

Тръгнаха. Пред тях се извисяваше планината, а границата беше чак зад върха, на седем-осем часа тежък път. Трябваше да стигнат преди разсъмване, само за четири часа, преди граничарите да са почнали обиколките си из голите баири…

В подножието на върха стигнаха след изгрев-слънце. Зелената пирамида, над която вече нямаше нищо друго освен небе, бе огряна от първите лъчи.

— По-бързо, по-бързо! — шепнеше Аркашка и тежко пристъпваше по каменистия склон. — По-бързо!

Писателят неочаквано се спря и се облегна на едно дърво.

— Оставете ме! — промълви той с изпръхнали устни. — Оставете ме и се върнете! Ще опитам сам…

— След петнайсет минути ще ви открият!

— Не мога, уверявам ви, нямам повече сили! — Писателят се отпусна на земята. Очилата му се свлякоха до края на изтънелия нос. — Оставете ме! — повтори той безгласно.

— Ще ви хванат! — прошепна Аркашка. — Ще ви убият!

— Все ми е едно…

А пирамидата се извисяваше само на още няколко десетки метра. Зад нея беше границата, спасението.

— Станете! — рече Аркашка. — Моля ви се, станете!

Човекът не се помръдна.

— Чувате ли, ставайте! — провикна се Аркашка, сграбчи го за реверите, повдигна го и гневно го разтърси: — Вървете! Остават ни само стотина крачки.

Човекът отново се отпусна на земята.

Аркашка се озърна. Наоколо имаше различни сухи пръчки, той избра една тънка и гъвкава. Върна се. Пръчката трепереше в ръката му.

— Ставайте — тихо рече той, — иначе не отговарям за себе си!

Писателят дори не вдигна глава. Аркашка замахва и шибна приведените плещи. Замахна пак, но го спря задавеното ридание под заобления гръб… А върхът беше ей там, на само един хвърлей! Той постоя още няколко секунди безпомощен, после изведнъж каза:

— Отворете очи и ме погледнете!

Писателят поизправи гръб.

— Вижте как аз ще стигна горе! — каза Аркашка.

Наведе се, изтръгна снопче мъх от земята, наплюнчи го, тикна го под носа си и задържа тия импровизирани мустачки с издадена напред горна устна. Изкриви обувки, размаха гъвкавата пръчка и клатушкайки се, тръгна… Магията стана. Той бе Чарли Чаплин, хукнал с бастунчето си по нюйоркските улици, подгонен от дебелите полицаи…

Писателят болезнено се усмихна. После се засмя. После почувствува дълбок срам пред този дебел човек, който, танцувайки и с риск на собствения си живот, водеше него към свободата и живота. Изправи се.

Актьорът весело подскачаше нагоре към осветения връх…

Стигнаха до пирамидата. Аркашка едва дишаше, лицето му с мустачките под носа бе мокро. Той погледна: наоколо се простираше океан от облаци, а над бялата му повърхност се подаваха върхове. Неочаквано си представи, че е Хамлет и че се намира в Елсинор сред мрачното Северно море. Обзе го желание да заговори като принца, да каже:

Така ми е тежко на душата, че тая чудесна сграда
Земята ми се вижда като някакъв безплоден камънак…

Само прошепна:

— Дотук!

Писателят кимна. Той стоеше с полузатворени очи и не виждаше нито океана, нито Елсинор.

— Виждате ли ония храсти? — подхвана Аркашка. — Там е границата. Преминете ли веднъж, и… край. Хайде!

Писателят протегна ръка. На лицето му играеше смутена усмивка.

— Благодаря ви — каза той. — За всичко. И за урока…

— Книгата! — каза Аркашка.

— Какво?

— Книгата ми върнете!

— Ах, да, извинете! — Писателят извади томчето от джоба си и го подаде. Усмихна се отново: — Желая ви един ден да го играете. — Махна с ръка за раздяла и се спусна към храстите.

Аркашка изчака още няколко секунди, докато оня потъна в клека, и се упъти назад!

Най-напред проехтя само един изстрел: беше пушка. После заквака картечница. Аркашка се просна зад камънака и зарови лице в земята, но не стреляха по него. Гърмежите идваха от другата страна на върха.

Та-та! Та-та-та! — лаеше картечницата през сините спирали.

Още ли не е свършила оная стрелба? Стига! Писателят е отдавна убит там, зад огрения от утринното слънце връх в Елсинор сред Северно море…

… Той се ослуша: лекичко тракаше морзът: та-та! Та-та-та! Отвъд идваха стенанията.

Отвори очи. Часовникът на стената показваше пет и пет.

СЕДМА ГЛАВА

В КОЯТО ДЕЛЕГАТА ПРАВИ СЪДБОНОСНО ПРИЗНАНИЕ

Морзът продължаваше да трака.

С мъчително движение Делегата обърна лице към прозореца: пред апарата стоеше Дамян и чукаше в бързия ритъм на професионален телеграфист. На стола до вратата, отпуснал глава, дремеше Папийонката, но ръката му бе в джоба…

Беше задушно. Беше горещо. И светло, проклето светло!

Дамян предаваше, а очите му, замислени, гледаха през завеската навън, откъдето още долиташе задавеното стенание на беловласия.

— Хей! — пошушна едва чуто Делегата, но Дамян мигновено се обърна, сякаш отдавна бе дебнал този тих зов. — Колко е часът?

Железничарят стрелна с поглед дремещия Цеко и вдигна показалеца. Един. Това секундно прекъсване на тракането извади Папийонката от дрямката. Той завъртя кривогледите си очи, попита:

— Свърши ли?

— Ей сега, да приема! — отвърна Дамян и се наведе над апарата. Цеко гледаше встрани към невидимия събеседник със злобна недоверчивост.

През пръстите на Дамян пробягваше тясната книжна лента, но той не бързаше да я разчете, а отново търсеше очите на Делегата.

— Не се пипкай! — изръмжа Папийонката и се изправи.

Зад прозореца стенанията утихнаха. Камбанката звънна три пъти: пристигаше влак.

Дамян разчете лентата и едва тогава се упъти навън, като отправи към ранения едва уловима насърчителна усмивка. Папийонката изчака да излезе в коридора, извика:

— Господин полковник, арестантът се свести! — и отново застана пред вратата.

Делегата се смущаваше от неговите разногледи очи и в същото време вътрешно се смееше на разкошния карикатурен образ, който сам би създал от него… А се чувствуваше зле, много зле. Краткият

кошмарен сън, в който бе изпаднал, след като борецът бе осакатил крака му, изостри още повече болките и сега цялото тяло бе като една-единствена рана. В същото време бе изпълнен с онази свежест на ума и увереност в силите, които обикновено го обземаха след първото отваряне на завесата.

Той се приготви за третото действие на голямата схватка.

Противникът се появи: Аракчийски, червен и потен, Лозанов, мрачен, небръснат, с още по-дълбоки сенки под очите.

Влезе и Фери, грамаден и безстрастен като каменен блок. На бялата му фанелка личаха пресни кървави петна. „Командорът пристига — помисли Делегата. — Командорът, преди да унищожи Дон Жуан.“

Лозанов застана до леглото и дълго мълча. Какво да направи, как да сломи този човек със строшени кости, който се изплъзваше от ръцете му като змиорка и му се пулеше от водата с рибешките си очи? Време бе да го накара да проговори, между другото и за да натрие носа на адвоката в полковнишка униформа, който все още не вярваше въпреки доказателствата, въпреки ония вън — беловласия художник и неговите отровни гъби, професор Дарев и самката му. Най-после каза:

— Вярвайте ми, не исках да ви причиня страдание.

— Вярвам ви, господин Лозанов — отвърна чистосърдечно Делегата. — Вие още от самото начало ме уверихте, че не обичате грубостите.

— Защо тогава ме принуждавате да прибягвам до насилие?

— Виноват, господин Лозанов! — Делегата засрамено наведе очи.

— Добре, да приемем, че съзнавате грешката си. Хайде сега да си поговорим по човешки, но наистина по човешки!

Делегата вдигна очи и в тях изведнъж изчезна детската чистота, те потъмняха, станаха зли, дори безсрамни. Като не устоя на магнита и с пълното съзнание, че не бива да прави това, той бавно заговори с морни нотки на ирония:

Тъй, тъй да поговорим. Който знае, да каже
защо тъй зорки, строги стражи
гнетят и нощем нашия народ?

… Но кой ли ще ми отговори?

Лозанов се обърна гърбом: не искаше да даде воля на ръцете си, които независимо от разума се впускаха към шията на човека, за да го удушат, смачкат, разкъсат на парчета. Змиорката отново се бе изплъзнала от ръцете му и вече плуваше по течението… Никой досега не бе му се съпротивявал с такава гъвкава упоритост, никой не бе се гаврил с него така открито и предизвикателно! През петнайсетте полицейски години той се бе занимавал с арестанти, които умираха, без да отворят уста, с хитреци, които разказваха всевъзможни небивалици, с мъже, които презрително го плюеха в лицето. Като този срещаше за първи път. Имаше отчайващото чувство, че колкото повече напредва в следствието, толкова повече прониква в безкраен лабиринт, от който няма изход.

Ботушите на Аракчийски изскърцаха. Той се приближи, безцеремонно отстрани Лозанов и се наведе над леглото, като облъхна ранения с остра миризма на пот и тютюн.

— Не зная кой задава този въпрос… — започна той, но Делегата любезно го прекъсна:

— Марцел, първо действие на „Хамлет“ от Уилиам Шекспир, господин полковник.

— Все едно, нека е Марцел. Да си призная, аз не съм гледал, нито чел „Хамлет“, аз изобщо не ходя на театър…

— Вие се шегувате, господин полковник!

— … но на въпроса на Марцел ще отговоря аз, полковник Борис Аракчийски. И тъй, защо стражи пазят нашия народ? За да не го залъгват такива като тебе. За да смазват червените бандити, така както ще те смажа сега аз… Доволен ли си от отговора? Но преди да прекъсна нишката на живота ти, както би се изразил твоят Шекспир…

— „Преди мрак да покрие всичко“ — услужливо подсказа Делегата.

— Добре — съгласи се великодушно Аракчийски. — Преди мрак да покрие всичко, Фери ще строши и другия ти крак, след това лявата ти ръка, после дясната, после всички пръсти един по един и накрая ще прекърши и гръбнака ти… Виждаш ли тази кръв на гърдите му? Тя е

на едно от твоите другарчета вън. Той също ни залъгваше. Хайде! — обърна се той към гиганта.

Борецът тръгна и стъпките му бяха толкова безшумни, че Дамян, който отново бе долепил ухо на вратата, не ги усети, а чу само хрипливото дишане на ранения.

Делегата настръхна. Ето, исполинската фигура се надвесва над леглото. Огромната лапа се протяга. Тя сграбчва десницата му… Как е по-нататък? Крясък:

— Ааа!

Крясъкът се задуши в спарения въздух на стаята, а юмрукът на Аракчийски притисна към леглото изпружилото се от болка тяло.

— Кой си ти?

Гигантът стяга десницата и на лицето му не трепва нито мускул.

— Кой си ти? — питаше полковникът.

Делегата болезнено мята глава, гърчи се, иска да отговори, но няма сили и само стене под каменната ръка, която мачка все повече и повече и смазва костите.

— Твое ли е това? — питаше полковникът и размахваше синята брошура.

— Мое… — едва успява да промълви Делегата.

— Щом е твое, кажи ми какво пише в него Георги Димитров?

В очите на ранения се появи паника. Да, дявол да го вземе, какво всъщност пишеше в тази брошура?

Гигантът стяга каменните клещи. Секунда още и Делегата ще рухне и ще потъне в пламъците на ада.

— … Ще… ще ви кажа…

— Да чуем! Фери, не отпускай!

Фери не отпуска.

За един миг Делегата прелисти целия „Хамлет“, там, уви, нямаше нищо подходящо. Ами сега?… Ах, да, какъв съм дръвник! И той бързо изрецитира:

— „Мощното влечение към единния фронт във всички капиталистически страни показва, че уроците от поражението не отиват напразно. Работническата класа почва да действува по новому. Инициативата на

компартиите за организирането на единния фронт и беззаветната самоотверженост на комунистите…“

— Достатъчно! — каза полковникът и затвори брошурата. — А сега ще ни кажеш кой си ти!

— Аз съм… — започна с усилие Делегата, но устните му побеляха и той млъкна.

Гигантът присви пръсти.

— Аз… аз съм… — Всички напрегнато чакаха името. — Аз съм… Хамлет…

Като бясно куче, внезапно освободило се от веригата, Лозанов скочи от стола, грубо изблъска Аракчийски и бореца, доближи глава до главата на ранения и закрещя в ухото му отчаяно, безумно:

— Ти си делегат! Делегат си! Признай! Делегат!

Въпросът имаше неочаквано странен ефект. Той като че възвърна силите на Делегата, който с благодарност отправи измъчените си очи към Лозанов. Отсреща се извисяваше каменната статуя с кървавите петна на гърдите.

— Делегат си ти, нали? — крещеше Лозанов умоляващо и едва ли не със сълзи на очи. — Делегат си ти!

Мълчание. Дълго мълчание. И отговорът:

— Да…

Кратката сричка стигна и до Дамян. Той затвори очи. Край!

— Откъде идваш? — продължи Лозанов, без да даде възможност на пречупения противник да си поеме дъх.

— От там…

— Къде „от там“?

— Там… Москва…

— Кой те прати?

Делегата не отговори.

— Кой те прати?

Отсреща стоеше борецът в бяла фанелка. Дали някога този каменен блок е чел Шекспир? Но сега няма време за размишления по този театрално-полицейски проблем, защото Фери отново протяга ръка.

— Димитров! — отвърна Делегата и въздъхна с такова облекчение, сякаш камък падаше от гърдите му.

Настъпи тишина. Долетя далечното пуфтене на локомотив, който излизаше от дефилето.

Лозанов се изправи, бръкна в джоба, извади лулата и несъзнателно започна да я пълни.

Дамян, облян в пот, се отпусна на стола пред гишето и заигра с билетите като с карти. Не бе нужно и да се подслушва, всичко беше ясно. Пък и ония говореха достатъчно силно.

— И тъй, Димитров — изрече Лозанов, като запали лулата и с наслада пое дима. Краят на двубоя се виждаше, победата също. В дългата си практика Лозанов бе научил, че веднъж морално преломен и започнал да говори, арестантът не спира, докато не признае всичко, стига следователят да прояви елементарна интелигентност. — Кога се видяхте с Димитров?

— За последен път, преди да тръгна за Виена — отвърна Делегата с онова чувство на изгарящ срам и подъл страх, което придружава винаги първите признания. Срам пред себе си и страх пред нови инквизиции.

— Къде се състоя срещата?

— В хотела.

— Кой хотел?

Делегата мълчеше.

— Кой хотел?

— Хотел „Москва“… където бях настанен… — проговори след кратко колебание Делегата.

— Стая?

— Триста двайсет и седем.

— Кои други живеят там?

— Всякакви… От цяла Европа… сътрудници на Коминтерна.

— А българи?

— Българи?… — Делегата с мъка преглътна и не отговори веднага, очевидно мъчейки се да си припомни нещо. Кои бяха, дявол да го вземе? Имаше толкова много!… Ах, да! — От нашите там са Васил Коларов, Станке Димитров…

Лозанов се усмихна. Станке Димитров! Човекът с високото чело и вдъхновените очи, оня от албума, който много приличаше на

дипломирания инженер Киршнер!

— Къде се намира сега Станке Димитров? — попита той.

— В Москва си е! — отвърна с най-неподправен тон Делегата, абсолютно убеден, че това е най-чистата и свята истина. И добави: — Видях го два дни преди да потегля насам.

— А сега — продължи Лозанов — опишете ми как изглеждаше Георги Димитров при последната ви среща.

— Хм… Димитров… — Брадата на Делегата плачливо потръпна. Той изглеждаше много загрижен за положението у нас, макар че се е съвзел след завръщането си от хитлеристката тюрма… М-моабит… Дори е напълнял… Та той ми каза, че след… хм… след Седмия конгрес нещата в Европа се оправят и само у нас все още не вървят както трябва.

— Какво не върви у нас?

— Движението… Партията… Заради левосектантите и провокаторите, които са се промъкнали в редовете ни.

Тук Лозанов неочаквано прекъсна разпита и без да бърза, с небрежен жест, като фокусник, който измъква от джоба си зайче, извади бележника си, отвори го и със садистично удоволствие го тикна под носа на Аракчийски:

— Четете, господин полковник! — каза той любезно.

Аракчийски, изненадан, полугласно зачете:

— „Димитров е напълнял… Посети ме в хотела… Живея заедно с Васил Коларов и Станке Димитров… След Седмия конгрес положението в Европа… Левосектантите, които са се промъкнали в партията…“ — Той вдигна изумени очи: — Кога си написал това?

— Снощи, господин полковник, снощи! — отвърна Лозанов, внимателно затвори бележника и го прибра. После, без да поглежда към бореца, каза: — Фери, не ми трябваш вече.

Гигантът си тръгна. „Сбогом, командоре!“ — поздрави го мислено Делегата и го отпрати с благодарствен поглед.

Аракчийски, смутен, почеса гърди, очаквайки продължението на фокусите.

— И тъй — подхвана Лозанов, — Георги Димитров ви посетил в хотела и ви инструктирал. Какво точно ви заръча да предадете на пленума?

— Не зная! — отвърна Делегата.

— Знаеш. Говори!

— Не зная, уверявам ви! Защо ще ви лъжа? Той написа писмо. Моята мисия бе да го връча и да наредя да го прочетат на конференцията.

— Защо постъпихте така?

— Не ви ли е ясно? — отвърна Делегата с такава интонация, сякаш пред него се намираше не първият агент на царството, а кривогледият с папийонката. — Ами че нали ако знаех какво е съдържанието на писмото, сега щях да ви го кажа!

Лозанов не възрази: в това твърдение, не може да се отрече, имаше логика.

— Къде е това писмо? — попита той.

— Взе го друг.

— Алма Матер?

Делегата неспокойно трепна:

— Откуда знаете?

— Знаем. Защо го взе той?

— Ами по същите съображения… ако пропадна… Алма Матер подозира, че в Цека има… хм… предатели, които могат да съобщят на полицията за моето пристигане.

— Известни ли са те?

— Ако бяха известни, нямаше да са между живите! — каза студено Делегата.

— И тъй, подозирайки, че има предатели, какво направи студентът? — продължи Лозанов, без да обърне внимание на последните думи на ранения.

— Той реши да се застрахова двойно: хем да вземе писмото и хем да стигне до мястото на конференцията по друг път.

Лозанов стрелна с очи Аракчийски: „Казах ли ви?“

— Ясно. И къде е това място?

— Кое място? — попита Делегата с обезоръжаваща наивност.

— На конференцията, дявол да го вземе! И престани да се правиш на идиот!

Делегата преглътна и захапа устни.

— Не зная!

— Слушай, товарищ делегат, нужно ли е да напомням, че веднъж стигнал дотук, спиране няма? Или искаш да извикам Фери и да почнем

„да капо ал фине?“ Тоест, сначале? Напълно излишни мъки, честна дума. И тъй, къде е мястото?

Преди да отговори на този съдбоносен въпрос, Делегата дълго, дълго мисли. Лозанов прочете по лицето му противоречивите чувства, които го разкъсваха, и търпеливо изчака.

— Горе… — прошепна най-после арестантът. — Над Черната скала. — И затвори очи, сякаш да не бъде свидетел на собствения си позор.

Лозанов смукна от лулата, пусна кръгчета дим към тавана, продума:

— Чухте ли, господин полковник? Над Черната скала… Струва ми се, че е време да вземем мерки.

Полковникът с внезапна решителност се приближи до леглото и яростно замаха с пръст, като прокурор, който обвинява подсъдимия в най-подла лъжа:

— Паролата! Да каже паролата!

— Чухте ли? — обърна се Лозанов към Делегата. — Паролата. От вас се иска паролата!

В този момент, осъзнал размера на предателството и бездната, в която го тикаха, Делегата се разрида. От очите му потекоха горчиви сълзи, гърлото му се задави от дрезгави хлипалия.

— Недейте… — стенеше той. — Моля ви се… пощадете ме… за бога… пощадете ме… Те ще ме убият…

— Никой няма да посмее — издума Лозанов.

— Ох, вие не ги познавате… — хленчеше Делегата. — Ще ме причакат някоя нощ…

— Ще се махнеш от България… Във Виена, в Америка, където искаш! С пари и паспорт на чуждо име…

— Те ще ме открият навсякъде… reney… навсякъде… Ще ме преследват накрай света… И куршум в гърба… Оо!

— Никой нищо няма да узнае! Давам ти честната си дума! Само ни кажи паролата! Никой няма да узнае!

Сълзите продължаваха да се леят от страдалческите сини очи, а риданията бяха толкова неудържими, че той едва си поемаше дъх.

„Ето го — помисли Лозанов — края на повечето от тях. За този също не се съмнявах. Още като го видях във влака с тази къдрава коса

на негроид и глупашки очи…“ За миг в паметта му изплува образът на инженер Киршнер, но той го прогони.

— Хайде, остави плача за после! Ти мъж ли си, или баба? Кажи паролата!

Окончателно съкрушен, загубил всякакви морални устои, понесен от течението на подлостта и логиката на предателството, Делегата призна онова последно и решително нещо, което искаха от него. Той промълви:

— „Не се гаси туй, що не гасне“.

— И отговора?

Нещастникът разтреперано изхълца и добави:

— „Победата е наша!“

Полковник Аракчийски, без да долови гордите нотки в тия думи, се втурна към телефона, вдигна слушалката, закрещя:

— Ало, София! София, бързо, твойта мамица! Прекъсни всички връзки, говори полицията!… София? Дай ми Дирекцията на полицията! Без бавене!… Дежурният? Тук полковник Аракчийски, свържи ме…

Лозанов безцеремонно изтръгна слушалката от ръцете му:

— Дежурният? — завика той. — Имаш ли сведения за обекта Киршнер, който е отседнал в хотел „Бел вю“?

— Инженер Киршнер? — попита дежурният. — Вие ли сте, господин Лозанов? Един момент.

Изтече дълга минута на очакване. Аракчийски с недоумение следеше скованото от напрежение лице на Лозанов. Отново се чу гласът от София:

— Обектът инженер Киршнер се намира в момента в хотелската стая заедно с известната проститутка, наречена Черното Ленче.

— Отлично! — провикна се Лозанов с нескрито чувство на радост и предаде слушалката на Аракчийски: — Моля! И извинете!

Полковникът ядосано продължи:

— Дежурният? Свържи ме с капитан Семов! — Семов, ти ли си? Аракчийски тук! Прати всички части насам! Да, всички! И веднага! Веднага, дявол да го вземе, че главата ти откъсвам!

Хвърли слушалката, наметна куртката си и изтича навън. Лозанов го последва.

Писнаха свирки, екнаха заповеди, задрънча оръжие. На шосето забумтя автомобилен мотор, зацвилиха коне. Понесоха се крясъци:

— Колата! Колата насам!

— А арестантите?

— С първия влак за София!

— И гъбаря ли?

— И гъбаря!

— Няма да издържи!

— Ей, попе, да мируваш, че брадата ти отскубвам!

— Не богохулствувай!

— А жената, господин полковник?

— Задръжте си я за вас! Ха-ха-ха!

— По-бързо, по-бързо! Не се мотай!

И стенания, и анатеми, хвърлени от мощния ерихонски бас, и истеричен женски плач. И ботуши, които газят чакъла на линията. Ботуши, ботуши, ботуши…

Само един човек лежеше безмълвен и неподвижен в стаичката на началник-гарата. По лицето му се бе разляло странно спокойствие, очите му бяха ясни.

А тялото му бе рана и той искаше да заплаче, но не като на сцена, а истински… истински…

Появиха се двама стражари с носилка. Фери грабна Делегата и го хвърли върху брезента.

Излязоха. По линията профуча товарен влак и когато отмина последният вагон, Делегата съзря слънцето. То бе още платиненобяло. А часът? Часът колко е? Слънцето не отговаряше, то само го пронизваше с безпощадните си лъчи, сякаш за да изпепели неговата предателска душа.

Той затвори очи.

Когато ги отвори, видя другата носилка. В нея, безжизнен, лежеше мъж с дълга бяла коса и платнени панталони. При краката му беше хвърлена разкъсана кошница, а ръцете му висяха като лодкарски весла.

Веднага след това Делегата срещна мрачния поглед на Дамян. Железничарят стоеше под камбанката и на окаденото му лице бе изписано цялото презрение на света. „Защо, брат?“ — поиска да извика Делегата, но към носилката се приближаваше Лозанов:

— Идваш с нас! И мисли му, ако си ни излъгал! Тръгвайте!

Вдигнаха носилката. Минаха под навеса, където стенеше беловласият художник, пресякоха градинката и възвиха към перона. Под камбанката все още стоеше Дамян, неподвижен и неумолим като съдия, комуто предстои да прочете смъртна присъда. Делегата потърси очите му, но железничарят с отвращение се изхрачи пред самата носилка.

Отминаха.

ЧЕТВЪРТА ЧАСТ
ДЕЛЕГАТЪТ

ПЪРВА ГЛАВА

В КОЯТО НАСТЪПВАТ НЕОЧАКВАНИ УСЛОЖНЕНИЯ

Последната синя униформа изчезна зад скалите. Останал сам на нажежения перон, Дамян се огледа: наоколо бе само пустош, бели камъни и черни релси. Под навеса лежеше гъбарят с кошницата, до него седяха монахът, госпожа Дарева и двамата полицаи, които щяха да ги конвоират.

Железничарят се върна в стаичката си. Внезапно му се прибълва. Сам не знаеше защо. Леглото беше разхвърляно и Дамян видя по възглавницата петна от сълзите на оня. „Гад! — прошепна той. — Мръсна гад!“ — и ритна леглото. Сетне заключи вратата и вдигна слушалката на телефона:

— Своге? Ти ли си, Ваньо? Тук Дамян — започна той тихо. — Има ли народ около тебе? Не? Чуй ме добре! Преди малко оттук тръгна за Черната скала полицейска хайка, водена от един мръсник. Не ме прекъсвай! Да, мръсник, дошел чак от Москва на заседание на ЦК. Делегат! Викат му Хамлет… Хамлет! Не си ли слушал? От една пиеса… Изплю всичко… Не, не доброволно, биха го, но какво от това? Тук бяха инспекторът Лозанов, полковник Аракчийски и други гадини. Сега обкръжават цялата местност около Черната скала. Има арестувани, един монах, един софийски художник и някаква жена на професор. Движат се по пътеката над чешмата и по лешничарския път… От София идва цялата им глутница. Да, цялата! С ушите си чух… Аз ще се опитам да направя нещо… Бъди спокоен, знам си работата! А ти организирай каквото можеш там… Да, всичко, каквото е по силите ти! Горе е целият ЦК! И веднага уведоми София! Ако има нещо ново, звъни, тук ще бъде Павлина! Действувай!

Остави слушалката, отвори прозореца: нахлу въздух, горещ, но чист. Той погледна джобния си часовник. Беше четиринайсет часът и осем минути. Бързият влак № 8 минаваше в петнайсет. Имаше на разположение по-малко от час.

Порови в сандъчето за инструменти и измъкна голям гаечен ключ. Претегли го на ръка и го пъхна във вътрешния джоб на куртката си. После изключи телеграфа, огледа за последен път тази стаичка, където бе прекарал десет години от живота си и в която нямаше да се върне вече, и прекрачи перваза на прозореца.

Перонът беше все тъй пуст, околността мъртва. Той сви вляво, прескочи ниската ограда и приведен, се втурна към дървеното мостче над реката. Оттам потъна в зеления храсталак.

Живееше само на два километра от гарата, в една от крайните къщи на селото. Имаше една крава и пет пчелни кошера, които помагаха на мършавата железничарска заплата.

Завари Павлина в двора да пере.

— Къде по това време? — намръщи се тя, като го видя тъй запотен.

— Остави всичко и бягай да посрещаш бързия! — каза той. — Аз ще отсъствувам няколко часа.

— Пак ли? — попита тя враждебно. — Къде?

— Нали знаеш, че не бива да питаш! Хайде върви! Къде е Ицко?

— Ей го с кучето!

Зад бараката до кладенеца момчето заливаше с кофи вода грамаден овчарски пес.

Дамян приклекна до сина си — мургав и черноок като него, с изпечени от слънцето гърди и изподрани от тръните крака.

— Ицо — каза той, — ти можеш да тичаш много бързо, нали?

— Уха! — отвърна момчето. — Като вихър и даже по-бързо!

— Така те искам! Ще изтичаш сега с всички сили до кариерата при чичо ти Страхил…

— Уха!

— Ще го дръпнеш настрана и ще му речеш тъй: баща ми, речи, заръча да ти предам… — И Дамян зашептя в ухото му още няколко думи. — Разбра ли?

— Разбрах.

— Я повтори!

Момчето прилежно повтори.

— Тъй — каза Дамян, — и му речи още, че това е много важно. Запомни ли?

— Запомних. Много е важно.

— Бягай!

Момчето нададе боен вик и хукна към реката по-бързо от вихър. Зад него с игриви, плавни скокове се понесе и кучето.

Дамян не погледна подир сина си: не предполагаше, че няма да го види цели осем години. Извади часовника: беше четиринайсет и четирийсет. След двайсетина минути жената щеше да бъде на гарата, а момчето при кариерите. Напипа студения метал на гаечния ключ в джоба и тръгна към високите бели скали.

В петнайсет часа и девет минути в съседната гара се разигра любопитна сцена. Влак № 8 тъкмо влизаше в първи коловоз, когато Ваньо изтича към локомотива и в движение се покатери по металическата стълба. Без да се бави, той разказа всичко. Машинистът мълчаливо слушаше, като подсмърчаше и бършеше с мокър парцал потния си врат.

— Добре де, ще се опитаме да направим нещо. — И дръпна лоста.

Ваньо се върна в дежурната, затвори прозореца и завъртя ръчката на телефона:

— София? Шишков, ти ли си бе? Ей, какъв късмет! Тук Ваньо. Можеш ли да се измъкнеш за половин час? Важно е. На живот и смърт! Не съм пиян!… Предай по-нагоре, че делегатът от Москва е заловен и е дрънкал… Делегатът от Москва, дето е дошел за конференцията на ЦК!… Омлет му било името. Да, от някаква пиеса… Тъй де, Хамлет! Сега той води ченгетата към мястото. Някъде над Черната скала. Кажи, че има и трима арестувани, един поп, един художник и една професорка… Ние нравим тук каквото можем, за да помогнем… Да, дежурен съм до осемнайсет часа… Ще чакам!

Петя Шишков беше само заместник-началник движение на Софийската гара и затова изтича при шефа:

— Господин началник, разрешете да изляза за половин час!

— Пак ли? — намръщи се шефът, стар железничарски вълк.

— Ще се женя, господин началник.

— Сега или веднага?

— Засега само подготвям работата. Пръстен ще поръчвам. Златен.

— Е, това може — без да му трепне окото, отвърна началникът. — Но само за половин час. Закъснееш ли, такава глоба ще ти лепна, че и за пиринч няма да ти останат левчета.

— То се знае — отвърна Шишков, накриви фуражка и хукна навън.

В три и четирийсет в шивашкото ателие „Елегантен мъж“ до кино „Феникс“ се втурна един не твърде елегантен мъж с издути на коленете панталони от шантунг. Без да се оглежда, той се приближи до Майстора, който седеше върху масата, поздрави и високо каза:

— Майсторе, искам да ми ушиете един костюм.

— Къ-ъде ви е платът? — заекна шивачът с поглед над очилата.

— С ваш плат и ваши материали.

— Хм… Елате! — Майстора поведе клиента към кабината за проби в дъното на ателието. — Какво има?

— Делегатът се провалил!

Майстора присви старческите си очи, кръвта слезе от лицето му.

— Откъде знаеш? — попита той задавено.

— Съобщение от гарите по дефилето. Бил много инквизиран. Признал, че е делегат, че идва от Москва, че нелегалното му име е Хамлет. Сега водел полицията към мястото на конференцията, наречено Черната скала. Нататък се придвижвала и цялата софийска полиция.

За изненада на клиента лицето на Майстора неочаквано бързо възвърна нормалния си цвят.

— Значи заловен… — произнесе замислено старецът. — Да, това е жалко… много жалко… И ка-акво рече? Софийската полиция тръгнала към Черната скала?

— Да, цялата. Там били инспектор Лозанов, полковник Аракчийски и знам ли кой бандит още. Този път са решили да ни ударят здравата!

— Да, з-здравата! — кимна Майстора и клиентът не можа да долови в тихия, заекващ глас някаква особена тревога. Това го раздразни:

— Вече удрят, Майсторе! Досега има трима арестувани.

— Що рече? А-арестувани? — Майстора сякаш чуваше невероятна новина.

— Да, поп някакъв, художник и една учителка. И ги инквизирали. Художникът бил пребит от бой, заловили го с нелегални брошури…

Майстора свали очилата и дълго три с пръсти зачервените си клепачи.

— Опасна каша! — каза той. — Трябва да вземем мерки. Кой ти предаде съобщението?

— Петя Шишков от Софийската гара.

— Значи отиваш веднага при него и му казваш да пусне съобщение по цялото дефиле: да не се престараваат, да се държат настрана от цялата работа!

— Но…

— Никакво „но“! — отсече категорично Майстора и не заекна. — И без това делегатът е заловен, нали? И без това е предал всичко. Какъв смисъл има да се завират и те в лапите на полицията? А ония от конференцията… вярвам, че ще се оправят сами. Те си имат охрана, ще усетят навреме… и ще се измъкнат.

— Да ги предупредим!

— Няма начин.

— Има, Майсторе! Чрез местните хора. Те знаят всички пътечки в планината. Могат да стигнат горе преди хайката. Само паролата…

Шивачът се ядоса:

— Ка-а-звам ти, невъзможно е да ги предупредим! Даже не зная къде заседават. Черната скала е голяма!

— Никой ли друг не знае?

— Никой! Хайде, върви сега! И право на гарата! — Майстора отвори вратичката на кабината и го избута навън. — За проба може да наминете утре следобед — продължи той. — А хастар ще потърся още сега. До-овиждане!

Клиентът припряно тръгна към изхода.

Майстора свали от нагръдника си възглавничката с иглите и облече сакото.

— Отивам за хастар — провикна се той, за да заглуши тракането на машините, и излезе.

… Дълго вървя по софийските улици, отначало сякаш без посока и цел. Спираше се пред витрините за платове, влизаше в магазините, опипваше коприни за хастар, клатеше неодобрително глава. И едва след като се убеди, че не го следят, той се насочи към улица Одрин. Отсреща беше читалището с малката фирма над входа.

Той влезе. Спря го гласът на библиотекарката:

— Какво обичате?

— Аз правя костюмите на артистите — отвърна той и отвори вратата към салона.

Както първият път, когато дойде тук, а му се струваше, че това бе много, много отдавна, залата бе пуста. И както тогава, на сцената репетираха „Хамлет“. Той веднага позна стройния принц Датски с шлема на главата, позна и Хорацио. Другите му бяха неизвестни. Впрочем трима лежаха на пода „мъртви“… На първия ред седеше режисьорът със смешно вирнатия нос, все тъй с цигаре в устата, и мълчаливо наблюдаваше репетицията. Хамлет тъкмо размахваше шпага, тресеше се като маларичен и сърцераздирателно крещеше:

Хорацио, умирам… Сбогом, майко!
А вие, дето тръпни, пребледнели
сега следите тая скръбна случка,
да имах време, о, бих могъл да ви разкажа…

И зърна Майстора. Млъкна озадачен, скочи от сцената, приближи се до шивача:

— Защо тук? — прошепна той… — Нали се бяхме уговорили за седем в сладкарницата?

— Арестуван е! — отвърна също тъй шепнешком Майстора.

— Арестуван? — промълви замислено Хамлет… — Значи въпреки всичко… Говори ли?

— Говорил е. Предал Москва, задачата, с която го е пратил Димитров, документите, всичко! Сега води полицията към мястото на конференцията.

Хамлет ококори недоумяващи очи.

— Ка-акво ме гледаш като теле в железница! — ядоса се Майстора. — Трима арестувани има вече!

— Арестувани? Че как тъй!

— Дявол знае!

— Кои са те?

— Попове някакви, художници, професори…

— Как може! — провикна се Хамлет тъй несдържано, че всички на сцената се ослушаха.

— Всичко може.

— Но аз го познавам! — горещеше се Хамлет. — Той няма да издаде никого. Ръката си в огъня слагам за него!

— Знаеш ли в какъв пъкъл е попаднал?

— Лошо — въздъхна Хамлет.

— Може да стане още по-лошо. Вдигайте се!

— Тъй ли смяташ?

— Да, докато се изясни ка-артинката.

— Ясно! — отвърна Хамлет, пъхна два пръста в устата и изсвири. — Пайдос! — извика той. — До второ нареждане!

Някой загаси осветлението. Сцената изчезна в мрака. Остана само миризмата на лепен картон. Хамлет хвана Майстора за ръка и го поведе към страничния изход. Откъм кулисите идваше заглушено шушукане. Майстора усети до себе си нечие присъствие.

— Какво се е случило? — чу той гласа на режисьора.

Шивачът не каза нищо. Отговори Хамлет:

— Арестуваха Аркашка.

Няколко секунди мълчание и пак прозвуча гласът на режисьора, треперещ от гняв и вълнение:

— Няма да ви простя, ако с него стане нещо непоправимо! Вие… вие не знаете какъв човек… какъв талант е той!

Майстора пак не каза нищо. Отвори вратата. Светлината го удари в очите.

И отново вървеше по софийските улици, отново зяпаше витрините за платове, спираше се пред планините от дини и като всички съсредоточено ги почукваше с пръсти… И ако някой го погледнеше в лицето, би се изненадал от странния му израз: той бе ту печален, ту радостен, ту печален, ту радостен…

А хората наоколо си вървяха по своите работи и никой не подозираше какво става в душата на този стар комунист, натоварен да осигури безопасността на цяла конференция и на делегатите от Москва. Никой не знаеше, че в съзнанието му продължаваше да кънти тревожният и предупредителен глас на режисьора:

— Вие не знаете какъв човек… какъв талант е той!

ВТОРА ГЛАВА

В КОЯТО СЕ РАЗКАЗВА ЗА ЕДНА ЕНЕРГИЧНА ПОМОЩНА АКЦИЯ

В три часа след пладне, когато зноят над София стана непоносим, зад Витоша се появиха две бели перести петна. Опитните столичани, които познаваха своята планина, предричаха: наближава буря. Не бъркаха. Скоро откъм Витоша плъзнаха мрачни, кълбести облаци. Хората се трупаха в сладкарниците за студени напитки.

За една ледена лимонада мечтаеше и агентът, който без прекъсване от полунощ сновеше по напечения тротоар срещу хотел „Бел вю“. Часът за смяна бе минал отдавна, но никой не идваше. Знаеше, че никой няма и да дойде, защото всички бяха хукнали като щури подир чуждестранен обект. А този немски инженер Киршнер, след като преди обед бе водил преговори с фирмата „Електрически апарати и мотори“, се прибра в хотела и сега в стаята му бе Черното Ленче. И четири часа вече, цели четири часа, циганката не излизаше оттам!… Да не би пък, дявол да го вземе, и Черното Ленче да е конспираторка, а? Хи-хи! Хубав вкус имат швабите, няма що!

В този момент дойде дежурният шофьор да го прибере.

— Слава богу! — каза агентът, когато се качи в колата. — Умирам от жажда. Я поспри някъде да глътна една лимонадка!

— Не може! — отсече шофьорът. — Имам заповед да ви събера всички по светкавичния начин и да ви откарам към дефилето.

— Но аз не съм мигнал цяла нощ!

В отговор шофьорът кривна каскета си.

Агентът №2, който наблюдаваше соколите, беше по-щастлив. Той седеше на сянка в откритата бирария край езерото, сърбайки седми по ред сайдер. Той посрещна със смесени чувства шофьора, който изникна пред масата.

— Чакай поне да се отбия за малко! — промърмори той. — От сутринта само се наливам, а не смея да мръдна оттук.

— Няма време! — каза кратко шофьорът.

Най-щастлив беше третият агент, който отговаряше за плешивия търговец. Още сутринта бе заел удобна позиция в първия етаж на насрещната сграда при една много мила и възпитана жена. Докато седеше пред прозореца и наблюдаваше клиентите, които влизаха в парфюмерийния магазин, тя му сервираше кафе и банички и свенливо разкопчаваше копринения си халат. И тъкмо се двоумеше дали да я заведе до прохладното легло, той видя шофьора. Въздъхна тежко и стана:

— Довиждане, сладур! — той щипна жената по меката буза. — Дългът ме зове. Но непременно ще се видим пак!

Облаците стремително се спускаха над града. Треснаха първите далечни гръмотевици. Колата с трите агенти се понесе на север към планината.

— Спри бе, човек! — примоли се пак агент №2. — Да пусна една вода!

Но отново този сърцераздирателен зов остана без отговор.

Първата група конни полицаи задминаха преди дефилето. Жребците препускаха в галоп, пръскайки бяла пяна около себе си.

Втората група срещнаха при самия вход на дефилето: осем камиона с леки картечници над кабината.

Третата група се състоеше от мотоциклетисти, които вдигаха врява колкото за цяла танкова бригада. Колата бързо задмина и нея.

— Спри да пусна една вода бе, човек! — унило мърмореше №2, но шофьорът със садистично удоволствие натискаше педала за газ и следеше стрелката на спидометъра, която опираше на сто и двайсетия километър. И когато отпред като от кошмарен сън изплува черната стена на влака, той не успя да спре изведнъж. Спирачките запищяха, гумите се плъзнаха по паветата. Колата се понесе надясно към пропастта, после наляво към скалите, и пак надясно… С последни усилия шофьорът овладя волана и рязко изви към скалите. Успя само да зърне назъбения камънак и миг след това почувствува удара…

Замаяни, трите агенти с усилие се измъкнаха от колата. Моторът, разбит, димеше. Стъклото бе раздробено. Шофьорът бе полегнал върху волана, от лицето му шуртеше кръв.

Вляво се извисяваха скалите, вдясно, в пропастта проблясваше реката, а отпред, зад бариерата на прелеза стоеше влакът, препречил цялото шосе — от скалите до железопътния мост. Беше бързият №8 за

София. От прозорците надничаха уплашени лица, а откъм локомотива долиташе шумно съскане на пара, сякаш се бе пробил котелът.

Агент №2 изведнъж осъзна, че скутът му е мокър. Мина му през ума да се скрие някъде, но последва другите, които изнасяха шофьора от колата.

От вагоните наскачаха хора. Притича пълен мъж с лекарска чанта.

От завоя изреваха мотоциклетите и спряха зад разбитата кола. После се появи камион, натоварен с торби с цимент, сетне — каруца, препълнена със сено, накрая и група катунари. Пътят се задръсти с машини, хора, прах, викове и шум. Бъркотията растеше и никой не знаеше какво точно се е случило и какво трябва да се прави. Само съсъкът на парата продължаваше да цепи въздуха със злобно равнодушие.

От първия мотоциклетен кош скочи строен поручик, изтича до локомотива, покатери се по стълбичката.

— Що за свинщина е това! — закрещя той, но в кабината нямаше никой. Чу над главата си тропане и забеляза нечии крака да се подават от горната страна на вратичката. Беше машинистът. Изпоцапан и омаслен, той едва примигваше от саждите. Само зъбите му бяха ослепително бели. Съсъкът на парата не спираше.

— Какво става тук? — изкрещя отново поручикът.

— Авария! — отвърна машинистът също с вик.

— Тук ли намери бе, говедо!

— Авариите не питат къде да стават, господин поручик! — разсърди се машинистът. — Откога разправям аз на главния инженер. „Смени, му викам, сърцето…“

— Какво? — изрева офицерът.

— Сърцето, викам, да смени!

— Какво сърце бе?

— Клапан-регулатора… Така му викаме ние, сърце… Без него не може, както не може човек без сърце… Та смени, му викам, сърцето, а той — не, ще изтрае и толкова. Идете се разправяйте с него!

— И сега какво ще правим? — попита поручикът, объркан от твърдия тон на машиниста, който очевидно умееше да крещи по-силно от него. — Няма ли да тръгваш скоро?

Машинистът се засмя с белите си зъби:

— Не чувате ли как бяга парата? Нямам налягане. Дордето не се смени сърцето, заникъде не сме.

— Нямаш ли резервно? — попита поручикът.

— Да можех да дам моето, как да е, а тия са чуждестранни. Само в депото!

— А влакът? Тук ли ще стои?

— Какво да се прави, сам не мога да го изтегля. Трябва друга машина. От София.

— За колко време ще стане това?

— А, бързо, господин поручик. Ако линията е чиста и ни дадат навсякъде зелена улица, два-три часа.

— Два-три часа! — измънка поручикът. Неочаквано си представи полковник Аракчийски, неговия перчем над челото и бесния му вик: „Подавай рапорт! Отиваш в Свети Врач!“ Огледа се безпомощно наоколо. Долу беше мостът, прозрачен като дантела, готов сякаш, всеки миг да рухне под тежестта на влака, вляво бяха скалите, оттатък влака — шосето, отсам влака — катастрофиралата кола, мотоциклетите, хората, виковете на катунарите и още по-назад — осемте камиона с картечниците над кабините.

— Тръгвай с мен! — каза той и блъсна машиниста пред себе си. — И ако си ме излъгал, ще ти пръсна черепа!

Край разбития автомобил тълпата наблюдаваше как лекарят превързва ранения.

— Слушай! — заповяда поручикът на един от мотоциклетистите. — Ще заведеш тоя железничар до софийското депо! Давам ти половин час. Закъснееш ли — съд!

— А ранения? — обади се машинистът. — Няма ли да го откараме?

— Глей си работата! — отвърна поручикът. — Хайде тръгвай!

Машинистът седна в коша, твърде загрижен за своя влак, който оставаше увиснал над пропастта. Моторът избръмча, а поручикът разтвори картата и проучи възможността да се прехвърли оттатък по странични пътища.

Пет минути по-късно мотоциклетната колона, гърмяща и прашна, навлезе в пътеката, която заобикаля вдясно реката и се съединява с шосето десетина километра по-нагоре, край селото.

Когато отново стъпиха на шосето, небето над София се раздираше от светкавици и гръмотевици, чиито отгласи достигаха и дотук. Тъкмо тия гърмежи и бумтенето на моторите попречиха на поручика да чуе серията от експлозии, които разтърсиха неподвижния въздух. Спря едва когато видя изправения в средата на пътя каменар с вдигнато червено флагче. Скочи от коша.

— Какво пак? — изрева той, но видя веднага грамадата съборени скали, задръстили шосето стотина метра по-нататък до кариерата.

Не знаеше — да крещи или да убие този с червеното флагче. Не крещя, не уби никого. Само се върна в коша, седна кротко, внезапно останал без сили, примирено осъзнал, че днес щастието не е на негова страна.

А отсреща при кариерата работниците лениво се наведоха над камъните и още по-лениво ги затъркаляха встрани…

Веднага след капитулацията на Делегата полицейската част, която тръгна от гаричката под скалите, се раздели на три групи. Първата начело с Добромир Лозанов, Фери, Папийонката и носилката с ранения пое по пътеката над чешмата с коритото.

Втората, конната, като направи голям полукръг зад скалите, се впусна в пътеките, които прекосяват лешниковата гора далече на запад.

Третата, съвсем малка — полковник Аракчийски, доктор Тошев, Б 27 и един униформен, — взе опела и потъна в коларския път, наречен лешничарския. Той бе разровен от гранитните блокове, които каменари свличаха от горните кариери, но мощният опел без усилие пълзеше нагоре, като вдигаше облаци топъл прах.

Полковник Аракчийски бе суров реалист, земен човек, който никога не се поддаваше на илюзии и знаеше цената на конкретния миг. Но сега, пълзейки към Черната скала, той си позволи малкия лукс да помечтае. Кой би могъл да го упрекне? Видя се пред министъра на вътрешните работи, наистина недоспал, уморен, отслабнал, но с внушителен вид, да докладва. Какво ли? Много просто! Партията на червените е обезглавена. И още! В ръцете ни е един чуждестранен делегат, който предаде всичките си връзки и ни разказа разни любопитни нещица за Коминтерна. Негово величество може да бъде доволен!… После полковник Аракчийски отхлаби докрай поводите и

мечтите му се впуснаха в кариер. И той се видя в двореца с фрак и цилиндър. Насреща е Негово величество с кадифена кутийка в ръка, в кутийката лежи златен кръст с брилянт… А защо не? Защо не? Нима не го е заслужил?

Спирачките изстенаха, колелата забуксуваха, опелът се понесе назад, но веднага спря с рязък удар. Негово величество изчезна, на негово място се появи огромна камара от клони. Полковникът се взря през стъклото: точно отпред, повалени върху пътеката, лежаха не по-малко от шест-седем големи дървета, вплели, клони в страничните храсталаци.

Аракчийски слезе от колата, стоя секунда неподвижен, после изведнъж бясно започна да рита клонака. Другите мълчаливо наблюдаваха гневния пристъп на своя началник. Плувнал в пот, той погледна към корените на дърветата, там където бяха изсечени, и разбра. „Хитреци! — помисли той. — Всичко са предвидили! Но няма да се изплъзнат, тяхната мамка! Всяко зло за добро. Сега поне съм сигурен, че са горе.“ Обърна се, закрещя:

— Какво сте ме зазяпали, вашата… Слизайте и разчиствайте! Хайде, докато не съм ви изпозастрелял!

Хората наскачаха и се заловиха за дърветата, а той свърна встрани, намери една дебела сянка и се изтегна на тревата.

Не, полковник Аракчийски не беше фаталист като своя поручик. Той умееше да мисли трезво, да анализира конкретната обстановка, да преценява реалното съотношение на силите. Ето защо сега той осъзна, че в тоя сектор битката не се развива в негова полза. Даде си сметка също, че неговата намеса при прочистването на пътеката ще е съвсем неефективна и че един хубав, здрав сън, който ще му възвърне силите, е от по-голямо значение за по-нататъшната борба, отколкото излишното нервничене.

Толкова повече, че барикади като тази по-нагоре има кой знае колко още…

ТРЕТА ГЛАВА

В КОЯТО ДЕЛЕГАТА ВОДИ ПОЛИЦИЯТА КЪМ ЧЕРНАТА СКАЛА, А АРКАШКА СЕ ГОТВИ ЗА ИЗПИТ

Най-напред крачеше Папийонката, пъхнал ръка в джоба, готов при първия съмнителен шум да стреля. Въпреки своето кривогледство той бе най-добрият стрелец в софийската полиция. Но сега беше дяволски уморен, а тънките му подметки се плъзгаха по каменистата пътека.

— Бързо, бързо! — подканваше го Лозанов като кочияш, който безмилостно шиба хилавото си конче, и сам ускоряваше крачките си.

Ловецът на хора бе в стихията си. Никакви стръмнини, никаква жега и камъни не можеха да го спрат. Катереше се, а очите му търсеха по околните скали и надничаха в пукнатините и овразите, търсейки първите следи на делегатите, а може би и на техните съгледвачи. Но засега всичко беше спокойно и само облаците, които нахлуваха откъм Софийското поле, нарушаваха знойната тишина с първите си задавени тътнежи.

Зад него беше носилката, още по-назад Фери и другите.

Делегата бе спрял да пъшка. Ритмичното люлеене, прилично на блаженото потъване в сините спирали, го въвличаше в полудрямка. Пред зачервените му очи се клатушкаше приведеното и сгърчено от усилията лице на носача, зад себе си съзираше смешния гръб на другия полицай. Встрани се издигаха белите скали, а горе беше слънцето, това проклето слънце, което едва пълзеше на запад… И не беше едно, а две, три, четири… много слънца… Огромни, пурпурни, жълти, оранжеви, платиненобели, като разтопена лава, и те го изгаряха, както го изгаряха очите на оня железничар със суровото лице…

… Но всичко наоколо — скалите, хората, небето, слънцата — не е действително… Скалите са каширан картон, небето е боядисан плат, а слънцата, о, слънцата са прожекторите над грамадната сцена. И се шуми: скърцат макари, блъскат се чиги, но петимата зад дългата маса,

загърнати в балтони и увити в шалове, не обръщат внимание на нищо и гледат само него.

Майко мила, колко далече е всичко това! Сякаш не се е случило с него, а с друг човек, в друг живот, в друг свят; сякаш е само сън, безкрайно далечен като сините спирали…

… Не! След оня паметен ден, когато зад огряния от слънцето връх падна прострелян очилатият писател, той не искаше, не можеше повече да играе! Опротивели му бяха репликите, които нямаха нищо общо с най-простото човешко стенание, безкрайните репетиции, в които се мъчеше да плаче, когато не му се плачеше, да се смее, когато не му се смееше. И както на времето бе скъсал внезапно и завинаги с „Вселена“, така и сега той продаде ковачницата, остави парите на майка си и замина за София.

Посрещнаха го другари и го настаниха на работа в една малка печатница. От ковач Аркашка стана словослагател. Но той не искаше да му викат Аркашка, искаше да забрави и Хамлет, и Щастливцев, и всичко; затова никому не съобщи за стария прякор.

Отново потекоха месеците. Словослагателят Аркашка от сутрин до вечер стоеше мълчалив край касите, набираше учебници, каталози, речници. После излизаше с момичета на Витоша. А когато партията му възлагаше задачи, той ги изпълняваше добросъвестно и без да шуми. Задигаше хартия и мастило за циклостил, понякога сам, след полунощ набираше нелегални брошури с корици от „Капитан Немо“ или „Конникът без глава“. И както винаги, другарите знаеха, че на него може да се разчита напълно, макар че не проявява особена самоинициатива.

Нощем в леглото Аркашка се мъчеше да забрави чуждите образи, които продължаваха да живеят в паметта му, всички ония герои — смешни и тъжни, — които се блъскаха с лакти, жестикулираха, гримасничеха, изричаха непонятни думи, само за да го накарат да стане и гримасничи пред огледалото… Но той не ставаше. Беше скъсал с театъра. Завинаги!

Докато една хубава сутрин му възложиха да набере новото издание на „Хамлет“.

… Преди много години той бе изживял очарованието на първия спектакъл. После се бе сблъскал с великолепието на постановките на еднооκия режисьор. Неведнъж бе вкусил от радостта на собственото си сценично творчество. Такова вълнение обаче като сегашното не бе изпитал никога. Сякаш откриваше „Хамлет“ за първи път, сякаш едва сега съзираше истинския смисъл на трагедията. Буква по буква, ред по ред, той набираше пиесата и пред неговия взор оживяваха Полоний и кралят, Офелия и Хамлет. Тогава всичко около него изчезваше. Млъкваха дори работниците, озадачени от странното поведение на този нисичък, унесен човек.

Когато набра и последния ред:

Вървете, дайте заповед за залп! —

той се обърна и излезе.

Както беше в мръсна престилка, застана пред касата на Народния театър и си купи билети за всички представления до края на седмицата…

Вечерта, когато прозвуча първият звънец, той притаи дъх от щастие… Имаше усещане, че се е пробудил след дълъг тежък сън. И не декорите му се струваха измамни, а фасадите на сградата, не репликите от сцената бяха лъжливи, а хорските думи. И се питаше как е могъл да забрави своята клетва, произнесена горе на хълма, и съзнаваше, че е преболедувал тежка болест, от която е излязъл по-силен и по-храбър.

Върна се в печатницата много бодър и колегите му се дивяха на промяната, която превърна мълчаливеца в искрящ от хумор събеседник. За няколко дни той образува работническа театрална трупа, свърза се с читалището, издействува сцена, пари, костюми. Наскоро откри режисьор — пак влюбен в театъра учител по литература, и в началото на новата година вече репетираха.

Някак естествена, дори неизбежна бе срещата му с вестникарското съобщение за приемането на нови актьори в окръжния театър. Още по-неизбежно беше решението му да се яви.

В зимния снежен следобед той облече бялата си риза и тръгна към „Ренесанса“ — стар като столицата оперетен театър, където щеше

да се проведе изпитът.

Салонът беше празен, студен и неприветлив, на сцената работници местеха декори, осветителите палеха и гасяха прожекторите.

… Но не са ли те слънцата, ослепителните, горещите и пурпурни слънца, които леят разтопена лава? И защо като е зима, въздухът е непоносимо топъл? И кой люлее сцената под него?…

Остро подрусване го върна сред скалите. Зад него в уморен ритъм се люлееше смешният гръб, пред него като муцуна на акула се разтягаше потно лице, горе облаците се гонеха пред слънцето, а пътеката се виеше сред канарите.

— Пет минути почивка!

Оставиха носилката на земята и болките внезапно се пробудиха. Делегата изстена и се огледа. До него стоеше Лозанов.

— Боли ли?

— Боли, господин Лозанов — промълви Делегата. — Боли.

— Свършим ли веднъж работа, пращам ви веднага в болница. Много ли има още?

— Не зная, господин Лозанов, аз също минавам за първи път по тия места. Знаю толко, что… мм… че точно под платото трябва да срещнем една круша с три стъбла. Там пътеката се раздвоява, ние трябва да хванем дясната страна.

Думите бяха искрени, в това Лозанов не се съмняваше вече — всички сведения, които задържаният бе дал досега, се оказаха точни.

— Нуждаете ли се от нещо?

— Ако може, малко вода — помоли раненият.

Лозанов пъхна шийката на манерката в устата му. Делегата пи жадно.

Наоколо имаше само скали и скали, макар че варовиците изчезваха, за да отстъпят място на ронлив пясъчник, който тук-таме образуваше опасни сипеи. Под слънцето облаците се вплитаха в жестоки схватки, чиито отзвуци достигаха тук като тежко бумтене. „Само да не завали!“ — помисли Лозанов.

— Тръгвай! — каза той.

Вдигнаха носилката.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

В КОЯТО АРКАШКА СЕ СБЛЪСКВА С ТАПИРА, А ДЕЛЕГАТА ЕДВА НЕ Е УБИТ

И отново потното лице се заклати напред-назад, отново носилката се залюля в ритъма на приспивната песен, отново се завъртяха сините спирали…

Отсреща се очертаваше платото, а над облаците засияха прожекторите, които осветяваха петимата зад дългата маса.

— Вие ли сте кандидат номер 7? — питаше председателят на комисията.

— Аз съм.

— Професия, образование?

— Ковач. Завършил съм четвърто отделение.

Председателят учудено вдигна гъстите си вежди:

— Четвърто отделение? Хм… — той размени бърз поглед със седналия до него член на комисията — дебел, разплут мъж с женствени бедра и широки хипопотамски ноздри. „Тапир“ — определи го Аркашка, който за първи път през живота си виждаше театрален критик.

Тапирът показа връхчето на розовия си език и мързеливо изсумтя:

— Години?

— Трийсет — отвърна кандидат №7.

— Хм… Не са ли множко за начинаещ актьор?

— Аз не съм начинаещ. Играл съм много години в любителски трупи.

— Е, добре, щом си играл толкова много години, какво ще ни покажеш сега? — попита тапирът с неприкрита ирония.

— Каквото пожелаете!

Зад масата настъпи оживление. Не трепна само крайният вдясно — дълъг момък с вирнат малко крив нос и кехлибарено цигаре в

устата.

— Кандидат номер седем — подхвана председателят, — ще ви задам един етюд. Много прост. Да речем… вие сте крадец. Задигнали сте кокошка и ви преследва стражар. Вие бягате най-напред по улиците, после се скривате в гората. Хайде!

Пред Аркашка изведнъж изникна бараката с чаршафа и в нея детските пиеси, които съчиняваха: крадецът на агнета, кучето… Той се усмихна:

— Смешен ли е крадецът?

— Искате да кажете, дали образът е комедиен? По ваш избор.

Секунда изчакване и кандидат-актьорът № 7 внезапно се превърна в мизерен кокошкар с увиснали панталони, който дебне пилета в мрака на селския двор. И се чува тревожно кудкудякане, и крадецът се промъква през скъсания тел на кокошарника и се хвърля върху петела, който пляска с криле, но кокошкарят го е сграбчил за шията: „Шшт! Тихо!“ — и се измъква през дупката на оградата, и си съдира панталоните.

Режисьорът с кривия нос прихна в добродушен смях. Отговори му друг от осветителския мост и в същия миг един жълт прожектор се насочи към крадеца. Застанали край кулисите, сценичните работници гледаха възхитени. А кокошкарят, след като скочи от дувара на улицата, се препъна и навехна крака си и тъй смешно закуцука с петела, увиснал на ръката му, че отстрани избухна висок, неудържим смях.

Само тапирът не прибираше езика си, вкаменил лице, дишайки тежко.

Жълтият прожектор не напускаше крадеца, който за миг се превърна в глупав стражар с мустаци и палка в ръка. Крадецът отново се появи, уплашен, куцукащ, с ръка около шията на отчаяно кудкудякащия петел, и се втурна в гората.

А там, между дърветата започна една фантастична гротескна гонитба, която накара всички сценични работници да спрат работа, а петимата зад масата да зяпнат. Кокошкарят изчезваше зад дебелите дънери, след миг се появяваше стражарят с опулени очи. Отново кокошкарят с нещастния петел в ръка, отново стражарят с палката… Кокошкарят… Стражарят… Кокошкарят… И тия превъплъщения

ставаха за секунди единствено с помощта на гримасничещото лице на кандидата, на ловките му ръце, на закръгленото му тяло…

Когато най-после полицаят сложи ръка на рамото на крадеца и му отне плячката, на сцената ръкопляскаха. Не ръкопляскаше само тапирът, който, неизвестно защо, почувствува внезапна неприязън към този малък кандидат-актьор.

№ 7 отново застана пред масата. Жълтият кръг на прожектора трептеше над него като около пеперуда. Зрителите край кулисите не мърдаха.

— Кой ви е учил? — попита председателят.

— Никой — отвърна Аркашка. — Сам. Пред огледалото.

Тапирът протегна ръка и взе папката с документите.

— Дамм… — изсумтя той, но така че да го чуят всички. — Ковач… Без образование… Остава сега да приемаме и неграмотни. — Той обърна глава към кандидата: — А може би си ходил някога на театър?

— Да.

— И какво си гледал? Джиб? Или Мимито?

— „Хамлет“, „Лес“, „Иванко“, „На дъното“, „Хъшове“… — рязко изброи Аркашка и това вече беше открито предизвикателство към тапира.

Зад масата настъпи тишина. Режисьорът сложи цигара в цигарето, запали и запуши със задоволство.

— Други въпроси? — обади се председателят.

— Аз още не съм изчерпал своите! — отвърна тапирът и се обърна към кандидата с израза на полицая, който е заловил кокошкаря: — Знаеш ли нещо, например за Шекспир?

— Той написа „Хамлет“ — отвърна Аркашка и почувствува как пот избива под носа му.

— Да, това е известно… Друго? Нещо за корените му?

Внезапна злоба се надигна у Аркашка.

— Господине! — несдържано извика той, — аз искам да стана актьор, а не критик!

Някой се изсмя. Беше режисьорът с цигарето. Председателят драматично се изкашля, макар че не му се кашляше, и закри устни с длан. Тлъстото лице на тапира стана мораво. Той не можа да пророни

дума, но бързо се овладя, отмина смеха на режисьора и изигра небрежно отпускане на стола.

— И таз хубава! — рече той. — Искаш да станеш актьор, а за драматурзите, чиито творби смяташ да изпълняваш, не знаеш нищо! Е, добре, кажи ми коя пиеса харесваш най-много?

— „Хамлет“! — отвърна кандидатът през зъби.

— „Хамлет“? — тапирът показа розовото си езиче. — Не е лошо… Разкажи ми тогава за Английския ренесанс.

— Английският ренесанс… — започна Аркашка и чувствуваше как в сърцето му се набира все повече обида, а злобата обзема цялото му същество… — Действието на „Хамлет“ се развива в Дания и от историята се знае…

Критикът гръмко се засмя, а капчиците пот блеснаха под носа на кандидата.

— Така значи, Английският ренесанс се развива в Дания! — гъгнеше тапирът, като положи мазната си десница върху папката, сякаш се готвеше да произнесе присъда. — А да си слушал нещо за античния театър, за класицизма, за романтизма?

Капчиците пот се плъзгаха край устните и оттам към брадата.

— Искам думата! — обади се неочаквано режисьорът, като свали цигарето, и Аркашка забеляза, че то е почти изгризано. — Аз мисля, че биографичните данни за Шекспир, както и периодизацията на театралната история могат да се усвоят допълнително. Мене ме интересува друго… — Той се обърна към Аркашка: — *Вие*, колега…

Топла вълна на блаженство обля Аркашка. За първи път професионален режисьор се обръщаше към него с „колега“! Той отправи към него поглед, преизпълнен с благодарност.

— … Вие, колега, казахте, че знаете някои роли. Моля, изберете си една по ваш вкус и изиграйте откъс от нея.

Аркашка се изсекна, за да скрие сълзите, които напираха в очите му, и се усмихна. Какво друго му трябва сега? Рибата е във водата и тя ще заплува!

Той се отдръпна далече от масата, чак до авансцената, все тъй гърбом към залата, но прожекторът не го пусна от жълтия си поглед. Пое дълбоко дъх, изправи се, прибра корем. Кръглото му лице се удължи, сините очи се изпълниха с неподправен трагизъм. Вдигна

десница на равнището на гърдите и започна тихо, много тихо, потънал в размисъл за неразрешимата енигма на своя собствен живот.

Да живея или да не живея —
това е въпросът.
Кое е по-достойно: да понасяш
стрелите, прашките на бясната съдба —
или, въстанал пред море от бедствия,
с оръжие в ръка да свършиш с тях?

В притихналата сцена под жълтия кръг на прожектора, сред смълчаните зрители, малкият, закръглен човек задаваше своя въпрос и това вече не беше запитване, а яростно обвинение, удар с бич по лицето на света:

… кой би търпял
камшиците и гаврите в живота,
тирански гнет и господарски присмех…

Председателят слушаше и не вярваше на ушите си: там отпред този кандидат-актьор не играеше. Той изтръгваше думите от незнайните дълбини на душата си като свои собствени думи и те звучаха не като познатите стихове, а като зов за борба, хвърлен над хиляди глави. Така ли ги бе написал мъдрецът от Стратфорд? И така ли си бе представил той принца, когато го е създавал преди четири столетия — малък, кръгъл, смешно-тъжен, вдъхновен и бунтовен? Но какво значение има това? И знае ли изобщо някой какъв е истинският Хамлет? Нали законът се диктува от законодателя? А този тук беше истински, безспорен законодател!

Кандидат №7 продължаваше, без да бърза, загледан през хората и стените, напълно подчинен на мъдрите съвети на Хамлет: „Произнасяйте монолога с лекота! И много не сечете въздуха с ръце… И дори в самата вихрушка на страстите все пак трябва да постигнете оная отмереност, която ще й придаде гъвкавост… Всеки, който

прехвърля мярката, се опълчва против самата същност на актьорската игра…“ И стоеше той, облегнат на крепостната стена на Елсинор сред бушуващото море, и шепнеше, но всяка дума беше обвинение:

… разплути съдии, служебаши нагли,
негодници достойните да тъпчат —
да можеше с един замах с кинжала
с живота да разчистиш всички сметки…

Удар по масата. Аркашка млъкна. Тапирът скочи от мястото си.

— Кой ти дава право да кощунствуваш с Хамлет?

Аркашка замаяно се огледа. Председателят не мърдаше, пребледнял, захапал молива. Другите мълчаха.

Внезапно се изправи режисьорът със смешния нос. Всички очакваха, че ще извика, но той продума съвсем тихо:

— Протестирам! Такъв език не може да се държи с кандидатите, па били те и ковачи!

Розовото езиче надникна през разтворените устни:

— Както искате, колега, но аз не съм дошел тук, за да слушам политически агитатори… А може би той е ваше протеже? Или събрат по философски концепции? Да го попитаме, може би сам ще ни каже! Господине, бъдете добър, обяснете ми, какви са вашите политически разбирания?

Аркашка не откъсваше очи от разплутия мъж с мъртвите очи и дива омраза затъмняваше съзнанието му. И не чу дори ясно собствените си думи:

— Моите разбирания са работнически.

— Сиреч, комунистически? — изсумтя тапирът.

Тишина. Всички чакаха отговора. Прожекторът бе сякаш престанал да съска.

— Да! — каза просто Аркашка.

— Чухте ли? — провикна се критикът. — Кандидатът бе достатъчно искрен да ни разкрие сърцето си. Чудно ли е тогава, че нашият уважаван колега е готов да го приеме с отворени обятия независимо от липсата на каквото и да е дарование, при наличието на пълна неграмотност и не малка доза нахалство?

Едва сега председателят осъзна каква опасна сцена се разиграва около него. Той се изправи, нервно почука по масата и бързо заговори:

— Кандидат номер седем, вие не играете лошо спор няма, но за съжаление общата ви култура куца, откровено казано, тя е значително по-ниска от вашия талант… Пък и образованието ви… Но вие сте още… да… млад, бъдещето е пред вас…

Аркашка с удивление гледаше към режисьора с вирнатия нос, който бе свел глава над масата и пушеше. Погледна и към работниците, но и те един по един мълчаливо се разотиваха. Без да дочака края на присъдата, той взе балтона си и тръгна към салона. Слезе по стълбичката и закрачи по пътеката, сам сред празните кресла, със заглушени от килима стъпки, все тъй осветен от прожектора, който го придружи до последната врата.

Студеният въздух го удари в лицето. Зави му се свят. Видя заснеженото гранитно стълбище и приседна. Не можеше да мисли, не искаше да мисли. Пред очите, му беше месестото туловище на тапира с гъгнивия глас. Палач!… *Да живея или да не живея — това е въпросът!… Какво ще видим в тоя смъртен сън, от нас щом паднат тленните окови?* Там отсреща минава трамваят… *Умри, заспи и — край!*

— Хей, другарю!

Той трепна; над него се бе надвесил режисьорът с изгризаното цигаре, гологлав, усмихнат:

— Оня вътре е глупак — рече той. — Не му обръщайте внимание! Вие играхте прекрасно. Грешката ви е само, че се заловихте с „Хамлет“… За тия диванета днес и „Хамлет“ звучи революционно! Впрочем… може би са прави… Що се отнася до вашето изпълнение… Интерпретацията ви е удивителна. Имате обаче диаметрално противоположен на образа натюрел, пък и фигурата ви… Но притежавате безспорни данни за комик… Къде живеете?… Аха, аз също съм натам. Ще пийнем ли нещо преди това? Знам едно кръчме с чисто сунгурларско. Елате, елате!

Заваля сняг…

… и едрите снежинки се топят върху разгорещеното лице на кандидата и облекчават болката… Или това е дъжд? Но как тъй дъжд в тази студена зима? И гръмотевици?

Трясъкът разтърсваше скалите и все растеше и растеше. Делегата отвори очи.

Полицаите се спряха стъписани пред това неестествено бумтене, което не идваше от небето, а от върха на скалите.

— Пази се! — изкрещя Лозанов. — Пази се! — и пръв побягна.

Отгоре по стръмния сипей се свличаше каменопад. Скалните късове се търкаляха надолу, повличайки нови и нови отломъци, пясък, храсти и връхлитаха над хората, сгушени на пътечката сред грамадите.

Някой панически изкрещя. Носачите хвърлиха Делегата и се втурнаха под моремите.

Каменната лавина удари стената, отскочи дъгообразно над пътеката и полетя в пропастта.

Пръв Папийонката съзря черната сянка, която се мярна горе зад зъбера. Вдигна пистолет и гледайки вдясно, хладнокръвно стреля, веднъж, два, три пъти. Сянката изчезна.

— Стига! — извика Лозанов и когато гърмът от свличането окончателно замря, излезе от закритието и изтича към носилката.

Делегата беше в безсъзнание с окървавено слепоочие. Камъкът, малък, ронлив пясъчник, лежеше до прашното лице.

Изви се вихрушка. Светна, силен трясък разтърси планината. Паднаха първите дъждовни капки.

— Доктора!

— Няма го! — отвърна глас. — Остана в колата.

— Ах, гадината му мръсна! — прецеди през зъби Лозанов, извади кърпа и грижливо избърса кръвта от челото на ранения. После откъсна ивица плат от ризата си и сръчно превърза бинтованата вече глава. Грабна от стражаря манерка и я поднесе към напуканите устни на ранения.

Ударът очевидно не беше фатален. Делегата изпъшка, поразмърда глава и замаяно отвори очи. Дъждовните капки ставаха все по-чести и рисуваха по лицето му странна, кална маска, зад която прозираше страданието.

— Добре ли сте? — попита Лозанов.

— Да! — прошепна раненият. — Аз съм бил и друг път в това кръчме… Виното е наистина хубаво… — Той трескаво замята глава и погледна с невиждащи очи Лозанов. — Умри, заспи и — край! Но

кажете ми, какво ще видим в тоя смъртен сън, от нас щом паднат тленните окови?

За Лозанов бе ясно, че Делегата не играе. И съвсем неочаквано и за себе си дори той почувствува някаква непозната искра на жал към този разкъсан човечец с пробито слепоочие.

— Още малко търпение — каза той. — Още малко и после ще спиш колкото си искаш.

Изправи се, погледна зад зъбера. Жива душа нямаше там, нито пък наоколо. „Но този път сте в ръцете ми!“ — помисли той и извика:

— Продължавай и внимавай! Още трима да минат напред! Стрелба само в краен случай! — И извади пистолета си.

Вдигнаха носилката.

Дъждът се засилваше. Замириса на озон.

ПЕТА ГЛАВА

В КОЯТО ВСЕЛЕНАТА СТАВА ТЕАТЪР

Краят на тясната пътека опираше до тристеблената круша, така както бе предупредил Делегата. Зад дървото започваха две нови пътеки — лявата слизаше към долината, а дясната, правейки още един последен завой, стъпваше на платото. Групата навлезе във втората.

Скалите постепенно се снишаваха, като откриваха хоризонта, мътен от облаците и дъжда. Беше все тъй безлюдно, но полицаите не отпускаха оръжие, трепвайки от търкулването на всеки камък. Дъждът се лееше топъл и ситен и образуваше под краката шумни поточета. Зад Лозанов се люлееше носилката.

До върха на мрачната скала стигнаха късно следобед. Спряха уморени. Лозанов стоя няколко минути безмълвен, успокоявайки разтуптяното си сърце. Носилката положиха върху неравната земя.

Намира се сред широка тераса, осеяна с най-причудливи по форма скални отломъци, които напомняха сринат от бомби средновековен замък. На изток тя свършваше като прерязана с гигантски нож, образувайки вертикална бездна, чието дъно едва се виждаше сред водните струи. На запад се простираше унило, каменисто плато, което се сливаше в далечината със зелени, гористи възвишения. А нагоре нямаше нищо друго освен сиви облаци, дъжд и дъжд.

Лозанов се надвеси над носилката. Делегата лежеше спокойно и гледаше с кръвясали очи дъжда, който измиваше раните и облекчаваше болките и обидите.

— Това е Черната скала — каза полицаят. — Сега накъде?

Раненият плъзна унесен поглед върху него:

— Натам… — прошепна той и се усмихна нежно.

— Къде натам?

— В кръчмето… не знаете ли? Там има хубаво винце…

Лозанов пак видя, че Делегата не играе, а бълнува, само бълнува, че е към края на силите си и че ако не се вземат бързи мерки, може да

се случи непоправимото.

— Има ли някой ракия? — извика той. — Ти бе? — обърна се към Фери, но борецът повдигна рамене.

— Аз, господин началник! — обади се Папийонката, като бръкна в задния си джоб. — Само че коняк.

— Давай!

Лозанов изтръгна плоското шише от ръцете му, отвинти запушалката и пъхна отвора в устата на ранения. Делегата отпи няколко глътки, задави се, извърна глава.

Полицаят го сграбчи за брадата, мъчейки се да се контролира:

— Слушай, Делегата! Слушай какво те питам! Тук е Черната скала. Накъде трябва да вървим сега?

Топлият дъжд миеше лицето и успокояваше болката, а алкохолът се стичаше в жилите и ги сгряваше, както в малкото кръчме, когато пи до късно през нощта заедно с режисьора със смешния нос. И видя насреща си колосалната фигура на шампиона… Или това е статуята на командора, оставена, кой знае защо, под проливния дъжд?… Или е тапирът, който му крещи да не кощунствува с Хамлет?… Боже мой, да кощунствува с Хамлет! Той, който боготвори произведението, който знае всеки ред от него, всяка буква, всяка запетайка!…

— Накъде? — крещеше Лозанов в ухото му. — Накъде?

Алкохолът сгряваше тялото и проясняваше мозъка и изведнъж: Делегата разбра какво искат от него. Те искаха той да омърси докрай понятието комунистически делегат, искаха да продължи да предателствува, искаха да посочи точното място на конференцията! Добре, нека е тъй! Все едно, той не е в състояние да издържи по-нататък, няма повече воля да се съпротивява. Силите на човека имат граница! Той, чуждестранният делегат, е стигнал тази граница и дори я е прекрачил и нека по-праведните се осмелят да замерят неговото смазано тяло с камъни! Не може, просто не може повече да мълчи!

— Параклис — каза той, но това беше шепот.

Лозанов го чу.

— Параклиса ли? Какъв параклис?

— Оня…

— Какъв параклис? — извика пак в ухото му полицаят и отново едва ли не до гърлото пъхна алуминиевото шише. Конякът потече под брадата. — Къде се намира параклисът?

— Там… — опита се да вдигне ръка Делегата, но тя падна немощно върху гърдите.

Лозанов усети мравките на яростта да пъплят по тила му. Умората, безсънната нощ, слънчевият пек и дъждът вече помрачаваха мозъка му и неочаквано и за себе си дори, той грабна за яката ранения и го разтърси:

— Параклисът! Къде е този параклис! — закрещя той. — Параклисът!

Ехото, задавено от дъжда, печално отвърна:

— … раклиса… лиса… иса…

Той чу отгласите на собствените си думи, насмешливи като чужда подигравка, и това го поотрезви. Изправи се, обърна се към борeца, кратко заповяда:

— Там!

Фери се приближи, протегна лапи и вдигна ранения. И за първи път Делегата успя да види съвсем отблизо лицето му — бездушна муцуна като на оня тапир.

Борецът го положи до самия ръб на скалата, там където зееше пропастта. Той се свлече на земята, но гигантът отново го изправи и лекичко го подпря под лакътя.

Дъждът валеше, обливаше Делегата, стичаше се надолу до края на терасата, откъдето в безброй дъгообразни водопадчета се хвърляше в бездната.

Двамата стояха един до друг — гротескна скулптура на дивака и нежността: борецът, гигантска каменна фигура, извисяваща се към облаците, подпряла с пестник пречупеното тяло на човека с безпомощно увиснали ръце и клюмнала над гърдите глава.

Лозанов се приближи до тях. Дъждът валеше.

— Делегате — каза той, — делегате, аз те предупредих! И сега нищо вече няма да ти помогне, нито бог, нито Шекспир! Не кажеш ли къде е мястото, чака те ей това!

Той извади бележника си, също изцяло подгизнал, откъсна един лист, прочете:

„Не се гаси туй, що не гасне! Победата е наша!“ — накъса листчето на парченца и ги метна над пропастта. Белите хартийки се понесоха надолу и изчезнаха — мънички пеперуди, погълнати от водовъртеж.

— Видя ли? Казвай сега, къде е този параклис?

Делегата плъзна помътнелите си очи към пропастта, после към Лозанов, зад когото се простираше терасата с каменните отломъци. И се усмихна. Как казваше Уилиам в „Както ви се харесва“? Ах, да! „Целият свят е театър и в него всички — мъже и жени — са актьори.“ Да, сега наистина целият свят е театър и кандидат №7, наречен още Аркашка, се намира на терасата на замъка Елсинор и трябва да играе така, както никога не е играл и няма повече да играе. Защото в него са отправили очи всички ония, които са го гледали през дългите години: децата в бараката с чаршафа, наречена „Вселена“, селяните в общинските хамбари, работниците в читалищния салон, ония кискащи се стражари, когато спасяваше писателя, и осветителите в „Ренесанса“, и мургавият председател на комисията, и режисьорът със смешния нос, и дори тапирът с мъртвите очи… *Кощунствувате с Хамлет!… Грешката ви е, че се заловихте с Хамлет!… Пък и фигурата ви!… Хамлет ли, ха-ха!…* А аз ще играя Хамлет, дявол да ви вземе всичките! Ще го играя! Защото целият свят е театър и всички в него играят!

И пред очите на смаяните полицаи у Делегата настъпи една от ония метаморфози, които го преобразяваха за мигове. Той прибра корем, вдигна глава, удължи лице, изящно присви коляно и с царствен жест отхвърли от себе си пестника на дивака.

И остана сам. Сам върху терасата на Елсинор, и дъждът го обливаше, но той не трепваше. Каза:

— Грешите, господин Лозанов. Шекспир винаги помага. Чуйте!

И започна шепнешком, ала този шепот заглушаваше дъжда, гръмотевиците и вятъра, и го чуха всички, дори ония от последния ред на театъра, и думите звучаха със светлия трагизъм на ненапразно загиващия човек:

Хорацио, умирам… Сбогом, майка!
А вие, дето тръпни, пребледнели,
сега следите тая скръбна случка,
статисти и зрители в тая драма —
да имах време, о, бих могъл да ви разкажа…

И докато Делегата изтръгваше от сърцето си този предсмъртен стон, небето леко просветна и всички видяха как слънцето се скри зад сините планини. Над хоризонта затрептя прозрачна многоцветна дъга, която ненадейно изпълни пространството с радостна усмивка.

Делегата също погледна натам, изрече още:

… Хорацио, умирам.
Но ти си жив. На всички разкажи
за мен и за моите стремежи… —

въздъхна, усмихна се и едва произнесъл последните думи, се строполи до ръба на терасата. Дъгата продължаваше весело да трепти. Дъждът спираше.

Към Хамлет изтича гигантът, сграбчи го, вдигна го във въздуха и Делегата усети приятно главозамайване, близко до смъртта, и бе благодарен, че губи съзнание, защото Аркашка се плашеше, от сблъсъка с пропастта.

Откъм платото екна пушечен изстрел.

Фери трепна, пусна тялото пред краката си, погледна към платото. И заедно с него всички видяха как някакъв човек в черна униформа стремглаво тича сред камънаците към гората.

— Папийонка! — заповяда Лозанов. Но не го убивай!

Кривогледият разбра. Грабна пушката от ръцете на стоящия до него стражар, кратко се прицели и стреля. Човекът в черната униформа се катурна с главата напред като шибнат с камшик, полежа на пясъка няколко секунди, изправи се и, олюлявайки се, продължи да бяга.

Папийонката отново вдигна пушката, но Лозанов му даде знак и той я свали. Беглецът потича още десетина крачки, спря се, сякаш да си поеме дъх, после приклекна, падна ничком и запълзя на ръце и крака като ранен вълк, все тъй жадно устремен към гората, сякаш там бе спасението.

Към него се втурнаха стражарите. И когато го настигнаха, той се надигна с нечовешко усилие и яростно замахна. Един полицай се хвана за главата и падна, другите изтръгнаха гаечния ключ от ръката му и помъкнаха беглеца към терасата.

Дамян едва дишаше. По тялото му кървяха две рани: едната на рамото, другата в дясната длан, и кръвта капеше в пясъка розова.

— Гледай ти! — произнесе Лозанов. — Какви ли не срещи стават в планината! И май че за втори път, а! — Той гнусливо повдигна простреляната длан с дулото на пистолета си. — Човече, имаш късмет, че е от куршум на Папийонката, а не, да речем, от някакъв нескопосан запасен офицер като тебе… Впрочем ние също имахме късмет… Там на сипея, нали? Няколко полицаи загиват от каменопад при планинска буря и нито лук ял, нито лук мирисал! Но слава богу, че не успя, иначе нямаше да се срещнем тук. Е, кажи сега, накъде беше тръгнал с това желязо? Не за гъби, надявам се!

Железничарят го гледаше с черните си, изпълнени с ненавист очи и мълчеше. Червеното петно на рамото се разширяваше и в съприкосновение със саждите на униформата ставаше ръждивокафяво.

— Впрочем няма защо да губим време, ти сам ни показа накъде — рече Лозанов и посочи зелената гора. — Там, нали?

Железничарят продължаваше да мълчи, без да мести изпепеляващия си поглед от лицето на полицая.

— Ето един случай, когато мълчанието наистина означава „да“ — заключи Лозанов. Обърна се към хората и заповяда: — Към гората, бегом марш! Стрелба само при самоотбрана! Искам ги живи!

Борецът вдигна Хамлет и го хвърли на носилката.

Друг блъсна Дамян с приклад и го поведе пред себе си.

Зад планините дъгата изчезваше в огньовете на зарята сред пищно златисто сияние, което оцветяваше с нежни багри облаците чак над пустинното каменно плато.

ШЕСТА ГЛАВА

В КОЯТО СЕ ИЗВЪРШВА КАТАРЗИС

Носилката вече не се люлееше в ритъма на приспивна песен, а жестоко друсаше и болките го пронизваха като нагорещени до бяло мечове и той искаше да ридае, и може би ридаеше, ала никой не го чуваше, защото всички тичаха, тичаха и носилката подскачаше и се блъскаше в камъните. О, майчице, стига! Пощадете ме! Не мога повече! Всичко ще кажа! Всичко! Спрете! Спрете, умолявам ви! Ще говоря! Ще ви разкажа всичко! Всичко, както е било. Как дойде при мен оня Мефистофел, как стисна ръката ми, как ме накара да седна на скамейката пред Народния театър, как каза:

— Вие сте Аркашка, нали?

— Не ме наричайте така! Аз си имам име.

— По-добре да се не разправяме с имена. Мен например ми викат Алма Матер. А за вас съм слушал много.

— Тъй ли? Че аз не съм кой знае кой. Обикновен печатар.

— Завчера ви гледах на читалищната сцена. Бяхте великолепен.

— Не ме ласкайте, защото съм много славолюбив. Вярвам на всички комплименти. Даже ги обичам!

— Като всички актьори.

— Никакъв актьор не съм аз. Само любител, който си чеше театралната краста по любителските сцени.

— И все пак играхте изумително. Вярвайте ми, аз разбирам от тия неща.

— Да не сте случайно критик?

— Не ме гледайте така свирепо, не съм критик, но имам понятие от истинското в изкуството. Пък и вашият режисьор много ви харесва.

— Оставете го него, той не е обективен, ние заедно си пием винцето. Но какво всъщност искате от мен? Да ми кажете, че харесвате играта ми?

— Ида при вас по поръчение на ЦК.

— ЦК? Фию! Досега най-много градският комитет се е сещал за мене, и то за позивчета. За какво съм притрябвал на ЦК?

— Възлага ви се една задача. Извънредно важна и секретна.

— Охо! И каква е тая извънредно важна и секретна задача? Да ви напечатам доклад? Дадено!

— Не, този път… Този път от вас се иска да… Но преди всичко няколко въпроса. Имате ли досие в полицията?

— Нямам. Поне тъй мисля.

— Да сте били някога арестуван или въвличан в политически скандали, побоища, манифестации или нещо подобно?

— Арестуван не съм бил никога, но преди единайсет години в родния ми град имаше една история с един писател — септемврие. Преведох го зад границата… А там го убиха.

— Случаят ни е известен, но полицията не знае, че сте замесен и вие.

— Така предполагам и аз. Като се върнах от границата, аз съм заспал в гората, не бях спал цяла нощ, и на другия ден разправях, че съм бил с момиче под Студен кладенец. Но още ми е жал за писателя! Той беше едни такъв плашлив… и с очила…

— Той е жив.

— Наистина ли?

— Защо ще ви лъжа? Живее в емиграция. Там…

— Радвам се, ей, много се радвам! И знаете ли кой го спаси?

— Зная. Актьорът Аркашка.

— Нищо подобно. Спаси го дъбът край гримьорната. Ако го нямаше тоя дъб, спукана ни беше работата и на двамата. Но ще ви разкажа тая история друг път. Много е интересна. Може би писателят ще си я разкаже в някой роман. А сега, изплюйте камъчето! Какво искате от мен?

— Трябва да заминете за чужбина.

— Моля? Не чух добре!

— Казвам, трябва да заминете за чужбина!

— И какво ще правя в чужбина?

— Ще станете делегат.

— Хайде бе!

— Точно така! Делегат за конференцията на ЦК, която ще се състои след двадесетина дни.

— Нищо не разбирам. Знаете ли, аз не съм от досетливите. Пък и култура ми липсва.

— Ще заминете за чужбина. За Виена. Там… хм… да речем, ще се срещнете с наши другари, които ще ви инструктират какво ще вършите тук и ще ви предадат съответните материали.

— Ама вие шегувате ли се с мен?

— Никога не съм бил по-сериозен. Сестра ви живее във Виена, нали?

— Да, женена е за наш градинар, но не съм я виждал, откакто замина.

— Отлично! Ще получите паспорт, в който ще бъде отбелязано, че сте били и друг път във Виена и ще отидете да се видите със сестрата. Това ще бъде поводът за пред полицията.

— Повода си го бива, дума да не става, но какво ще правя в действителност? Да си кажа правичката, какъв делегат ще съм аз? Полуграмотен ковач, а от партийни неща, от теорията де, от диалектиката и историческия материализъм бъкел не разбирам. Ще ме пипнат и ще отида по дяволите и заедно с мене и цялата ви конференция. Я си намерете някой друг, по-културен от мен!

— Другарю Аркашка, ние обмислихме всички страни на въпроса, преценихме вашата личност и дойдохме до заключение, че най-подходящият човек сте вие. Що се отнася, до диалектическия материализъм, не се тревожете, няма да имате нужда от него. Работата е много по-проста. От вас се иска да поставите всичките си актьорски способности в услуга на задачата. И… ако е нужно, вашата физическа издръжливост… пред полицията…

— Охо! И такова ли удоволствие се предвижда?

— То не влиза в нашите планове, но… нали знаете, всичко се случва!

— Майчице мила!

— Страхувате ли се?

— Аз съм много страхлив човек. Не обичам пердаха. Като бях малък, татко ме биеше с каиша и аз бягах до боровата гора да рева на воля.

— Има ли човек, който да обича пердаха? Затова ще поприказваме пак. Сега е нужно да си вземете отпуск от печатницата и да си подадете документите в паспортния отдел на полицията. Ще ни

трябва много време за подготовка или, както се казва на театрален език, за репетиции. Между другото ще понаучите и руски. Делегат ще ставате, не е шега, делегат на Москва!

— Москва?

— Е, на първо време Виена, а по-нататък ще видим…

— Хей, ама аз почвам да вярвам, че наистина ще видя сестричето!

— Ще го видите! Щом ви го казвам аз.

— Толкова ли сте всемогъщ?

— Всемогъщ или не, сам ще се уверите.

— А пари? Пари за влака и за кашкавал?

— Никакъв кашкавал! Ще се храните във вагон-ресторанта, както се полага на делегат.

— Аз съм беден човек, печатар… Наистина, неотдавна направих опит да вляза в един театър, но ме отрязаха. Там имаше един тапир…

— Зная, всичко зная, разказа ми вашият режисьор… Впрочем… идеята да се обърна към вас е негова. Но вие не се отчайвайте! Един ден, когато вземем властта, ще се изучите и даже в Народния театър ще влезете!

— Вие да не сте и порок?

— Главата си режа, ако не стане тъй!

— Ох, дано този ден настъпи бързо, защото Хамлет не бива да бъде дядо.

— Хамлет?!

— Хамлет, да, какво се чудите? И вие сте като всички: спомена ли Хамлет, ококорвате очи. Чуйте ме добре, Ал… как ви беше името?

— Алма Матер.

— Какво е това име? Чуйте ме добре, другарю Алма Матер! Дали ще си отрежете главата, не зная, но твърдо зная едно: напук на всички ви, аз рано или късно ще играя Хамлет!

— Добре де, добре, не се сърдете! Играйте каквото си искате, ваша си работа, а сега трябва да вървя, за да съобщя на другарите за вашето съгласие.

— Съгласих ли се вече?

— А как иначе! Вие ще бъдете чуждестранният делегат за конференцията на Комунистическата партия и толкова! Довиждане до утре на същото място.

… Ето, това ще разкажа на Лозанов, и ще разкажа още как цели десет дни след това съм репетирал ролята на делегат, после как си взех паспорта, как заминах за Виена, как получих материалите и как се върнах в София като…

— Стой! — извика Лозанов.

Носилката замря.

Делегата погледна. Отсреща се очертаваше покрайнината на гората, още по-нататък гаснеше хоризонтът и над планината се спускаше синкав здрач.

Параклисът също беше там, точно такъв, какъвто му го бе описал Алма Матер: малък, с оклюмал над покрива кръст, открояващ се на фона на зелените лешникови дръвчета. *Потънеш ли веднъж в гората, и дяволът не може да те открие… Но не по-рано от осемнайсет часа!…* А сега? Колко е часът сега?

— Ето ни! — произнесе с облекчение Лозанов и хвърли към ранения поглед, в който имаше и признателност. После даде знак на полицаите да преместят носилката и добави: — Трябва да ви пазим, нали? Сега вече сте наш човек.

През храста, зад който бе положен, Делегата ясно виждаше параклиса, кръста и гората зад него. След миг видя и полицаите, които се понесоха напред с пушки, готови за стрелба.

Когато първата група стигна на двайсетина крачки от параклиса, двама с лека картечница, блъскайки Дамян пред себе си, закрачиха предпазливо към малката сграда. Железничарят залиташе, като едва тътреше крака по камънака. Гърбът му бе изцяло ръждивокафяв, кръвта, която капеше от десницата, оставяше по влажната земя червени следи.

Стигнаха до вратата, прогнила от влагата, без брава, само с дебело ръждясало мандало, под което висеше въженце. Няколко секунди стояха в нерешителност, ослушвайки се. Отвътре не идваше никакъв звук. Шумеше само гората под оцеждащия се дъжд.

Сгушен зад дръвчетата, Лозанов чакаше.

Дамян опря чело на вратата. Полицаите вдигнаха картечницата.

— Предай се! — извика единият от тях. — Предай се! Вие сте обкръжени!

Тишина.

Лозанов, затаил дъх, чакаше.

Делегата с мъка се поизправи, за да види по-добре тримата под кръста, и също чакаше с напрегнато внимание.

— Предай се! Предай се!

Облегнал глава на проядените дъски, Дамян неясно мислеше за хората вътре и за жестоката шега, която му бе изиграла съдбата: той бе готов да даде живота си за тях, а ги бе предал, наистина неволно, но ги бе предал, като бе довел докрай подлата измяна на другия в носилката. Искаше да крещи, да ги предупреди, но съзнаваше, че е много късно и че не му остава нищо друго, освен да моли за прошка… ако някой останеше да му прости!

Тишината растеше, ставаше непоносима, макар че гората продължаваше да си шумоли.

— Излизай! — повтори вика си полицаят. — Излизай, иначе ще ви вдигнем във въздуха! — Отвътре никой не се обади и никой не излезе.

— Огън! — заповяда внезапно Лозанов.

Натиснаха спусъка. Гъстата влажна гора погълна картечния лай и отново настъпи тишина. Последва още един ред, сетне без преход блъснаха железничаря в гърба. Той политна напред и удари с тяло надупчената като решето врата. Тя рухна и той изчезна вътре заедно с нея. След него се втурнаха стражарите, стреляйки без посока.

После стрелбата секна.

Изминаха няколко секунди, които се сториха на Лозанов часове.

Зад храста Делегата, зинал, чакаше със стегнато гърло и туптящо сърце.

Полицаите се показаха пред зеещия вход.

— Никой няма, господин началник! Празно е.

Лозанов се изправи. Разбрал вече всичко, той бавно се упъти към параклиса. Един по един влязоха и останалите.

Вдигнаха и Делегата.

Беше малка, изоставена църквица, от онния, които се строяха към края на робството със стотинките на раята: ниска, тясна, без прозорци, приличаща повече на голяма килия или на склад. Върху изпокапалата, издраскана и откъртена мазилка тук-там още личаха останки от стенописи. Под протегнатата за благословия ръка на свети Анастас ясно се виждаха прясно издълбаните с нож думи:

НЕ СЕ ГАСИ ТУЙ, ЩО НЕ ГАСНЕ!
ПОБЕДАТА Е НАША!

И толкова.

Полицаите стояха мълчаливи, загледани с недоумение и страх.

Гледаше Цеко Папийонката, макар че държеше пистолета в ръка.

Гледаше и Добромир Лозанов, макар че мислеше. А мислеше той, че в този момент всички полицаи тук, начело със самия него, не са нищо друго освен кръгли идиоти.

Дамян се бе подпрял на стената, изтривайки с кървавия си гръб и последните следи от фреските, и неясно съобразяваше, че тук няма никого, че той все пак не е предател, и от това болката в рамото и ръката сякаш изчезваше.

На две крачки лежеше другият и на пълните му устни играеше зловещо-победоносна усмивка.

Внезапно в тъмния ъгъл нещо прошумя. Папийонката дори не се прицели, светкавично стреля.

Всички погледнаха. В ъгъла в предсмъртна спазма потръпваше грамаден плъх. И отново тишина. Тишина.

И в тишината се обади, един тихичък теноров глас и той изрече няколко думи, но те бяха изпълнени с такава безпощадна подигравка, че Цеко Папийонката, без дори да разбере защо го прави, насочи пистолета към носилката. А Делегата казваше:

Аха, плъх!
Дукат залагам: мъртъв, мъртъв!
Нима това беше кралят?

Изумени, полицаите слушаха тия непонятни слова, които този смазан човек хвърляше в лицата им като удари, като плесници, и не разбираха нищо, решително нищо.

Но Лозанов разбра. И ръцете му, тия ръце в мръсните, окървавени ръкавици, затрепериха. Той сви пръсти, впи ги в дланите, наложи си да не крещи, ала всички видяха как лицето му, обикновено бледо, стана пепелявосиво като кожата на оня плъх.

— Е, делегате — изрече той задавено, но все пак спокойно и дори с нотки на насмешка, насмешката на джентълмена, понасящ с достойнство поражението. — Тук ли трябваше да се състои конференцията?

Делегата вдигна към него сините си, зачервени от безсънието и страданието очи.

— Не, господин Лозанов! — отвърна той. — Не тук!

— А къде?

— Колко е часът, господин Лозанов?

Полицаят послушно погледна часовника си:

— Седем.

— Значи деветнайсет? Е, сега вече мога да ви кажа, че не зная къде се е състояла конференцията, но във всеки случай тя е завършила.

Ръцете на Лозанов затрепераха още по-силно и нищо на света не можеше вече да ги спре. Гласът му обаче беше все още сдържан:

— Ти не си никакъв делегат, нали?

— Точно така, господин началник, никакъв делегат — отвърна добродушно Делегата. — Аз си признах това още от самото начало и дори ви се заклех в живота на милата си майка, която обичам най-много на света, че това е истина, но вие не ми повярвахте и ме накарахте да призная, че съм делегат… И аз наистина си признах, защото господин Фери много ми вртя крака, а аз не обичам да ми въртят крака, а после си признах и за Москва и за Георги Димитров, защото господин полковникът ме заплаши, че ще ме прати на оня свят, а вие споменахте, че ще ме хвърлите в пропастта и даже…

— И какъв сте вие всъщност? — прекъсна Лозанов словоизлиянията му, без да съзнава, че отново преминава на „вие“.

— Аз съм ковач, господин Лозанов, и словослагател. По цял ден стоя край касите с букви и набирам закони, брошури, пиеси. Известно ви е как става това? Буква по буква, дума по дума, ред по ред…

— Затова ли знаете наизуст Шекспир?

— А, не само затова, господин началник, аз играя и в разни театрални трупи.

— Нима Хамлет?

— Господин Лозанов — изпъшка страдалчески Делегата, — моля, не ме гледайте така, че като ми задават този въпрос, чак ми прилошава. Всички само това ме питат: „Хамлет ли? Нима Хамлет?“

Като че съм прокажен за Хамлет. Но все пак ще ви отговоря: не играя Хамлет. Не ми дават! Фигурата ми не била подходяща за Хамлет; Натюрелът ми бил друг… И все ми пробутват гробаря, оня, дето намира черепа в гроба на Офелия, знаете, нали? Оня, дето пее:

На млади дни — любов, любов,
живях живот блажен…

И тихичко запя.

Ръцете на Лозанов трепереха, трепереха и предаваха треперенето нагоре към тялото, но той каза:

— Ако само фигурата ви пречи да играете Хамлет, скоро ще имате възможност да я изтъните.

— Така ли? — възкликна зарадван Делегата. — Дано! Какво ли не правя, за да смъкна корема! Не ям хляб, не вкусвам банички, по цели дни дъвча моркови, а миналия месец ме накараха да глътна четвърт рициново… Какво ще кажете, гадост, а? И какво? Нищо! Както виждате, коремът си е на място! Живот ли е това, кажете ми?

— Ще кажа, че ако този път не олекнете съвсем на бесилото, режимът ви за отслабване няма да трае седмици, а години. Много години! И ще бъде даже без моркови.

— Аа! Сещам се за какво намеквате! — намигна съучастнически Делегата. — Имате предвид пандиза, нали? Голям сте смешник, господин Лозанов. Та казахте, години, а? Е, нищо, тъкмо като изляза, и ще бъда готов за Хамлет: хем тънка фигура, хем добре усвоена роля. А ако се стигне до бесилото, здраве да е! Ще усетя поне колко тежи дебелият ми задник, ха-ха, както е казал оня разбойник Франсоа Вийон, преди да увисне на клупа…

Полицаите наоколо не разбираха нищо от разговора, но ясно съзираха как раненият изрича всяка нова дума с все по-голямо усилие, как енергията му се изчерпва, как духът му гасне.

А облегнатият на фреските Дамян само гледаше, гледаше и черните му очи не напускаха малкия човек на носилката, който така жестоко се гавреше с всесилния полицейски началник Добромир Лозанов.

И всички виждаха още как Добромир Лозанов бива пронизван все повече и повече от гърчове, по-силни от мускулите, от волята му, как те се предават до крайчеца на ушите, устните, бузите. Той обаче намери още сили да пророни:

— Дали някога ще играете Хамлет, не зная, но ролята си на делегат вие изпълнихте отлично.

— Благодаря… господин Лозанов… — едва отвърна Делегата. — Вие ме ласкаете. Ролята беше… много… тежка… и аз успях само… благодарение на… Уилиам…

Треперенето растеше и растеше, то се превръщаше в начало на неудържим припадък, в дълбините на който полицейският началник съзираше размера на своето поражение.

— Наистина интересна роля… — едва изрече той. — Само че сега ти ще ми кажеш кой е авторът, кой режисьорът и всичко останало!

Делегата поклати глава, силите окончателно го напускаха и той почти безгласно прошепна:

— Не, господин Лозанов, защото „останалото е мълчание“! Това, ако ви е известно, е последната реплика на Хамлет!

Къдравата глава се отпусна върху брезента на носилката.

Острата спазма деформира лицето на Лозанов и го превърна в отвратителна маска. Треперенето се изля в неудържим нервен взрив. Очите се изцъклиха, устните побеляха. И в този момент той направи нещо, което никога не бе правил пред подчинените си: свали ръкавици!

И всички видяха под тях нежни, бели ръце с дълги, аристократически пръсти. Върху всяка ръка, между пръстите и китката, като жигосана с нажежено желязо, красива и кървавочервена, личеше емблемата на революцията: сърп и чук.

С тия ръце той сграбчи Делегата за шията, обърна главата му към себе си и впи пръсти в гръкляна, после вдигна десница и започна да удря, да удря по бузите, по устата, по главата и заедно с това да реве и вие като вълчица, от която са отнели вълчетата…

Върху брезента лицето със закръглените бузи бе като мъртво, сковано в благороден израз. И само една тънка, саркастична усмивка смекчаваше строгите черти и тя се надсмиваше над злочестия полицейски началник Добромир Лозанов.

Четирима души вдигнаха носилката и понесоха безчувствения Делегат сред застиналите като в почетен шпалир полицаи. Когато минаха пред железничаря Дамян Сираков, той свали фуражка. С ранената си ръка.

Навън планината тънеше в мрак. Гората мълчеше. Дъхаше на зряло лято.

Един глас, един далечен, тих тенор рецитираше:

Четирима капитани нека дигнат
на подиума Хамлет като воин…
И бойна музика да екне гласно,
и всички воински почести…

Слушах тия стихове, много далечни и тихи, и не можех да се откъсна от тяхното очарование, макар че човекът, който ги изричаше, беше до мен, край масата в банкетната зала, малкият човек с кръгло лице и къдрава бяла коса…

ЕПИЛОГ

В КОЙТО ИМА ОЩЕ ЕДНА ИЗНЕНАДА

Гласът постепенно замря и се сля с тишината. Делегата Хамлет се отпусна на креслото, уморен от дългия разказ.

Опрял лице на длани, Алма Матер не сваляше поглед от своя приятел и в този поглед имаше много възхищение и много обич.

А аз, все още в плен на магията, машинално стенографирах последните думи:

… Духът ни е скован —
пред нас е зрелище от люта бран.
Вървете, дайте заповед за залп!

И чувах залпа, и тежките стъпки на капитаните по каменния двор, и ударите на прибоя по стените на Елсинор.

Бяхме съвсем сами в червената зала. Зад прозорците в тъмното утро прехвърчаха снежинки.

— Това е! — прошепна Алма Матер. — Това е…

— Да, така беше — добави като ехо Делегата. С усилие изправи тежкото си тяло, въздъхна и каза: — А сега да си вървим! Ще ме разпилее жената, ако узнае, че не съм мигнал цяла нощ.

Това ме изкара от вцепенението. Скочих:

— Моля ви се, само още няколко въпроса!

Алма Матер забумтя с мефистофелския си бас:

— То се знае! Попаднеш ли веднъж в лапите на журналист, няма измъкване, докато не си кажеш всичко. Като при Фери… Давай!

Отворих нова страница на бележника, започнах:

— Преди всичко кой е бил истинският делегат? Плешивият търговец, инженер Киршнер, големият сокол, шейхът, другите араби?

Алма Матер громко се засмя:

— Момче, не познаваш ти историята на партията! Делегати за тази конференция бяха двама. Единият…

— Толкова история зная — отвърнах аз. — Но кои от заподозрените бяха те?

— Никой.

— А инженер Киршнер с вдъхновеното лице на Станке Димитров?

— Чиста случайност, която ни улесни, тъй като пообърка Лозанов и го принуди да разпилее още повече силите си, което беше и една от целите на нашата акция. Изобщо по време на акцията изникнаха куп случайности, съвсем непредвидени в нашия план. Но можеш ли да предугадиш всичко и особено човешките реакции, па били те и на познати хора? Някои от тия случайности помогнаха, други отежниха нашата работа.

— Кои ви помогнаха?

— Например залавянето в планината на Дарева и на „гъбаря“ Александров. То допринесе за премахването на някои съмнения у Лозанов и главно у Аракчийски, който упорито отказваше да възприеме Хамлет като чуждестранен делегат. Най-много, разбира се, ни помогна „помощната“ акция на железничарите, която независимо от безполезността й беше една трогателна и чудесна проява на пролетарска солидарност. Тя окончателно потуши и последното огънче на колебание у полицаите. За съжаление Дамян Сираков и Александров скъпо платиха за тази неволна услуга.

— А вредните случайности?

— Главната бе падането на Хамлет от скалите. Лоша шега ни изигра онази шарена вратовръзка.

— Не е виновна вратовръзката — прекъсна го Делегата. — Аз просто бях съсипан от умора. Ти не ми разреши да поспя дори половин, час. Неотдавна отново ходих там и се покатерих нагоре без всякакво усилие. Не, не е виновна вратовръзката. Пък и хубава беше! На Кертнерщрасе я бях купил.

— Знаеш, че нямаше време за спане. Агентът с гарсонетката ни чакаше да излезем от моята стая — възрази Алма Матер. Изглежда това падане още тежеше на сърцето му. — Но както и да е! Важното е, че този инцидент можеше да съсипе цялата ни операция. Да попаднеш ранен в белязаните ръце на Лозанов, представяш ли си какво значи

това? Малцина са удържали при него. Една изтървана дума и всичко отиваше по дяволите.

— Но тази дума не беше изтървана — рекох аз.

— Не само че не беше изтървана, но бяха изговорени водопади от приказки, които неумолимо въвлякоха полицаите в искаото от нас течение.

— Доколкото разбирам, чичо Владо, вие бяхте предвидили и евентуалността от провал и бяхте репетирали и разпита, нали?

— Разпита да, но не и падането от скалите! Всъщност голямата заслуга на Делегата, а той твърди, че това било най-голямото му актьорско постижение в живота, се състои в онова филигранно извайване образа на чуждестранен пратеник, който се мъчи да спаси не себе си, а конференцията чрез печелене на време. Аз мисля обаче, че това бе не толкова грамадно актьорско постижение, колкото изява на рядка морална сила.

— Пак ме обиждаш ти! — каза Делегата и направи гримаса на сърдита японска маска, една от ония, които бе изучавал пред огледалото с бронзовата рамка.

— Виждаш ли? — обърна се чичо Владо към мен. — Готов е да отблъсне и най-хубавия човешки комплимент, ако похвалата хвърли сянка върху актьорската му суета. Непоправим!… Добре, нека е тъй! Публично и пред пресата заявявам: това беше най-великата от великите ти роли в живота!

— Не! — възрази Делегата. — Не най-великата, а най-тежката. И най-дългата. На сцена играеш два-три часа, а тогава трябваше да играя цели седемдесет и два часа, извън десетте репетиционни дни. Започнах във Виена, после във влака, във вагон-ресторанта, пред соколетата, в съня си дори играех… Играх на Софийската гара, по улицата, в квартирата на Алма пред отворения прозорец, знаейки добре, че долу е Б 27, играх в дефилето, после с Лозанов, с Фери, с Аракчийски, с лекаря… Играх часове и часове без прекъсване, без преобличане, без разгримирване, без отпускане, без режисьор. И даже без суфльор! Ако не се смята Шекспир…

— Дълго представление!

— Най-дълго обаче ми се стори действието в Елсинор… Така и завинаги, до последния ми дъх, ще остане в паметта ми онази гаричка сред белите скали край Искър…

Настъпи тишина. Аз си записах последните думи.

Делегата подхвана:

— Най-тежка беше ролята по две причини. Първо, защото знаех, че ако играя лошо, ще последва не невинно освиркване, а нещо много по-страшно. И второ, защото зрителите бяха около мен, близо до мен, понякога на двайсетина сантиметра от лицето ми и се взираха право в душата ми. Трябваше да положа големи усилия да играя тънко, с детайли и намеци, така както се играе днес пред кинокамера, когато ти я лепнат на една педя от носа. Имах чувството, че през цялото време вървя по опънато над пропаст въже. От едната страна на въжето бе опасността да не ми повярват, че съм делегат, а само поставено лице без стойност. От другата страна пък бе възможността да приемат прекалено бързо, че съм делегат, и тогава да ме принудят да ги заведа веднага край мястото на конференцията. И ако откажа — да ме пречукат… А бях длъжен да издържа поне до шест-седем вечерта…

— До края на истинската конференция — заключих дълбокомислено аз.

— Не познахте! — засмя се Делегата.

— Не ви разбирам. Нали сам сте заявили на Лозанов, че конференцията е приключила и че следователно можете вече да признаете кой сте?

— Така съм казал и така съм го мислил. А всъщност… — той се обърна към Алма Матер и заплашително махна с пръст: — Всъщност конференцията започнала едва след моето залавяне, когато Алма Матер се убедил, че операция „Хамлет“ е завършила благополучно, и продължила цяла нощ и на другия ден, далеч от всякакви скали и параклиси, необезпокоявана от полицията, която е била напълно убедена, че всичко е вече минало.

— Хитро!

— Умно! — Делегата се усмихна нежно на Алма. — Умно беше това хлапе тогава!… Но питате ли мене какъв яд ме хвана, когато разбрах за тоя номер? Представяте ли си: на мене ми трошат кокалите, за да узнаят къде заседава конференцията, аз героично мълча, а конференция изобщо няма през тоя дълъг ден… Не ми се довериха! Безобразие! — Но той изведнъж прихна в смях: — И слава богу, защото ако Фери ме беше почнал с другия крак, щях да изпея всичко.

В главата ми нишките на цялата история започнаха да се пообъркват, но като отдадох това на безсънието, продължих в друга посока:

— Другарю Делегат, кой беше най-трудният ви момент там?

Той отговори веднага, сякаш бе много размишлявал върху този въпрос:

— Мислите, че битката с Фери ли? Не! Дори и да беше строшил и другия ми крак… Нито пък опитът да ме хвърлят от Черната скала. Най-трудният ми момент беше, когато ме запитаха за Ленин. Разбирате ли парадоксалното, направо идиотско положение, в което изпаднах? Аз съм чуждестранен делегат, пристигам от Москва, където съм се видял с Димитров, а не зная и думица от Ленин! Пък и да си призная, срам ме беше пред себе си.

— Можехме ли да предвидим, че ще му зададат и такива въпроси? — намеси се Алма Матер.

— Хайде, хайде, не се оправдавай! — сгълча го Делегата — Признай си, че това бе само твой пропуск! Десет дни репетирахме като бесни, всичко научих наизуст: поведението ми във влака, характеристиката на Лозанов и Аракчийски, първите срещи с тях, руския ми акцент, разиграването на адвокатската чанта, пушенето на съветската цигара, нашите кретенски диалози за мнимото ми пребиваване в Москва и за срещите ми с Димитров — всичко, с изключение на няколко цитата от Ленин. Но и аз съм си виновен, каквото си е право — право! Тогава на мен наистина ми липсваше обща, пък и политическа култура. Нищо не ме интересуваше освен театъра! Тапирът беше прав… хм… е, отчасти…

— А какво стана с този критик?

— Какво ли? — усмихна се не без пренебрежение той. — Нищо, жив и здрав си е, напоследък писа хвалебствена статия за моя милост по случай юбилея ми.

— Променят се хората… А какво стана с вас имам предвид след залавянето ви?

— Каквото се полага при такива случаи: следствие, процес и после зад решетките. Цели осем годинки… заедно с твоя мил чичо Владо, заедно с Дамян Сираков…

— Твърде висок хонорар за такава роля!

— Такива бяха хонорарите тогава.

— И то за дубльорство! — ехидно забеляза Алма Матер. — Да беше барем за истинско делегатство…

— Моля, моля! — протестира рицарски Делегата и извади от джоба си бяла карта. — Сега наистина съм делегат. Делегат на Съюза на артистите. И смея да ви уверя, че на този конгрес сега има много истински делегати, които на времето са били мними: мними главни редактори на вестници, мними издатели, мними председатели на читалища, а всъщност работници, шивачи, обущари, печатари… да, словослагатели… Нещо като сегашните дубльори във филмите, каскадьори дето им викат… Героят се търкаля по скалите и си троши врата, а в действителност това го прави неизвестен акробат, чието име дори не излиза в надписите… Сега, хм, и аз си имам такива заместници: те се катерят по баирите и скачат от конете, а аз се излежавам на сянка до красавицата на филма и сърбам ледена оранжада… Така и с тогавашните дубльори: *те* биваха арестувани, *те* понасяха инквизициите, *те* влизаха в тюрмите и лагерите, за да могат истинските редактори, истинските издатели и истинските делегати да си гледат по-спокойно работата. — Помълча и добави: — И правилно, защото, когато *истинските* пропадаха, те отиваха на разстрел.

Към масата се приближи един от служещите:

— Извинете, но време е да почистим!

Изправихме се.

— Другарю Делегат — казах, — още един последен въпрос. Случи ли ви се след това да играете Хамлет?

— Ох, не човъркайте раната ми! — засмя се той не без тъга. — Ето, станах вече и народен артист, но Хамлет не съм играл, е, с изключение на оня спектакъл в Елсинор край Искър… Вижте ми корема! Осем години гладувах в затворите и лагерите и въпреки обещанието на Лозанов нищо не помогна! Пък и проклетите режисьори: натюрел, та натюрел!… Накрая взех, че станах комедиен актьор. Какво да се прави, съдба! Но помнете ми думата, рано или късно аз ще играя Хамлет!

И мигновено се превърна в Хамлет, прибра корем, удължи лице, присви гневно сините си очи, махна царствено с ръка, каза:

И който се опита да ме спре —

заклевам се, ще го превърна в призрак!
Махнете се, ви казвам!

И тръгна към изхода.

Той понакуцваше с десния си крак, а от джоба му се подаваше бялата делегатска карта.

София, 70–71.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

http://chitanka.info

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.